



STADEN LANDET

Regional tillväxt **2010**

En rapport om tillstånd och utveckling i och inom Sveriges FA-regioner

Rapporten beskriver tillståndet och utvecklingen i och inom Sveriges regioner 2010. Syftet är att återge en samlad bild av trender och strukturer utifrån ett urval indikatorer av mått, både med nationellt och regionalt perspektiv. Rapporten innehåller länkar till underlagsmaterial, studier och statistik.

Korrigerad version: 2010-12-20

Dnr 2010/014
Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser
Studentplan 3, 831 40 Östersund
Telefon 010 447 44 00
Telefax 010 447 44 01
E-post info@tillvaxtanalys.se
www.tillvaxtanalys.se

För ytterligare information kontakta Wolfgang Pichler
Telefon 010 44 7 44 55
E-post wolfgang.pichler@tillvaxtanalys.se

Förord

Tillväxtanalys ska enligt sin instruktion utifrån olika perspektiv utvärdera, analysera och redovisa effekter av statens åtgärder för hållbar tillväxt, konkurrenskraft och regioners utvecklingskraft i hela landet samt ge underlag och rekommendationer. Myndigheten har som ett led i detta fått uppdraget att beskriva tillståndet och utvecklingen i och inom Sveriges regioner. Syftet med rapporten är att återge en samlad bild av trender och strukturer viktiga för utvecklingen av den nationella tillväxtpolitiken. Rapporten kan även användas som referens för olika regioners analyser.

Rapporten har utarbetats av Gustav Hansson, Marcus Jernström, Anna-Karin Lundström, Inger Normark och Imber Råbock. Wolfgang Pichler har varit projektledare.

Östersund, december 2010

Dan Hjalmarsson

Innehåll

Sammanfattning	6
Inledning	9
1 Regional tillväxt utifrån ett nationellt perspektiv	12
1.1 Territoriella särskildheter som förutsättning för regional tillväxt	12
1.2 Att mäta territoriella olikheter och tillväxt	14
1.3 Befolkningens geografiska fördelning	17
1.4 Regionala befolkningsförändringar	21
1.5 Utveckling i pendlingsrörlighet	28
1.6 Befolkningsstruktur	29
1.7 Utbildning och kompetensförsörjning	34
1.8 Förändring i sysselsättning	39
1.9 Skillnader i förvärvsintensitet	41
1.10 Den regionala arbetslösheten	44
1.11 Näringslivets struktur	46
1.12 Näringslivets dynamik	49
1.13 Ekonomisk tillväxt	51
1.14 Litteratur och referenser	55
2 Tillväxtförutsättningar och tillväxt utifrån regionernas perspektiv.....	57
2.1 Befolkningsfördelning i och inom FA-regioner	57
2.2 FA-regioners befolknings-förändring	60
2.3 Befolkningsstruktur i regioner	65
2.4 FA-regioner och utbildningsnivå	70
2.5 Sysselsättningsförändring.....	72
2.6 Förvärvsintensitet	76
2.7 Näringslivets struktur	78
2.8 Näringslivets regionala dynamik	80
2.9 Ekonomisk tillväxt i regionerna	81
Bilaga.....	89
Funktionella analysregioner (FA-regioner)	89
Definition av områdestyper	91
Branschgruppering.....	92
Arbetsproduktivitet och inkomst per invånare	93
Arbetsproduktivitet.....	93
Inkomst per invånare.....	93
Metoder.....	96
Geografisk koncentrationsindex	96
Gini-index	96
Demografisk ekvation	97
Försörjningskvot	97
Lådagram	97

Sammanfattning

- Befolkningen är starkt koncentrerad till ett antal regioner och 48 procent av Sveriges befolkning bor i en av de tre storstadsregionerna Stockholm, Malmö och Göteborg. Mot bakgrund av decennier av ökad befolkningskoncentration är det svårt att se att denna utveckling skulle brytas eller vända framöver.
- En ökad befolkningskoncentration är också den huvudsakliga utvecklingen inom landets FA-regioner. En i många FA-regioner sämre utveckling för landsbygdsbefolkning i förhållande till tätortsbefolkning tillåter slutsatsen, att befolkningskoncentrationen inom regionerna i stort kan likställas med en fortsatt urbanisering inom Sveriges FA-regioner.
- Det är framför allt FA-regioner större än 100 000 invånare som upplever en befolkningstillväxt. Det finns visserligen perioder där befolkningstillväxten når även mindre regioner, men det kvarstår kraftiga långsiktiga befolkningsförluster i mindre FA-regioner. Det behöver dock inte betyda att det inte kan finnas landsbygder, byar och orter där befolkningsutvecklingen går mot strömmen. Även i landets mer perifera delar finns det platser inom regionen där befolkningen ökar, inte sällan på grund av ett överskott både i antalet födda och i antalet flyttare.
- Många regioner är beroende av inflyttning för att behålla sin folkmängd. Att flyttnettot har varit positivt i 40 FA-regioner beror till stor del också på den kraftiga invandringen under 2000-talet. Invandringen gynnar visserligen samtliga FA-regioner, men faktum kvarstår att invandrare inte sällan flyttar vidare till andra, till synes mer attraktiva regioner.
- I många, framför allt i mindre, regioner är obalansen mellan olika åldersgrupper stor. I flera av dessa FA-regioner närmar man sig en situation där det går en person i arbetsför ålder på en person i de övriga åldrarna. En prognos för år 2020 visar att nästan en tredjedel av FA-regionerna kan komma att befinna sig i detta läge. Det är en utmaning för både Sverige och regionerna, även om de värst utsatta regionerna sammanlagt bara står för tre procent av Sveriges befolkning. Det visar sig också att andelen äldre i relation till befolkningen i arbetsför ålder ökar med avståndet till större orter. Om detta tolkas i ett stad- och landperspektiv, kan det rimligtvis antas, att en skev ålderstruktur inte bara är ett problem mellan regioner utan i allra högsta grad ett problem inom regionerna.
- Den generella utbildningsnivån för Sverige som helhet har ökat, även om stora regionala skillnader kvarstår. Utbildningsnivån är betydligt högre i de större regionerna. Skillnaderna i utbildningsnivån mellan stora och mindre FA-regioner har dessutom fortsatt att öka under 2000-talet. Dessa olikheter har även blivit större mellan regioner i samma storleksklass. Försörjning med utbildad arbetskraft tycks också blir ett problem i många FA-regioner framöver.
- Den långsiktiga sysselsättningstillväxten under perioden 2000-2008 har varit bra för de flesta regionerna. 80 procent av FA-regionerna uppvisade en positiv utveckling under perioden. Det var inte bara stora FA-regioner som hade en gynnsam utveckling. Många mindre FA-regioner visade på en sysselsättningstillväxt långt över genomsnittet för landet. Detta resulterar också i att andelen förvärvsarbetande i befolkningen 20-64 år ökade mest i landets norra delar.

- Sveriges regioner har drabbats hårt av den ekonomiska krisen år 2008. Detta återspeglas av en sysselsättningsminskning i 50 av 72 FA-regioner mellan år 2007 och 2008. Arbetslösheten ökade i samtliga 72 FA-regioner mellan år 2008 och år 2009 och särskilt mycket i industribetonade regioner i västra Sverige. Förhållandena år 2010 har förändrats i den mån att de högsta nivåerna av arbetslöshet numera finns i vissa FA-regioner i norra Sverige. Arbetslösheten är också högre för den yngre delen av befolkningen. I hälften av FA-regionerna är arbetslösheten för de yngre mer än 2,5 gånger så stor som för den äldre befolkningen. FA-regioner som har särskilt stora problem i detta avseende är ofta relativt små och präglade av en ensidig näringsstruktur.
- Den största förändringen i näringslivsstrukturen under perioden 2000-2008 har skett inom företagsinriktade tjänster samt tillverkning och utvinning. Andelen sysselsatta inom tillverkning och utvinning har minskat medan andelen sysselsatta inom företagsinriktade tjänster har ökat. En sådan omvandling kan noteras i över 80 procent av FA-regionerna.
- Det regionala näringslivet i större FA-regioner kännetecknas generellt sett av en hög branschdiversifiering och en låg arbetsställekoncentration. Mindre FA-regioner däremot har i allmänhet en låg branschdiversifiering och en hög arbetsställekoncentration. Detta tyder på att det är de mindre regionerna som är mer sårbara för konjunkturella chocker. Men, det var och är ingen garanti att större, diversifierade regioner inte kan drabbas av konjunkturella svängningar utan det ska snarare ses som en fördel när den konjunkturella utvecklingen vänder.
- Dynamiken i näringslivet redovisas i denna rapport genom att beräkna sysselsättningsförändringen vid nya och växande och krympande och nedlagda arbetsställen. Nya arbetsställen står för en relativt liten del av de skapade arbetstillfällena. Flertalet arbetstillfällen skapas sålunda vid existerande och växande företag. Ett högt omvandlingstryck (summan av skapade och försvunna arbetstillfällen) i den regionala ekonomin säger lite om de faktiska sysselsättningseffekterna, men storstadsregioner och mindre inlandsregioner visade på ett kraftigt omvandlingstryck under år 2008.
- I likhet med att befolkningen i hög grad är koncentrerad till de största regionerna, är även produktionsvärdena koncentrerade till ett fåtal FA-regioner. Drygt 53 procent av Sveriges totala daglönesumma år 2008 härstammar från storstadsregionerna. Koncentrationen har inte heller minskat det senaste decenniet utan snarare ökat något. Det framkommer också relativt stora skillnader mellan främst inlandsregioner och övriga Sverige vad gäller arbetsproduktivitet och regional inkomst per invånare. Det är dock viktigt att påminna om att skillnaderna mellan Sveriges regioner är mycket små jämfört med andra länder.
- Tillväxten av arbetsproduktivitet och regional inkomst per invånare under perioden 1999-2008 visar på en större spridning mellan FA-regioner med olika storlek. Arbetsproduktivitetstillväxten och särskilt tillväxten i regional inkomst per invånare var sålunda större i ett antal mindre FA-regioner än i storstadsregioner. Utvecklingen är dock delvis beroende på att sysselsättningen ökade mindre kraftigt, respektive att befolkningsutvecklingen ofta var negativ i många regioner. För att tala om en hållbar ekonomisk utveckling krävs att såväl produktion, sysselsättning som befolkning utvecklas i en positiv riktning.

Inledning

Sveriges tillväxt är summan av den tillväxt som skapas i landets samtliga regioner. Denna insikt kan anses trivial, men har stor betydelse för hur det regionala tillväxtarbetet genomförs i praktiken. Den politiska utmaningen är således att skapa förutsättningar för alla regioner att utifrån sina särdrag bidra till att generera mesta möjliga nationella tillväxt och välfärd. En stor del av ansvaret i denna process ligger hos regioner och kommuner. Ett stort ansvar ligger också hos regeringen som genom olika styrmedel strävar efter att förbättra tillväxtförutsättningarna i alla delar av landet.

Syftet med denna rapport är, enligt regeringens uppdrag, att beskriva utvecklingen och tillståndet i och inom Sveriges funktionella analysregioner (FA-regioner). Det regionala tillväxtarbetet bör i så stor utsträckning som möjligt grunda sig på fakta och kunskap om de olika processer som pågår inom och mellan regionerna. Rapporten ger en samlad bild av trender och strukturer som är viktiga för utveckling av den nationella tillväxtpolitiken. Tillväxtanalys uppdrag innebär också att bygga upp, förvalta och tillhandahålla en långsiktig kunskapsinfrastruktur som är relevant för tillväxtpolitiken. Myndigheten har även ansvar för att tillhandahålla ett regionalt analys- och prognosystem (→ [rAps](#)).

Den huvudsakliga kärnan i denna rapport är analyser och beskrivningar i form av indikatorer och mått, viktiga i både internationella, nationella och regionala jämförelser, samt för jämförelser över tid. De valda indikatorerna är beprövade utifrån både ett vetenskapligt och ett policyinriktat perspektiv.

I uppdraget ingår också att belysa inomregionala skillnader. Den geografiska storleken av Sveriges FA-regioner gör att många lokala avvikelser och utvecklingstendenser döljs, när redovisningen sker på denna nivå. Att synliggöra inomregionala skillnader ska därför på ett övergripande sätt också ge kunskap om eventuella skillnader och likheter mellan städer och landsbygder.

Sammanställning av analyser och fakta sker utifrån två perspektiv, det nationella och det regionala. Rapporten består därför av två huvuddelar. Rapportens del ett utgår från ett nationellt perspektiv. Regionala förändringar och strukturer redovisas i sammanfattande indikatorer och mått. Den centrala frågan är om regionerna i sin helhet har utvecklats i den ena eller andra riktningen, hur den geografiska fördelningen i strukturer, utveckling och tillväxt ser ut, men också om skillnaderna mellan regionerna har blivit större eller mindre.

På så sätt beskrivs övergripande trender och processer som utgör en kontext för de regionala tillväxtförutsättningarna.

I rapportens del två behandlas tillväxt utifrån regionernas perspektiv. Denna del av rapporten innehåller därför indikatorer och mått som beskriver tillväxt och tillväxtpotential för Sveriges samtliga FA-regioner och jämförelser av hur enskilda regioner utvecklats i förhållande till övriga. Inomregionala skillnader i enskilda FA-regioner belyses i den mån statistik finns tillgänglig och redovisas för olika tätorter (och stora tätorter), landsbygder och glesbygder (se bilaga).

Diagram och kartor används i stor utsträckning i syfte att göra framställningen tydlig och överblickbar. De flesta indikatorer och mått kommer också att redovisas i tabellform på Tillväxtanalys webbplats, www.tillvaxtanalys.se.

Rapportens båda delar behandlar följande teman:

- territoriella förutsättningar,
- befolkningsförändring och befolkningsstruktur,
- utbildning och kompetensförsörjning,
- sysselsättningsförändring och försörjningsmöjligheter,
- näringslivets struktur, dynamik och
- regionernas ekonomiska utveckling.

Ovanstående aspekter av regional tillväxt utgjorde stommen i tidigare regionala beskrivningar, som t.ex. ITPS "Regionernas tillstånd", Nuteks "Årsbok" och Glesbygdsvetets "Sveriges gles- och landsbygder", men återfinns även i motsvarande beskrivningar från EU-kommissionen, ESPON och OECD. Urvalet kan därför ses som en minsta gemensam nämnare, men även som en utgångspunkt för en rad fördjupade analyser, med anknytning till regionala frågeställningar.

Den regionala tillväxtpolitiken ställs hela tiden inför nya utmaningar och frågeställningar, vilka bör reflekteras i en rapport som beskriver regionernas tillstånd och utveckling. För att denna rapport skall utvecklas trovärdigt krävs ett långsiktigt perspektiv. Nya indikatorer kommer därför att prövas utifrån bestämda premisser såsom vetenskaplig och teoretisk validitet, tydlighet och begriplighet, regional jämförbarhet, samt datatillgänglighet. Detta arbete bör också ske i samverkan med annat utvecklingsarbete inom berörda områden, myndigheter och organisationer.

Lästips:

- Regeringskansliet (2007). En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007-2013.
- Regeringskansliet (2009). Strategisk uppföljning av en nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007-2013. Ds 2009:69
- Regeringskansliet (2010). Strategiskt tillväxtarbete för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning. Regeringens skrivelse 2009/10:221.
- ITPS (2009). Metoder för att utvärdera den regionala tillväxtpolitiken – Lärdomar och råd för utvärderare och uppdragsgivare. Rapport 2009:002. Östersund
- OECD (2009). Governing Regional Development Policy – The use of performance indicators. OECD, Paris.
- SCB (2005). Regional ekonomisk tillväxt – förutsättningar, indikatorer och mått. SCB 2005:1.
- Vinnova (2002). Regional ekonomisk tillväxt i Sverige 1986-2001 - en studie av tillväxtens utveckling i Sveriges lokala arbetsmarknader. VINNOVA Innovation i Fokus VF 2002:3.
- ITPS (2003). ITPS A2003:004, Östersund.
- ITPS (2008). Indikatorer för uppföljning av regional utveckling, Östersund. Rapport 2008:03.

Regional indelning

Med region avses generellt ett geografiskt område avgränsat från kringliggande områden. En region kan vara antingen administrativ eller funktionell. Administrativa regioner utgörs av exempelvis nationer, län och kommuner, vilka påvisar en nivåskillnad mellan centralmakt och lokalsamhälle, men administrativa regioner kan även avse transnationella områden. En funktionell region är ett avgränsat geografiskt område utifrån ett antal definierade och givna karaktäristika som bildar någon form av sammanhang. Således är det dessa kriterier som avgör på vilka grunder en region skapas.^a I begreppet region finns även en distinktion mellan homogena och funktionella regioner. Med homogena regioner åsyftas regioner som i ett eller flera avseenden visar stor inre likformighet, men samtidigt klart skiljer sig från omgivande områden. Funktionella regioner är områden som hålls samman genom starka inre samband,^b exempelvis en lokal arbetsmarknadsregion (LA-region).

De regioner som studeras här är så kallade funktionella analysregioner (FA-regioner), vilka kan sägas vara en framskrivning av LA-regioner.^d Således kan det sägas att FA-regioner är en presentation av hur det antas att LA-regionerna ska växa på sikt. Detta innebär därmed att FA-regionerna är resultatet av en regionförstoring av funktionella regioner. Då begreppet regionförstoring avser den process som innebär att regioner utvidgas geografiskt genom att mindre regioner knyts samman kan regionförstoring ses som ett alternativ till urbanisering. Därigenom blir regionförstoring ett alternativ till flytt som dessutom gör regionala strukturella förändringar mer lättöverkomliga. Det är dock viktigt att vara medveten om att detta endast gäller för funktionella analysregioner och inte för administrativa regioner.^c

^a Rowntree, L., Lewis, M., Price, M. och Wyckoff, W., (2003), *Diversity amid globalization – World regions, environment, development*, Upper Saddle River: Prentice Hall.

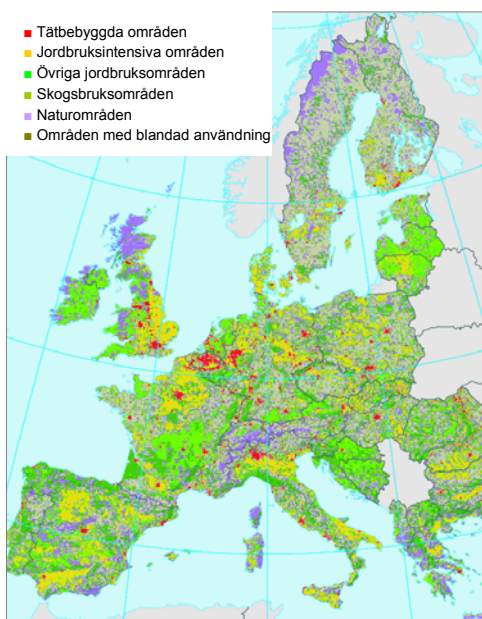
^bSCB, (2010) *Lokala arbetsmarknader – egenskaper, utveckling och funktion*.

^c ITPS, (2008) *Indikatorer för uppföljning av regional utveckling*, R2008:003.

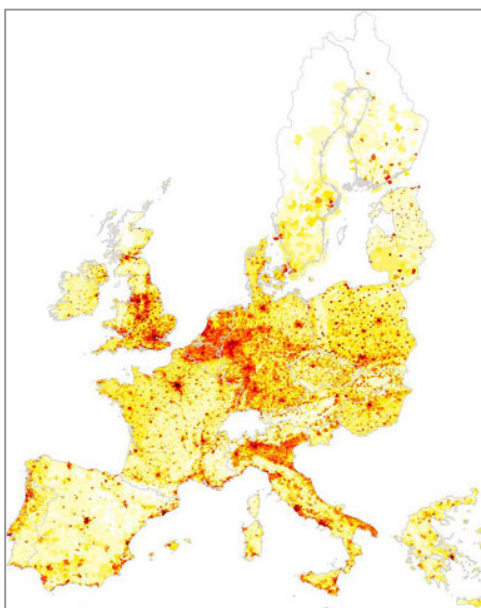
^dRegeringskansliet, (2008), PM: *Regional tillgänglighet och regionförstoring – ett tvärsektorielt perspektiv*.

^d Nutek, (2001), *Regionförstoring – Hur kan åtgärder i transportsystemet bidra till vidgade lokala arbetsmarknadsregioner?* R2001:7.

Figur 1-1 Mångfaldens Europa - markanvändning



Figur 1-2 Mångfaldens Europa – befolkningstäthet



Källa: EU Joint Research Center, 2008

Anm: röda områden - hög täthet

1 Regional tillväxt utifrån ett nationellt perspektiv

1.1 Territoriella särskildheter som förutsättning för regional tillväxt

Förutsättningar för tillväxt ser olika ut beroende på var i landet man befinner sig. Geografiska egenskaper som klimat, naturresurser, gleshet, täthet eller tillgänglighet till skilda funktioner eller marknader utgör sedan länge en del av beskrivningar om möjligheter och hinder för regional tillväxt i Europa och i Sverige. Hänvisningar till geografiska handikapp och strukturella merkostnader har ibland medfört att ett politiskt fokus snarare uppfattats ligga mer på kompensationer än på hållbar tillväxt. Under de senaste två decennierna har både forskningens och politikens syn på regioners och platser betydelse för ekonomisk tillväxt förändrats¹. Detta ändrade fokus på hur regional tillväxt kan åstadkommas lade emellertid också grunden för en förnyad regional tillväxtpolitik, som snarare fokuserar på regionala möjligheter än på regionala handikapp.² Det är dock inte enbart geografiska och naturliga förutsättningar som påverkar utvecklingen i landets regioner. Många regioner påverkas även av allvarliga demografiska utmaningar och regionalekonomiska förändringar.

Även inom EU förs en ständigt pågående diskussion kring hur hållbar tillväxt kan stärkas. Den nyligen beslutade strategin *Europa 2020* anger EU:s gemensamma prioriteringar för det kommande decenniet. *Smart och hållbar tillväxt för alla* är ledorden i denna övergripande strategi som underbyggs av ett antal konkreta mål och initiativ. Samtidigt diskuteras inriktningen på den framtida sammanhållningspolitiken. Territoriell sammanhållning är numera ett nytt, tredje mål i Lissabonfördraget vid sidan av ekonomisk och social sammanhållning och ska därför beaktas i utformningen av de nya programmen³. I den så kallade Barca-rapporten⁴ förordas att utvecklingsstrategier i ännu större utsträckning ska anpassas till lokala förutsättningar för att öka utnyttjandet av potentiella lokala tillgångar och för att minska socialt utanförskap.

¹ OECD(2009)

² ESPON & Nordregio (2010)

³ EU (2010b)

⁴ EU (2009)

Det har redan tidigare i *Grönbok om territoriell sammanhållning*⁵ framhållits, att konkurrenskraft och välfärd i allt större utsträckning är beroende av förmågan hos människor och företag på platsen, att tillvarata sina territoriella tillgångar på bästa sätt. Samtidigt betonas, att i en världsekonomi som blir alltmer globaliserad och sammankopplad, vilar konkurrenskraften även på att man upprättar kopplingar till andra (geografiska) områden för att säkerställa att gemensamma tillgångar används på ett samordnat och hållbart sätt. Det är därför inte förvånande att man i femte sammanhållningsrapporten⁶ betonar städernas roll och betydelsen av funktionella geografier vid sidan om områden med särskilda geografiska eller demografiska problem.

Men, det "territoriella perspektivet" är inte oemotsagt. I Världsbankens *World Development Report* från 2009 ifrågasätts nyttan med ett sådant perspektiv, då man anser att generella regionala åtgärder sällan ger de önskade effekterna⁷. Fokus ska, enligt Världsbanken, i huvudsak ligga på så kallade "rumsligt blinda" (*spatially blind*) institutioner, d.v.s. en betoning på formella institutioner (lagar, regler, rättigheter). När utmaningar uppnår en högre geografisk komplexitet förespråkar Världsbanken, att verktygslådan för ekonomisk integration inkluderar infrastrukturåtgärder som kopplar ihop regionerna. Bara i ett sista steg ska de politiska instrumenten omfatta även riktade åtgärder till just de platser och regioner där den ekonomiska integrationen anses mest besvärlig. Rapporten har väckt en stor debatt bland forskare⁸ och bland politiker. Som motargument framfördes bl.a. att det visserligen är riktigt att grundläggande institutioner är viktiga för att skapa förutsättningar för tillväxt och välfärd i olika nationer och regioner, men när dessa institutioner väl är på plats, är det svårare att se ett enkelt samband mellan formella institutioner och tillväxt. OECD:s rapporter visar att även de bästa "rumsligt blinda" tillväxtpolicys kan undermineras av svaga, regionala institutionella miljöer.⁹ Därför är det förmodligen svårt att bortse från lokala och regionala förutsättningar vid tillämpning av tillväxtstrategier. Det stöds också av ett stort antal forskningsrapporter inom olika områden¹⁰. I praktiken behövs dock ofta både en utveckling av rumsligt *seende* och *blinda* policys. I området tillväxtpolitik är arbetet med regelförenkling ett exempel på den senare inriktningen. För andra frågeställningar, som t.ex. innovationspolitik, är dock ett förfarande som *se* regionala förutsättningar, ofta ett bättre sätt att kunna balansera sektorsintressen i sökandet efter effektivare regionala och lokala lösningar¹¹.

⁵ EU (2008)

⁶ EU (2010c)

⁷ World Bank (2009)

⁸ Rodriguez-Pose, A. (2010).

⁹ OECD (2009).

¹⁰ Storper M. (1997). OECD (2010)

¹¹ Europeiska Unionens råd (2010a)

För att *seende policys* ska fungera finns ett behov av regional kunskapsuppbyggnad och särskilda krav på utformning av regionala utvecklingsstrategier. Detta innebär för det mesta också en fördjupad regional analys av situationen och utvecklingen i regionerna, som går djupare och längre än övergripande beskrivningar och analyser beskrivna i denna rapport.

Det betyder emellertid inte att man kan bortse från jämförande analyser och strategier på ett nationellt plan. Tvärtom, vägledande strategiska ramar och återkommande regionala analyser, är viktiga för att säkerställa prioriteringar och för att effekterna av förändringsarbetet ifråga om regional utveckling och tillväxt observeras, jämförs och följs upp.

Lästips:

- ESPON & Nordregio (2010). TEDI - Territorial Diversity in Europe. ESPON 2013 program.
- EU (2010c). Investing in Europe's future. Fifth report on economic, social and territorial cohesion. Prel. Version.
- EU (2010b). Fördraget om Europeiska Unionen och fördraget om Europeiska Unionens Funktionssätt. Konsoliderade versioner. EUs officiella tidning. Svensk utgåva. (Lissabonfördraget)
- Barca, F. (2009). An Agenda for a Reformed Cohesion Policy. Independent Report prepared at the request of Danuta Hübner, Commissioner for Regional Policy.
- EU (2008). Grönbok om territoriell sammanhållning. Att omvandla territoriell mångfald till styrka. KOM(2008) 616 slutlig.
- World Bank (2008). World development report 2009. Reshaping Economic Geography.
- OECD (2009). How regions grow. Trends and analysis.
- Rodriguez-Pose, A. (2010). Economic geographers and the limelight: The reaction to the 2009 World Development Report. Working papers series in Economic and Social Sciences 2010/01.
- EU (2010a). Hur regionalpolitiken kan bidra till smart tillväxt i Europa 2020. Meddelande från Kommissionen.
- Storper, M. (1997). The Regional World. Guildford Press.
- OECD (2009). Regions Matter.

1.2 Att mäta territoriella olikheter och tillväxt

Beroende på frågeställning betonas olika geografiska och regionala aspekter av tillväxt. Rörlighet, uttryckt i t.ex. pendlingsflöden, kan anses vara ett mått på arbetsmarknadens funktionalitet¹². Skillnader i branschkoncentration och täthet kan utgöra en annan faktor i att bedöma potentialen i regionens konkurrenskraft, medan gleshet kan vara ett mått för att framhäva livskvalitet.

¹² *Arena för tillväxt (2003)*

Många socioekonomiska variabler visar på ett tydligt statistiskt samband med förenklade geografiska karakteristiska som t.ex. befolkningsstorlek, tillgänglighet, m.m. Det är emellertid inte enkelt att utifrån dessa upprätta ett kausalt orsakssamband om varför utvecklingsprocesser ter sig olika i olika regioner eller på olika platser. I själva verket är det ett antal, ofta statistiskt svår-fångade faktorer, som indirekt eller direkt bestämmer regionens eller platsens utveckling och tillväxt¹³.

Att analyser på olika geografiska skalnivåer kan åstadkomma olika resultat, komplicerar ofta möjligheten att dra entydiga generella slutsatser¹⁴. OECD, EU, nordiska institutioner som Nordregio, nationella myndigheter som Tillväxtanalys, samt regionala aktörer, presenterar var för sig regionala analyser som kan utgå från olika administrativa eller funktionella områden (se faktabeskrivning s. 11). Det är dock vår uppfattning att skillnaderna borde användas i högre utsträckning som redskap för att tolka, förklara och kommunicera tillväxtförutsättningar och utvecklingstrender utifrån olika geografiska perspektiv och mellan olika institutionella nivåer¹⁵.

De dominerande idéerna och teorierna inom regionalekonomisk forskning under de senaste åren handlar mycket om regionala miljöers betydelse för ekonomisk tillväxt. Det betonas att ekonomisk tillväxt alltmer associeras med agglomerationsfördelar, skalfördelar, transportkostnader och marknadsstorlek, vilket gör att städer i många avseenden tycks ha en särskild betydelse för tillväxt¹⁶. Både dessa och andra teorier kan ge en förståelse för olika processer, vilka är relevanta för regional tillväxt. De kan därför även ge en viss vägledning i politiska beslutsprocesser. Det saknas dock en oomstridd teoretisk förklaring, eller entydig empirisk kunskap, om vilka faktorer som avgör den ekonomiska tillväxten i ett land eller en region. Faktorer som var relevanta i går är av mindre betydelse för dagens beskrivningar av tillväxt. Satsningar som leder till utveckling och tillväxt i en region ger få eller inga mätbara effekter i en annan region.

Lästips:

- Arena för tillväxt, Svenska kommunförbundet (2003). På spåret – en studie om pendling och regionförstoring.
- Brydon J. et al (2001) Dynamics of Rural Areas. Arkleton Center.
- ESPON (2010). First ESPON 2013 Synthesis Report. New Evidence on Smart, Sustainable and Inclusive Territories.
- Stenkula M., Zenou Y. (2010). Städer och tillväxt. Vad säger forskningen? Tillväxtanalys.
- ESPON (2006). ESPON 3.4.3. The modifiable unit problem. Final report.
- ESPON & Nordregio (2010). TEDI - Territorial Diversity in Europe. ESPON 2013 program.

¹³ Brydon J., Keith (2001) Dynamics of Rural Areas (DORA).

¹⁴ ESPON (2006)

¹⁵ ESPON&Nordregio (2010).

¹⁶ Stenkula M., Zenou Y. (2006)

Vad menas med tillgänglighet?

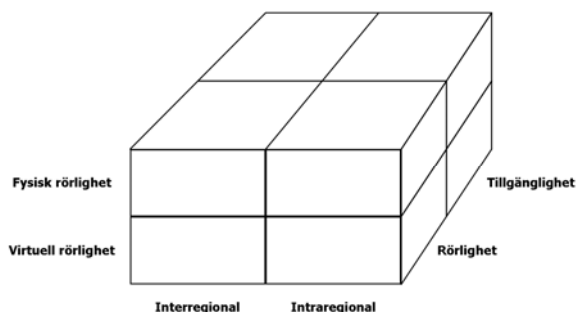
I generella termer är tillgänglighet en beskrivning av en individs möjligheter att ta del av något eftersträvansvärt över ett rumsligt avstånd. Den mest fundamentala frågan kopplat till tillgänglighet är således; *Tillgänglighet till vad?* I begreppet ligger även frågan om vilka resurser och hur mycket av dessa som tas i anspråk då den eftertraktade målpunkten ska nås. Därmed består begreppet tillgänglighet även av en del som beskriver den rumsliga förflyttningens resursåtgång.

Rörlighet är ett begrepp nära förknippat med tillgänglighet. Skillnaden är att rörligheten mellan två punkter är den nyttjade tillgängligheten mellan samma punkter. Begreppet tillgänglighet visar således på vilka *möjligheter* till rörlighet som finns för en given individ.

Den rumsliga rörligheten delas framförallt upp i kategorierna *fysisk rörlighet* och *virtuell rörlighet*.^a Båda dessa rörlighetstyper ger möjlighet till en dubbelriktad interaktion över rumsliga avstånd. Fysisk rörlighet är exempelvis flyttningar, arbetspendling och turism, medan exempel på virtuell rörlighet är distansarbete, tele- och videomöten och e-handel. Figuren nedan visar hur det är möjligt att kategorisera dessa begrepp. I figuren återfinns rörlighetstyperna på y-axeln och begreppstyperna på z-axeln.

Tillgänglighet och rörlighet kan delas upp efter huruvida det gäller inter- eller intraregionala avståndsöverbrygganden, vilka återfinns på x-axeln i figuren. Denna uppdelning är nödvändig för att definiera på vilken geografisk nivå tillgängligheten eller rörligheten studeras.

Figur: Tillgänglighet och rumslig rörlighet samt hur denna kan studeras



En förändrad tillgänglighet som leder till en ökad rörlighet innebär att individens handlingsmöjligheter blivit flera. En tilltagande rörlighet leder bland annat till ett ökat utbud av kontaktmöjligheter, service- och arbetskraftsutbud, ökade möjligheter att tillgodose specifika behov samt bättre möjligheter att koordinera komplicerade aktivitetsmönster i rummet över tiden.^b

Effekterna av infrastrukturella investeringar som leder till en ökad tillgänglighet kan vara både positiva såväl som negativa för en region.^c Tillgänglighet som fenomen är oftast dubbelriktat, vilket innebär att då tillgängligheten till en region ökar, ökar även möjligheterna att röra sig från regionen.

^aWilhelmson, B., 2002. Rörlighet och förankring – Geografiska aspekter på människors välfärd. Göteborg. Kulturgeografiska institutionen, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet.

^bEllegård, K., Hägerstrand, T. och Lenntorp, B., (1977), Activity Organization and the Generation of Daily Travel: Two Future Alternatives, *Economic Geography*, vol. 53 2, s. 126-152.

Holloway, L., och Hubbard, P., (2001), *People and place – The extraordinary geographies of everyday life*, Harlow: Pearson.

1.3 Befolkningens geografiska fördelning

En utgångspunkt för en beskrivning av territoriella förutsättningar i olika delar av landet är befolkningens fördelning över en geografisk yta. Befolkningen är dock aldrig jämnt fördelad i ett land eller i en region och ansamlingar av människor bildar sålunda orter och städer. I Figur 1-3¹⁷ visas befolkningsfördelningen på en 10*10 km raster och det framkommer ett välkänt mönster av regioner, områden och platser med hög, respektive låg befolkningskoncentration.

Varför det överhuvudtaget finns skillnader i detta avseende har lett till ett stort antal teorier inom många forskningsdiscipliner. En gemensam nämnare för den ekonomiskt inriktade forskningen är förekomsten av agglomerationsfördelar. Täta miljöer erbjuder både människor och företag en rad fördelar, som t.ex. minskad kostnad vid produktion och utbyte av varor och tjänster, möjligheter till specialisering, en större arbetsmarknad och ett större och billigare utbud av kollektiva nyttigheter¹⁸. Men, mot bakgrund av allt lägre transportkostnader och nya möjligheter till utbyte av vissa tjänster och information (IT), kan också göras gällande att källan till agglomeration blir svagare.

Fortsatta koncentrationstendenser i Sverige

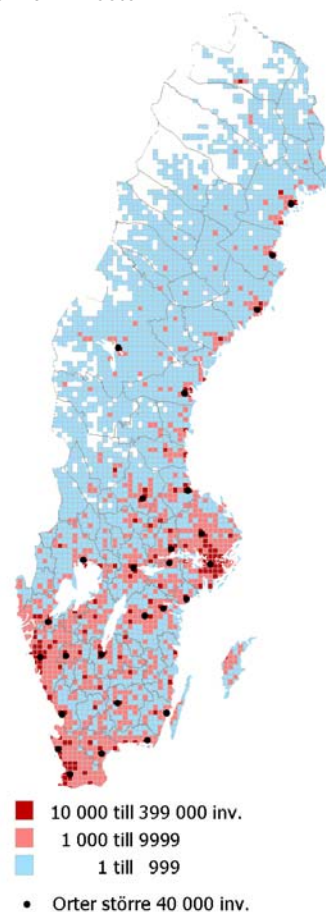
Att en fortsatt ökande befolkningskoncentration är fallet kan ses i Figur 1-4. Sverige har under en lång period genomgått en process av geografisk befolkningskoncentration (Metod → Bilaga) och utvecklingen har snarare tilltagit sedan början av 1990-talet. Men, det är trots allt ett relativt långsamt utvecklingsförlopp. Skillnaden i koncentrationen mellan år 1970 och 2009 är drygt fyra procentenheter, vilket resulterar i att Sverige i stort har ungefär samma geografiska befolkningsfördelning som för 40 år sedan. Utvecklingen är inte heller unik för Sverige. De flesta OECD-länder visar på liknade utveckling¹⁹. Till skillnad från många jämförbara länder har dock Sverige en relativt hög geografisk befolkningskoncentration och endast Kanada, Australien, Island, Mexico och Korea uppmäter högre nivåer (DATA → OECD). Att Sverige uppnår relativt höga nivåer i detta avseende väcker tankar om var grän-

¹⁷ I kartorna visas tätortsområden större än 40 000 invånare. Valet av tätortsstorlek är visserligen ad hoc men sammanfaller med definitionen av större tätortsområden i del 2 av rapporten.

¹⁸ Stenkula M. Zenou Y. (2010), Lindell J.(2010), ITPS (2006).

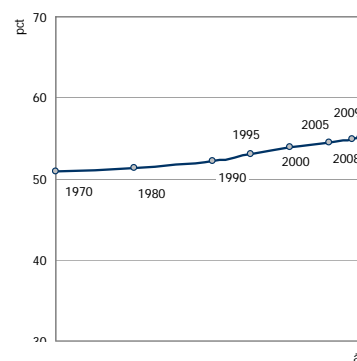
¹⁹ OECD (2009)

Figur 1-3 Befolkning 2009 fördelad över en 10*10 km raster



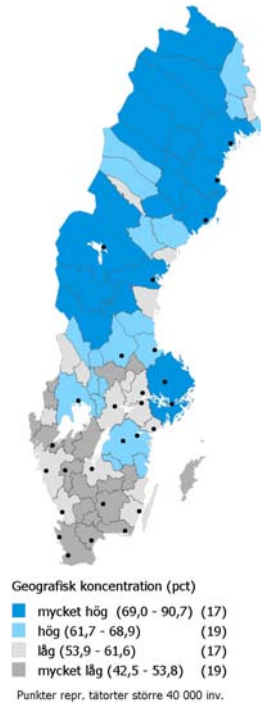
Källa: SCB, koordinatsatt statistik

Figur 1-4 Utveckling av den regionala befolkningskoncentrationen i FA-regioner, 1970-2009 (pct)



Källa: rAps

Figur 1-5 Inomregional befolkningskoncentration, FA-regioner 2009 på grundval av 10*10 km rutor



Källa: SCB, koordinatsatt statistik

Figur1-6 Inomregional koncentrationsförändring av befolkning, FA-regioner 2000-2009



Källa: SCB, koordinatsatt statistik

sen för denna utveckling går. Nästan hälften av Sveriges befolkning bor redan idag i någon av de tre största regionerna. Enbart huvudstadsregionen utgör en fjärdedel av rikets befolkning och inte mindre än 87 procent av befolkningen bor i FA-regioner med över 100 000 invånare. Även om denna utveckling kan ses som oroande utifrån övriga regioners perspektiv, finns det knappast något empiriskt stöd för ett trendbrott i denna utveckling. Tvärtom bedömer OECD i sin rapport om Sverige²⁰ att det finns till och med utrymme och möjligheter att forcera en ännu starkare koncentration i Sverige för att gynna den nationella tillväxten.

Koncentrationstendenser även inom FA-regioner

Frågan är om det finns motsvarande koncentrationstendenser även inom FA-regioner. Att det finns stora regionala skillnader vad gäller geografisk fördelning av befolkning kan redan urskiljas i kartan ovan (Figur 1-3). Genom att tillämpa samma beräkningsmetod som för FA-regioner ovan kan det även fastställas ett mått på inomregionala skillnader för respektive FA-region. Utgångspunkt är befolkningsfördelningen i en 10*10 km raster. Jämförelsen mellan två tidpunkter ger sålunda en indikation på riktning och styrka av inomregionala koncentrationstendenser.

I Figur 1-5 visas de beräknade värdena för den inomregionala koncentrationen i landets 72 FA-regioner år 2009. Det är framför allt gles- och landsbygdsregioner i de norra delarna av landet som präglas av en stark befolkningskoncentration *inom* regionerna. Detta antyder en viss motsättning till den allmogliga bilden av dessa delar av landet. Det som vanligen kallas för "glesbygder" är alltså i många fall regioner som uppvisar en stark befolkningskoncentration. I de södra delarna av Sverige är den inomregionala befolkningskoncentrationen lägre och befolkningen således mer spridd över FA-regionens yta. Historiskt sett har detta sin förklaring i jordbrukets betydelse i denna del av Sverige.

Med några få undantag är den huvudsakliga trenden en *förtätning* av befolkningen inom FA-regionerna under perioden år 2000 till år 2009. Enbart två regioner upplever en negativ befolkningskoncentration, vilket innebär en större spridning av befolkningen än år 2000. Det finns dock generellt sett inga entydiga regionala mönster i styrkan av förändringen. De befolkningsmässigt största regionerna uppvisar relativt små inomregionala koncentrationstendenser, men det gör även vissa FA-

²⁰ OECD(2010).

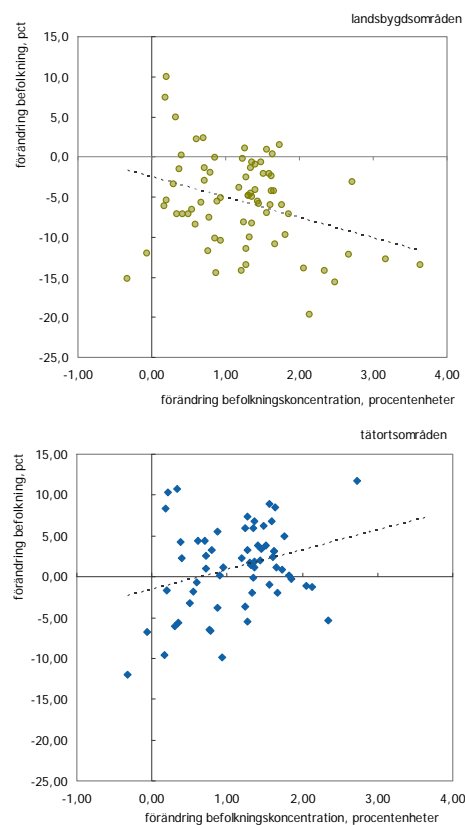
regioner i Norrlands inland. Några större FA-regioner har relativt kraftiga koncentrationstendenser, medan andra har relativt svaga.

Även om befolkningskoncentration tycks vara den huvudsakliga trenden inom landets FA-regioner, säger det litet om eventuella förändringar i proportion mellan tätorts- och landsbygdsbefolkning. Frågan är alltså om den ökande befolkningskoncentrationen är ett resultat av befolkningsförändringar på landsbygder, respektive tätorter. Med hjälp av statistik om befolkningsutveckling inom så kallade områdestyper²¹ enligt Glesbygdsvverkets definition (som redovisas i rapportens del 2) kan ett eventuellt statistiskt samband med förändringar i regioners befolkningskoncentration fastställas. Enligt Figur 1-7 korrelerar förändringen i befolkningskoncentration svagt negativt med landsbygdsbefolkningens utveckling och svagt positivt för tätortsbefolkningens utveckling. Med andra ord förklaras befolkningsminskningen i FA-regioners landsbygder och befolkningsökningen i FA-regioners tätorter var sin del av den ökande befolkningskoncentrationen i landets regioner. Både tätorts- och landsbygdsområdenas befolkningsförändring tillsammans förklarar dock knappt hälften av FA-regionernas befolkningskoncentration. En generell slutsats är att befolkningskoncentrationen i stort även kan likställas med en fortsatt urbanisering inom Sveriges FA-regioner.

Lästips:

- Stenkula M. Zenou Y. (2010). Städer och Tillväxt. Vad säger forskningen? Tillväxtanalys.
- Lindell J. (2010). Storstadsregionernas roll och betydelse för nationell tillväxt. Uppsala Universitet, Tillväxtverket.
- ITPS (2006). Urbanisering, storstäder och tillväxt. A2006:015.
- Gullstrand J., Hammarlund C. (2007). Plats för tillväxt. Bilaga 2 till Långtidsutredningen 2008.
- OECD (2009). Regions at a Glance 2009.
- OECD (2010). Territorial Reviews – Sweden.

Figur 1-7 Befolkningsförändring i landsbygder respektive tätorter och förändring i befolkningskoncentration 2000-2009, FA-regioner

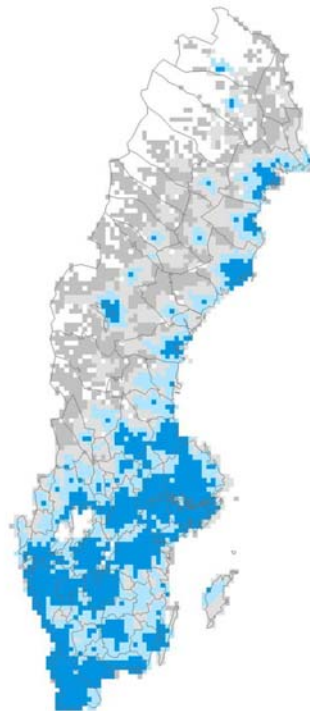


Källa: SCB, koordinatsatt statistik och rAps

²¹ För att förenkla modellen har områdestyperna tätortsnära landsbygder och glesbygder slagits ihop. Det samma gäller för tätortsområden (tätorter med minst 3000 inv). För en definition se bilaga.

Tillgänglighetsindex

Figur Tillgänglighetsindex



Tillgänglighet (index)
uppräknad på en 10*10 km raster

■	378 till 500	(1017)
■	283 till 378	(999)
■	203 till 283	(988)
■	1 till 203	(1037)

Tillväxtanalys har arbetat fram ett verktyg för att möjliggöra inomregionala analyser. Modellen är framtagen i syfte att identifiera områden med liknande förutsättningar vad gäller tillgänglighet, i det här fallet definierat som avstånd med bil på farbara vägar. Liksom i Glesbygdsverkets definition är utgångspunkten tätorter, men istället för att utgå från endast en tätortsstorlek möjliggör modellen att flera tätortsstorlekar tas med i beräkningen, i detta fall tätorter med minst 200, minst 1 000, minst 3 000, minst 30 000 samt minst 60 000 invånare. Avståndet till varje tätortsstorlek beräknas och indexerats utifrån avståndet till tätorten. Den befolkade ruta som har det längsta avståndet från tätorten får indexvärde 100 och den som har det kortaste avståndet får värdet 0. Eftersom människan har begränsningar i sina möjligheter att röra sig över rum och tid har en gräns vid 45 minuter gjorts i beräkningarna, baserat på en tänkt längsta dagpendlingstid, vilket innebär att de områden som ligger över 45 minuter från tätorten får automatiskt indexvärde 100. Indexen för de olika tätortsstorlekarna summeras sedan, vilket ger ett indexvärde mellan 0-500 där 0 representerar områden med den högsta tillgängligheten till tätorter och 500 den lägsta.

Att se landsbygder och städer längs en skala av ökande respektive minskande tillgänglighet är dock inte nödvändigtvis den bästa eller den enda möjligheten att återge urbana och rurala utvecklingskaraktäristika. I detta sammanhang anses dock tillgänglighetsindexeringen som en tillräckligt bra metod för att nyansera inomregionala skillnader utan att därför låsa sig definitionsmissigt i det svårfångade begreppsparat *urban-rural*.

För en utförlig beskrivning av tillgänglighetsindexet se underlagsrapporten *Tillgänglighet till tätorter av olika storlekar – modellering genom indexerad tillgänglighet*. (Tillväxtanalys, 2010)

1.4 Regionala befolkningsförändringar

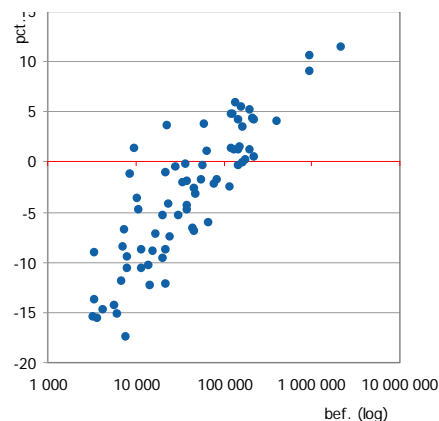
Sverige hade vid årsskiftet 2009-2010 en folkmängd på 9,34 miljoner invånare, vilket motsvarar en ökning på 1,26 miljoner personer sedan början av 1970-talet. Denna befolkningsökning har dock inte kommit alla regioner till del. Tvärtom, skillnaderna i olika regioners befolkningsutveckling är betydande och ställer många regioner redan i dag inför stora sociala och ekonomiska utmaningar. Befolkningsutvecklingen ger på ett övergripande plan också uttryck för regionens långsiktiga ekonomiska utveckling.

Under loppet av knappt fyra decennier har befolkningen i de tre största FA-regionerna sammanlagt ökat med mer än en tredjedel. Samtidigt minskade befolkningen i samma proportion i många mindre regioner. Dessa skillnader kvarstår även i ett något kortare perspektiv och beskrivs i Figur 1-8. Den visar befolkningsförändringen uppdelat på regionernas befolkningsstorlek. Regionernas storlek visar sig vara en viktig förklaring till befolkningstillväxt. Det är framför allt regioner med fler än 100 000 invånare som växer och regioner med färre invånare vars befolkning minskar. Denna utveckling speglas också i en tydlig tudelning av landet (Figur 1-9). Det är framför allt mindre inlandsregioner i norr som upplever mest negativa förändringar. Regioner med större tätorter går däremot åt olika håll även i de norra delarna av Sverige men uppvisar en genomgående positiv utveckling i söder.

En kontinuerlig förskjutning av befolkning till större regioner kan visserligen ses som en övergripande trend, men utvecklingen är inte helt entydig. Under olika perioder har den samlade bilden av FA-regioners befolkningsutveckling varierat kraftigt (Figur 1-10). Både under 1970-talet och under åren 1987 - 1995 hade majoriteten av FA-regionerna en positiv befolkningstillväxt. Under andra perioder har befolkningstillväxten varit mer bekymmersam i de flesta FA-regioner. Vissa år under 1980- och 1990-talet hade mindre än 10 procent av Sveriges regioner en positiv befolkningstillväxt. I huvudsak var det då storstadsregionerna samt några större regioner som uppvisade positiva siffror.

Trots att befolkningsutvecklingen kan framstå som dystert i detta avseende är det viktigt att komma ihåg att mer än hälften av landets befolkning bodde i någon av regionerna med positiv befolkningstillväxt. På samma sätt är det en relativt liten del av Sveriges befolkning

Figur 1-8 Befolkningsförändring i procent under 2000-talet, FA-regioner (år 1999 – 2009)



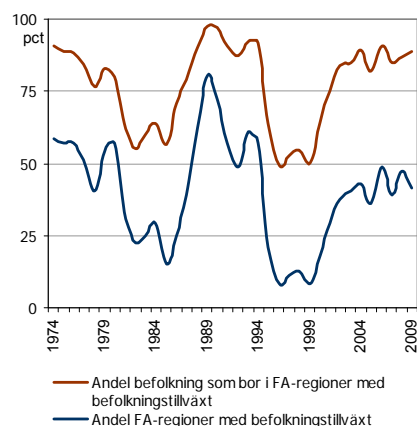
Källa: rAps

Figur 1-9 Befolkningsförändring under 2000-talet i procent, r FA-regioner (år 1999-2009)



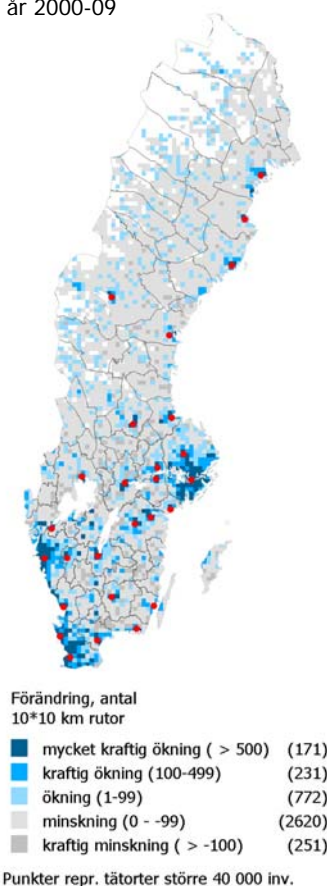
Källa: rAps

Figur 1-10 Andel FA-regioner med befolkningsökning och andel befolkning som bor i FA-regioner med befolkningsökning (procent), år 1974 – år 2009



Källa: rAps

Figur 1-11 Befolkningsförändring inom FA-regioner (antal), år 2000-09



Källa: SCB, koordinatsatt statistik

som bor i en region med negativ befolkningsstillväxt. Inte mer än 11 procent av befolkningen bodde i en FA-region med befolkningsminskning år 2009.

Inomregionala skillnader i befolkningsutveckling

Det ska dock påminnas om att mönstret i befolkningsförändringarna är beroende av på vilken geografisk nivå analysen äger rum. Med FA-regioner som utgångspunkt pekar utvecklingen tydligt på en tilltagande befolkningskoncentration till större regioner. Även analysen om utvecklingen av den geografiska koncentrationen inom regioner (jämför s. 19) visar på samma tilltagande riktning inom regionerna. Trots att befolkningsutvecklingen i och inom FA-regioner pekar på en fortsatt urbanisering finns det platser på landsbygder och även tätorter som går mot strömmen. Forskare har också påpekat att det är ofta specifika platser eller vissa miljöer, snarare än landsbygden i stort, som attraherar människor²². På många platser har befolkningen utanför de större tätorterna ökat och detta mönster gäller även i glest befolkade regioner.

I Figur 1-11 visas befolkningsutvecklingen mellan år 2000 och år 2009 för 10*10 km rutor. Det framkommer visserligen att befolkningsstillväxten är starkt koncentrerad till större städer (punkter i kartan), men det finns även många platser långt från större städer och tätorter som uppvisar en tillväxt i befolkningen. På så sätt bekräftas påståendet ovan.

Genom att komplettera beskrivningen med en *tillgänglighetsdimension* kan förändringen i befolkningsutvecklingen ses i grad av närhet till olika stora orter (se faktabara s. 20). Ett övergripande resultat är dock att befolkningsstillväxten samvarierar positivt med en högre tillgänglighet till olika ortsstorlekar. Platser som enligt tillgänglighetsindexet uppvisar en mycket hög tillgänglighet har sålunda den största befolkningsstillväxten (Figur 1-12). I andra ändan av tillgänglighetsskalan är utvecklingen den omvända. Befolkningen minskade med knappt 15 procent mellan åren 2000 - 2009. I detta övergripande mönster, som i stort sammanfaller med resultat från andra empiriska undersökningar om (orts-) storleken betydelse för tillväxt, försvinner emellertid enskilda platsers positiva utveckling. Kartan ovan antydde dock att det finns fler platser än de största orterna som har en befolkningsstillväxt. Den andra linjen i tabellen fångar detta genom att beskriva andelen rutor med positiv befolkningsutveckling vid ett visst värde av

²² Westholm, E. (2004).

tillgänglighet. Det framkommer att även i avlägsna områden med mycket dålig tillgänglighet finns det platser med befolkningstillväxt.

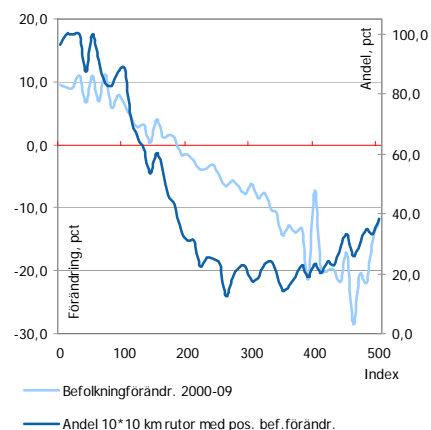
Framtida regional befolkningsutveckling

Avsnittet avrundas med en kort blick framåt vad gäller regioners befolkningsutveckling. Den prognos som används har presenterats i samband med en rapport om regionernas arbetskraftsförsörjning och sträcker sig till år 2020. Det kan konstateras att befolkningstillväxten framför allt sker i de största regionerna. I de mindre regionerna förväntas befolkningsutvecklingen vara negativ (Figur 1-13). Det är inte enbart FA-regioner i norr som väntas att minska utan även ett antal mindre regioner i södra Sverige. Det finns naturligtvis en viss osäkerhet om prognosen verkligen inträffar och denna osäkerhet är av statistiska skäl störst i de minsta regionerna.

Lästips:

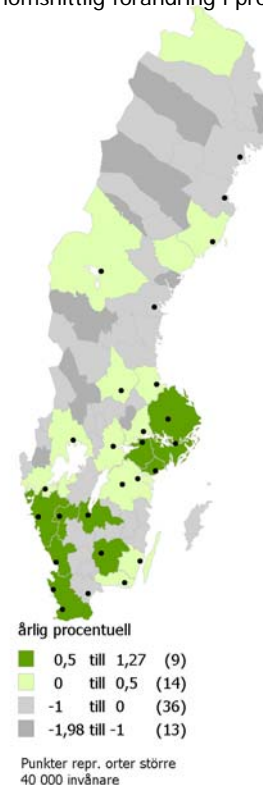
- Westholm E. (2004). Att leva med befolkningsförändringar. En översikt. Åjour –Svenska Kommunförbundet.
- Tillväxtanalys (2010). Regionernas arbetskraftsförsörjning. En analys av nuvarande och framtida kompetens- och arbetskraftsförsörjning i Sveriges regioner. Slutrapport 2010:06.
- SCB (2009). Beskrivning av Sveriges befolkning 2008.
- Korpi M. (2003). Regionala obalanser – ett demografiskt perspektiv. Institut för framtidsstudier.
- Persson L. O., Nygren O. (2001). Det enkelriktade Sverige. Tjänstesektorn och den framtida regionala befolkningsutvecklingen. TCO.

Figur 1-12 Befolkningsförändring 2000-2009 i ett tillgänglighetsperspektiv (10*10 km rutor)



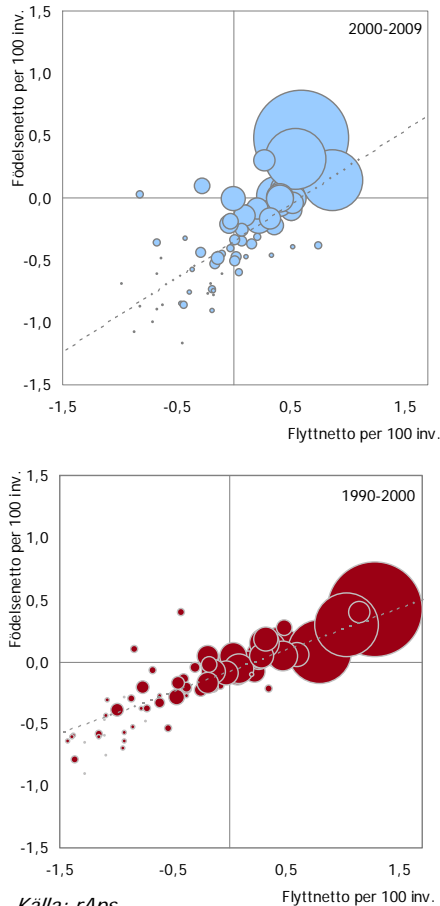
Källa: SCB, koordinatsatt statistik

Figur 1-13 Prognos befolkningsförändring år 2008-2020, årlig genomsnittlig förändring i procent



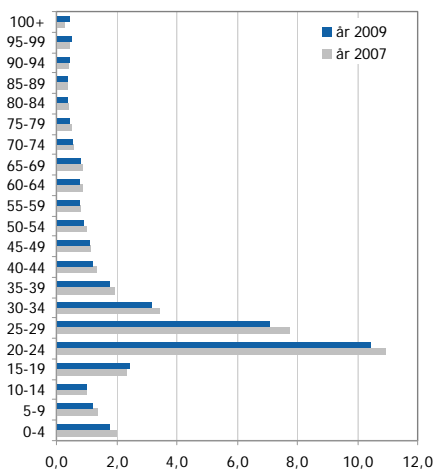
Källa: rAps (WSP)

Figur 1-14 Genomsnittligt årligt flyttnetto och födelsenetto i procent av medelfolkmängden 2000-2009 och 1990-2000, FA-regioner



Källa: rAps

Figur 1-15 Flyttfrekvens över FA-regiongränser per 100 invånare efter åldersgrupper, år 2007 och 2009



Källa: rAps

Befolkningsförändringens demografiska komponenter

I föregående avsnitt presenterades den regionala och inomregionala befolkningsutvecklingen i stort. Förändringen i regioners befolkningsstorlek är dock ett resultat av förändringen i fyra komponenter: antalet födda och döda och antalet in- respektive utflyttningar i en region. Således ingår dessa fyra komponenter också i den *demografiska ekvationen* (se bilaga) gällande en regions eller en plats befolkningsutveckling. I detta avsnitt analyseras olika demografiska komponenters betydelse för den regionala befolkningsutvecklingen.

Den naturliga befolkningsförändringen beskrivs av födelsenettet som är skillnaden mellan födda och döda. Nettomigrationen är skillnaden mellan in- och utflyttning, flyttnettot. 40 FA-regioner har haft en positiv nettomigration under perioden 2000-2009, men bara 10 regioner en positiv naturlig befolkningsförändring under samma period. Om detta jämförs med situationen under 1990-talet (Figur 1-14) visar det sig att det har blivit betydligt fler regioner som har ett positivt flyttnetto, samtidigt som det har blivit färre regioner med ett positivt födelsenetto. Denna utveckling visar att även den naturliga befolkningsförändringen påverkas av flyttströmmarna²³.

Förändrades flyttströmmarna under krisen?

Inrikes flyttningar över FA-regiongränser har under de senaste 15 åren legat på en nivå om cirka 2,3 personer per 100 invånare. Detta kan jämföras med flyttningar över kommungränser, respektive länsgränser, som visar på en relativ flyttvolym på 4,4 respektive 2,0 personer per 100 invånare²⁴. De flesta flyttrörelserna sker alltså i närmiljön. Statistiken visar att flyttvolymen över FA-gränserna har minskat jämfört med år 2007, vilket i viss mån kan kopplas till det kraftigt försämrade läget på arbetsmarknaden sedan år 2008²⁵. En liknande förändring kan också fastställas under konjunkturnedgången i början av 2000-talet. I Figur 1-15 visas den relativa flyttintensiteten efter åldersgrupper och det framkommer att samtliga åldersgrupper i arbetsför ålder har en negativ utveckling mellan år 2007 och år 2009. Undantaget är gruppen 15-19-åringar, som till skillnad från övriga grupper visar en ökande flyttintensitet. Störst är

²³ Amcoff J., Westholm E. (2006).

²⁴ Eliasson K, Westerlund O., Åström S. (2007)

²⁵ Förändringar i flyttströmmar iakttoogs även i U.S.A. se t.ex.

Washington Post 2009-12-24. *Recession Alters Migration Patterns in U.S.*

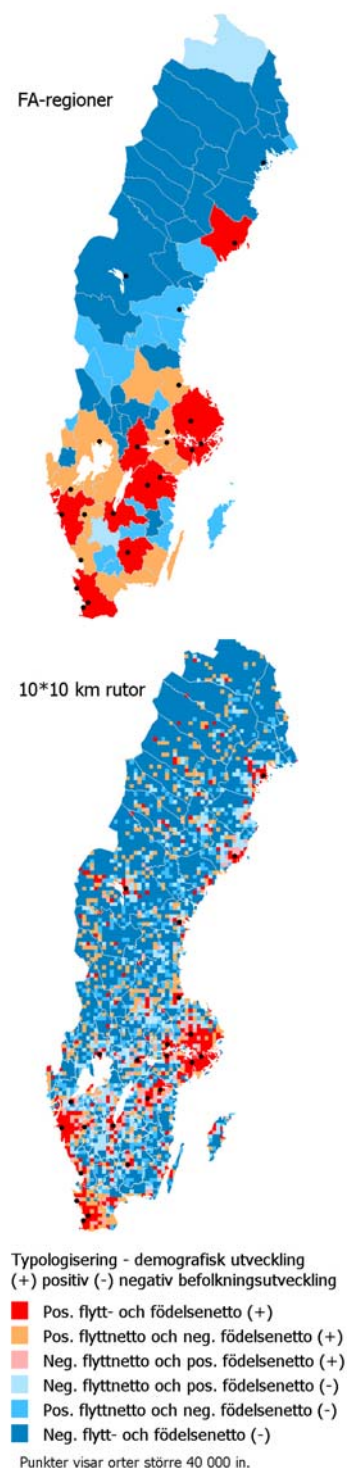
minskningen i åldersgrupper som står i början av arbetslivet. Då dessa åldersgrupper också svarar för knappt 50 procent av de inrikes flyttrörelserna totalt sett, bidrar dessa också mest till minskningen.

Typologisering av regioner och platser efter den demografiska utvecklingen

Sammanlagt har de flesta FA-regionerna ett positivt flyttnetto, men bara i ett fåtal regioner räcker överskottet till för att kompensera underskottet i den naturliga befolkningsförändringen. I kartan över FA-regioner i Figur 1-16 redovisas en typisering av regionerna avseende en hållbar förändring i de demografiska komponenterna²⁶. Av de 24 regioner som har befolkningstillväxt är det bara åtta FA-regioner som är ”dubbelt positiva”, d.v.s. har både ett positivt inflyttnings- och positivt födelsenetto. I resterande 16 regioner med befolkningsökning är den naturliga befolkningsutvecklingen i obalans, vilket gör att regionernas demografiska utveckling är starkt beroende av en fortsatt inflyttning. Regioner där födelsenettet kompenserar ett negativt flyttnetto saknas helt på FA-regionnivå. I gruppen tillbakagående regioner dominerar FA-regioner som har både ett negativt flyttnetto och ett negativt födelsenetto. Det medför att det är svårt att få en demografisk hållbarhet i dessa regioner. Läget är visserligen något bättre i tillbakagående FA-regioner med inflyttningsöverskott, men även här bedöms den långsiktiga hållbarheten vara svag. Detta gäller även för de två tillbakagående regionerna som har ett positivt födelsenetto. På sikt kommer även dessa två regioners födelseöverskott att påverkas negativt till följd av fortsatt utflyttning av främst unga invånare.

Den demografiska typologiseringen av FA-regioner understryker i stort den välbekanta bilden av utvecklingsförutsättningar i Sverige. Det är å ena sidan regioner i norra Sveriges inland och i de mindre regionerna i södra Sverige som har, ur ett demografiskt perspektiv, de största utmaningarna. Å andra sidan har de befolkningsmässigt stora regionerna de mest gynnsamma förutsättningarna med en befolkningstillväxt genom ett överskott av både antal födda och antal inflyttare.

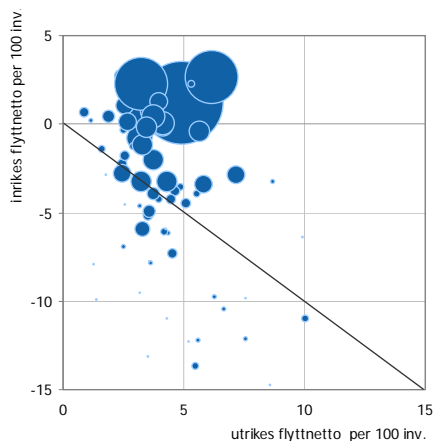
Figur 1-16 Typologisering av den demografiska utvecklingen 2000-2009, FA-regioner, 10*10 km rutor



Källa: rAps; SCB, koordinatsatt statistik

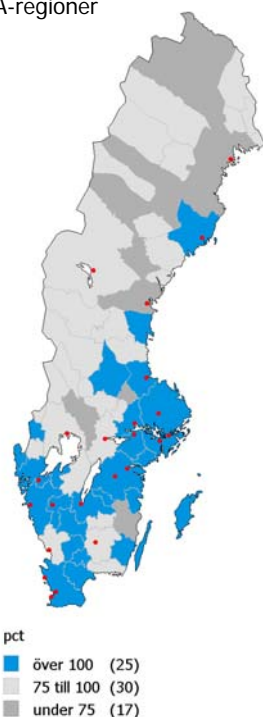
²⁶ Typologiseringen har använts i ett forskningsprojekt om den demografiska utvecklingen i Europa, ESPON & ITPS (2002).

Figur 1-17 Inrikes och utrikes flyttnetto per 100 invånare 2000-2009, FA-regioner



Källa: rAps

Figur 1-18 Kvoten av antalet invandrare som bor i regionen år 2009 och antalet invandrare som kom till regionen under perioden 2000-09, FA-regioner



Källa: SCB

Även i detta avseende är det intressant att lyfta det inomregionala perspektivet. I Figur 1-16 används återigen en geografisk upplösning på 10*10 km för att återge mångfalden av inomregionala skillnader. Det framkommer tydligt att det finns alla typer av demografisk utveckling i samtliga FA-regioner. Det finns platser med relativt gynnsamma demografiska förhållanden även med ett längre avstånd från städerna. Det handlar dock inte enbart om att visa på möjligheten till en positiv utveckling i landsbygder, det handlar lika mycket om att åskådliggöra utvecklingen i regionens tätortsområden.

Invandringens regionala effekter

Typologiseringen ovan visar att många regioner är beroende av ett positivt flyttnetto. I 40 FA-regioner har flyttnettot varit positivt under perioden 2000-2009. Att en stor del av FA-regionerna uppvisar ett positivt flyttnetto beror dock även på den kraftiga invandringen till Sverige. Samtliga regioner har ett positivt överskott gentemot utlandet under perioden 2000-2009, men det visar sig att överskottet inte räcker till i alla regioner för att kompensera för det negativa flyttnettot inrikes (jämför delen av diagrammen som ligger under den diagonala linjen i Figur 1-17). Då inrikes flyttningar undersöks närmare framkommer det, att även en del av invandrarna väljer att flytta vidare till andra regioner. En analys av invandrare²⁷ som kom till Sverige under 2000-talet visar att cirka 15 procent (eller 70 000 av 470 000 personer) av invandrarna fanns i en annan FA-region år 2009 än invandringsregionen. I vissa mindre regioner var det hela 70 procent av invandrarna som valde att flytta vidare. I de folkrikaste regionerna var det däremot så många som 90 procent av invandrarna som stannade kvar. En mer relevant fråga är dock vilka regioner som attraherar dessa invandrare. Är det de största regionerna som drar till sig ytterligare invandrare, eller går flyttströmmen till andra regioner? I kartan till vänster (Figur 1-18) redovisas FA-regioner som gynnas, respektive missgynnas, av invandrarernas inrikes omflyttning. Regioner med ett värde större än 100 hade år 2009 ett större antal invandare än vad de hade genom direkt invandring under perioden. Regionen har alltså också ett inrikes flyttöverskott i denna grupp av invandrare. De FA-regioner som ligger på ett värde under 100 redovisar däremot ett underskott för denna grupp, vilket innebär

²⁷ Som invandrare avses här personer som inte hade svenskt medborgarskap vid invandringstillfället, är från ett land utanför Norden och som fanns i befolkningsregistret år 2009.

att en del av invandrarna flyttade vidare till andra regioner. En slutsats är att invandrarernas inrikes omflyttning i stort speglar inrikes omflyttning i stort – regioner med en stor och differentierad arbetsmarknad lockar i högre utsträckning till sig invandrare från andra regioner. Det är dock inte enbart de folkrikaste regionerna som drar till sig invandrare från andra regioner, även flera mindre har till synes en högre attraktivitet än andra jämnstora regioner. Värt att notera är dock att en inte obefintlig del av invandrarna stannar också kvar i de regioner som de först kom till.

Lästips:

- ESPON & ITPS (2002). The Spatial Effects of Demographic Trends and Migration. Final report. ESPON project 1.1.4. ESPON 2000-2007 program.
- Eliasson K, Westerlund O., Åström S. (2007). Flyttning och pendling i Sverige. Bilaga 3 till Långtidsutredningen 2008.
- Amcoff J., Westholm E. (2006). Understanding rural change-demography as a key to the future. Institutet för framtidsstudier.
- SCB (2010). Integration – ett regionalt perspektiv. Integration: Rapport nr. 3

Regional indelning

Med region avses generellt ett geografiskt område avgränsat från kringliggande områden. En region kan vara antingen administrativ eller funktionell. Administrativa regioner utgörs av exempelvis nationer, län och kommuner, vilka påvisar en nivåskillnad mellan centralmakt och lokalsamhälle, men administrativa regioner kan även avse transnationella områden. En funktionell region är ett avgränsat geografiskt område utifrån ett antal definierade och givna karaktäristika som bildar någon form av sammanhang. Således är det dessa kriterier som avgör på vilka grunder en region skapas.^a I begreppet region finns även en distinktion mellan homogena och funktionella regioner. Med homogena regioner åsyftas regioner som i ett eller flera avseenden visar stor inre likformighet, men samtidigt klart skiljer sig från omgivande områden. Funktionella regioner är områden som hålls samman genom starka inre samband,^b exempelvis en lokal arbetsmarknadsregion (LA-region).

De regioner som studeras här är så kallade funktionella analysregioner (FA-regioner), vilka kan sägas vara en framskrivning av LA-regioner.^d Således kan det sägas att FA-regioner är en presentation av hur det antas att LA-regionerna ska växa på sikt. Detta innebär därmed att FA-regionerna är resultatet av en regionförstoring av funktionella regioner. Då begreppet regionförstoring avser den process som innebär att regioner utvidgas geografiskt genom att mindre regioner knyts samman kan regionförstoring ses som ett alternativ till urbanisering. Därigenom blir regionförstoring ett alternativ till flytt som dessutom gör regionala strukturella förändringar mer lättöverkomliga. Det är dock viktigt att vara medveten om att detta endast gäller för funktionella analysregioner och inte för administrativa regioner.^c

^a Rowntree, L., Lewis, M., Price, M. och Wyckoff, W., (2003), *Diversity amid globalization – World regions, environment, development*, Upper Saddle River: Prentice Hall.

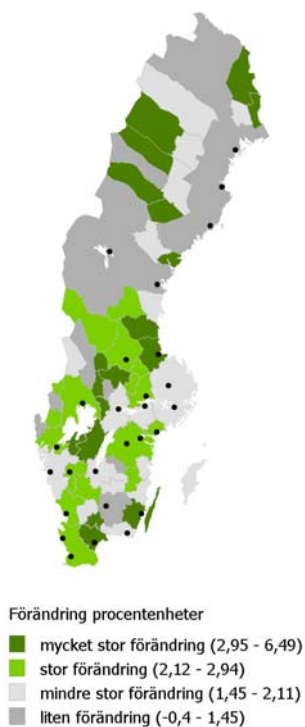
^bSCB, (2010) *Lokala arbetsmarknader – egenskaper, utveckling och funktion*.

^c ITPS, (2008) *Indikatorer för uppföljning av regional utveckling*, R2008:003.

^dRegeringskansliet, (2008), PM: *Regional tillgänglighet och regionförstoring – ett tvärsektoriellt perspektiv*.

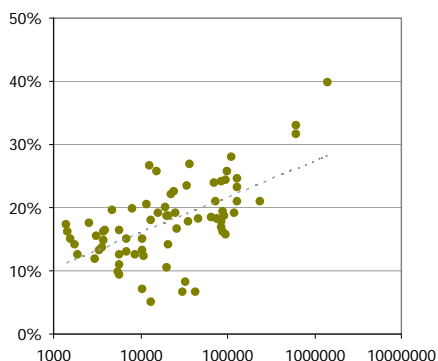
^d Nutek, (2001), *Regionförstoring – Hur kan åtgärder i transportsystemet bidra till vidgade lokala arbetsmarknadsregioner?* R2001:7.

Figur 1-19 Förändring andel av regional befolkning i åldern 20-64 år som arbetspendlar över kommungräns 2000-2008, FA-regioner



Källa: SCB

Figur 1-20 Andel av regional befolkning i åldern 20-64 år som arbetspendlar över kommungräns 2008 och FA-regionens storlek



Källa: SCB

1.5 Utveckling i pendlingsrörlighet

Pendling mellan bostad och arbetsställe har kontinuerligt ökat under de senaste decennierna. Redan under 1960- och 1970-talen ökade arbetspendlingen när kollektivtrafiken byggdes ut och fler kvinnor kom in på arbetsmarknaden. Det blev också vanligare att hushållen hade bil. Pendlingen har under det senaste decenniet också fått en allt större betydelse i den regionala tillväxtpolitiken. Det är framför allt en geografisk förstoring av pendlingsområden som står i fokus, men på senare tid har det politiska intresset för inomregionala helhetslösningar och sektorsövergripande åtgärder från samhället ökat. Funktionell regionförstoring anses dock kunna stärka arbetsmarknadens förmåga vad gäller matchning av utbud och efterfrågan på arbetskraft och bidrar således till en ökad regional konkurrenskraft.

Utifrån ett sådant perspektiv kan det antas att en ökad pendling är ett tecken på bättre fungerande arbetsmarknader. Andelen arbetspendlare²⁸ har också generellt sett ökat i Sverige. Förändringen är dock inte jämnt fördelad över landets FA-regioner. De största positiva förändringarna har dock inte skett i de folkrikaste regionerna utan snarare i geografiskt avlägsna FA-regioner som också bara består av endast en kommun. Det kan ses som ett positivt tecken framför allt mot bakgrund av att många av dessa mindre regioner ofta har en problematisk egen arbetsmarknad. Samtidigt är det nödvändigt att notera att uppgången i mindre regioner ofta skedde från mycket låga nivåer. Som framgår i Figur 1-20 sker arbetspendling över kommungräns främst i Sveriges folkrikaste regioner. Grundläggande geografiska egenskaper som befolkningsfördelning och koncentration inom regionen, avstånd till andra regioner, har naturligtvis betydelse för hur stora de uppmätta pendlingsströmmarna blir. Det är dock viktigt att hålla fast vid det faktum att rörligheten ökar i samtliga regioner.

Däremot är pendling inte nödvändigtvis en odelat positiv utveckling. Forskare har påpekat att det trots allt finns skäl att inte förhålla sig alltför okritiskt till den tydliga trenden mot ökad arbetspendling och regionförstoring²⁹. Det finns metodiska problem³⁰ men också

²⁸ Den arbetspendling som studerats är den utgående arbetspendlingen. Med detta menas att avstamp har tagits i den kommun där den enskilde individen är folkbokförd. När detta är fastställt har sedan individens arbetsställe lokaliserats. I de fall arbetsstället ligger i en annan kommun eller i ett annat land har individen ansetts arbetspendla.

²⁹ Friberg T. (2010)

sociala och miljömässiga aspekter som starkare borde vägas in i de strategiska bedömningarna av pendlingen i landets regioner. En växande mellanregional pendling kan vara ett tecken på en sämre fungerande bostadsmarknad. Svårigheten att få en bostad i en region kan tvinga fram ett pendlingsbeteende, vilket förmodligen ofta är fallet i de största regionerna³¹.

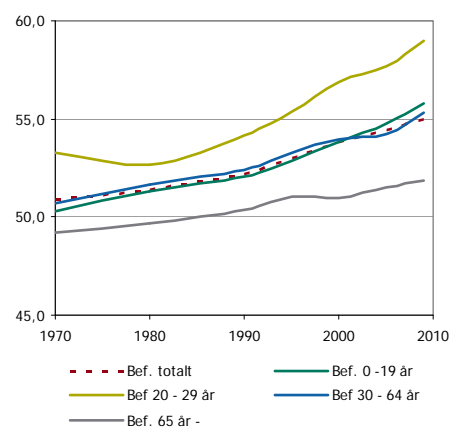
Lästips:

- Eliasson K, Westerlund O., Åström S. (2007). Flyttning och pendling i Sverige. Bilaga 3 till Långtidsutredningen 2008.
- Friberg T (2010). Pendling för alla? Inledning vid Transportforum 2007.
- Amcoff J. (2007). Regionförstoring – idé, mätproblem och framtidsutsikter. Institut för framtidsstudier.
- Knutsson (2005). Regionförstoring – en litteraturstudie. TRUM. Umeå Universitet.

1.6 Befolkningsstruktur

Befolkningsutvecklingen och dess underliggande demografiska faktorer har givetvis stor betydelse för en hållbar utveckling i Sveriges regioner. Rörlighet in och ut ur regioner påverkar i sin tur även befolkningsstrukturen, både i ett kortsiktigt och i ett långsiktigt perspektiv. Att rörligheten inte är jämnt fördelad över åldersgrupper spelar naturligtvis också roll i denna process. Särskilt med hänsyn till olika åldersgruppers preferenser vad gäller val av bostadsmiljöer, vilket också bidrar till en ojämn regional åldersfördelning. Det visar sig därför att koncentrationstendenser inte bara avspeglas i en ökad divergens mellan regionernas befolkningstal, utan framför allt i geografiska obalanser mellan olika åldersgrupper. I figur 1-22 beskrivs utvecklingen av befolkningskoncentrationen för olika åldersgrupper. Figuren visar att den geografiska koncentrationen är betydligt högre i åldersgruppen 20-29 år än i de övriga åldersgrupperna. Koncentrationen har dessutom ökat snabbare för denna åldersgrupp än för de andra. Inte oväntat står den äldre delen av befolkningen för relativt låga värden, även om koncentrationen över tiden har ökat också för denna grupp. Skillnaderna i koncentration har även ökat mellan den äldre delen av befolkningen och övriga åldersgrupper. Resultatet av denna utveckling är en ojämn åldersstruktur i många FA-regioner. Denna obalans mellan olika åldersgrupper och regioner är en relevant frågeställning även utifrån ett tillväxtperspektiv. Åldersstrukturen påverkar inte bara aktuella frågor som arbetskraftsförsörjning i

Figur 1-21 Geografisk koncentration av befolkning i olika befolkningsgrupper beräknad för FA-regioner, 1970-2008



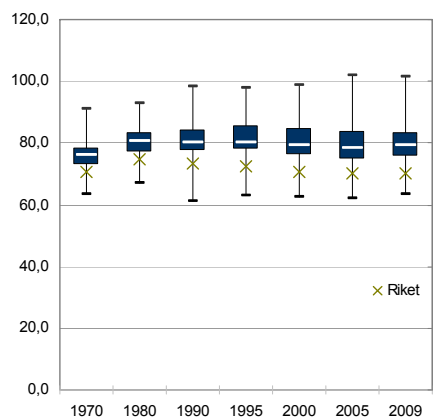
Källa: rAps

³⁰ Amcoff J. (2007).

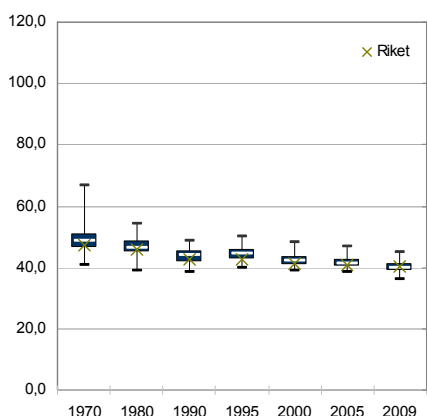
³¹ Eliasson K et al (2007)

Figur 1-22 Regional spridning av försörjningskvot, yngrekvot och äldrekvot, FA-regioner, år 1970-2009

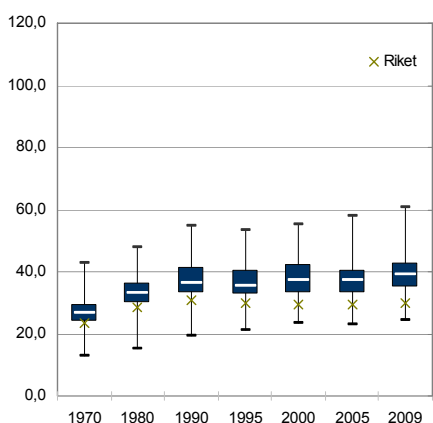
Försörjningskvot



Yngrekvot



Äldrekvot



Källa: rAps

regionerna. Den ger också långsiktiga implikationer för utveckling och utformning av den offentliga sektorn och utveckling av skatteintäkter i regionerna. Det är därför inte förvånande att frågan har fått stor uppmärksamhet i den nationella och internationella debatten.

Åldersstrukturen i olika länder och regioner beskrivs på skilda sätt och det finns mycket litteratur som beskriver åldersstrukturens effekter på den ekonomiska utvecklingen³². Här fokuseras framför allt på relationen mellan i huvudsak beroende åldersgrupper (0-19 år samt 65 år och äldre) och åldersgruppen som utgör befolkningen i arbetsför ålder (20-64 år), det vill säga den så kallade försörjningskvoten. Måttet beräknas som befolkning i de beroende åldersgrupperna som andel av befolkning i arbetsför ålder [\rightarrow bilaga/metoder].

Under de senaste fyra decennierna har den svenska försörjningskvoten legat relativt konstant på omkring 70 procent. Denna skenbart odramatiska utveckling för riket som helhet bör dock ställas i kontrast till den regionala utvecklingen, där det råder en stor spännvidd mellan den största och minsta kvoten. Intressant i detta sammanhang är inte enbart extremvärdena, utan också hur spridningen i samtliga regioner har förändrats över tiden. Detta presenteras här med hjälp av en lådagran i Figur 1-22³³.

Det visar sig att spridningen av försörjningskvoten mellan regionernas värden endast ökat lite under de senaste två decennierna. Samtidigt har medianen snarare minskat än ökat. Huvuddelen av regionerna ligger visserligen över värdet för riket (kryss i figuren) men följer i stort sett samma trend. Det är utvecklingen i den översta kvartilen som ger upphov till en större spridning mellan regionerna.

Försörjningskvoten, som ett mått på obalansen i åldersstrukturen, har dock kritiserats för att den kan dölja viktiga förändringar i den underliggande åldersstrukturen. Kvoten beskriver den aktuella situationen men säger inget om åldersstrukturens utveckling på sikt.

Att relatera den arbetsföra befolkningen till antingen den yngre eller äldre befolkningen ger för det mesta en bättre bild över förändring i ålderstruktur. Detta sker genom att beräkna yngre- samt äldrekvoten. Att så är fallet framgår tydligt i Figur 1-22 (yngrekvot, äldrekvot). Medan det skett en liten förändring över tiden av

³² ITPS (2003) ger en översikt över sådan forskning.

³³ Se bilaga/metoder för beskrivning av lådagran

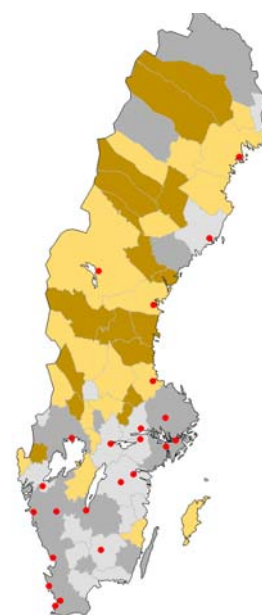
försörjningskvoten för riket totalt sett, har yngrekvoten minskat och äldrekvoten ökat.

Dessa trendmässiga skillnader i den underliggande åldersstrukturen har på sätt och vis bidragit till en jämnare utveckling av försörjningsbördan i stort. Faktum kvarstår dock att yngre- och äldrekvotens utveckling över tiden slår olika i olika regioner. Medan de regionala skillnaderna i yngrekvot blivit mycket mindre, har spridningen i äldrekvot ökat under samma tidsperiod. Det är återigen ökningen i den översta kvartilen som lett till en större spridning mellan regionerna. Det visar sig också att 41 procent av de 72 FA-regionerna har en äldrekvot på över 40 procent. I dessa regioner går det 10 personer i arbetsför ålder på 4 personer i åldrarna 65 år och äldre. Samtidigt bör man notera att dessa regioner sammanlagt bara står för fem procent av Sveriges befolkning totalt.

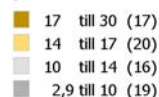
Åldrande regioner och framtiden

Frågan är emellertid om det regionala mönstret kommer att befästas, eller om det är ett övergående problem? Försörjningskvoten för riket som helhet har varit i det närmaste oförändrad under det senaste halvsekle. SCB:s prognoser³⁴ över den framtida befolkningsutvecklingen pekar dock på en snabbt växande försörjningsbörda under de kommande 40 åren. Ökningen beror till största delen på att stora födelsekullar går i pension, fyrtiotalistgenerationen fram till år 2015 och sextiotalisterna under åren 2025-2035^{35, 36}. Dessutom ökar medellivslängden successivt under perioden, med nästan fem år för män och knappt fyra år för kvinnor. Andelen barn och ungdomar beräknas ligga kvar på ungefär samma nivå. Sammantaget innebär utvecklingen en kraftigt ökad försörjningsbörda för riket, från dagens nivå på 70,3 procent till långt över 80 procent år 2050. En aktuell prognos för utvecklingen i FA-regioner för de närmaste tio åren presenterades nyligen av Tillväxtanalys³⁷. Beräkningar visar att 20 FA-regioner kommer att ligga på en försörjningskvot över 100 procent. Detta kan jämföras med dagens situation, där endast sex FA-regioner har en försörjningskvot på över 90 procent och bara en region ett värde över 100 procent. Försörjningskvoten förväntas öka i samtliga regioner. Det innebär att inte ens de nio regioner med befolkningstillväxt i åldersgruppen 20-64 år förväntas undgå

Figur 1-23 Förändring försörjningskvot 2009-2020, FA-regioner



Försörjningskvot 2009-2020, procentenheter



Källa: rAps (prognos), WSP

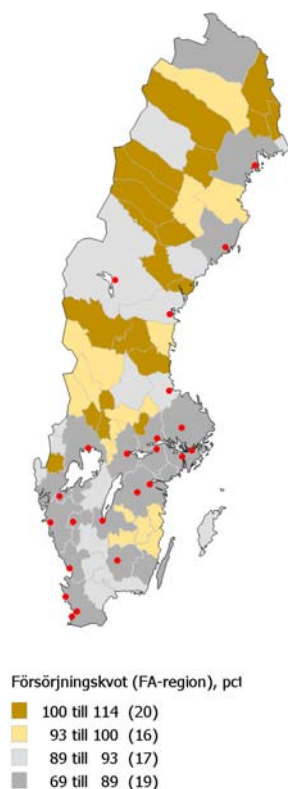
³⁴ SCB (2009)

³⁵ Lindh (2006)

³⁶ Persson, Nygren (2001)

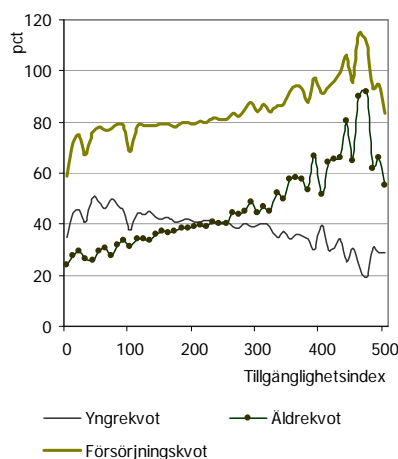
³⁷ Tillväxtanalys(rapport 2010:06)

Figur 1-24 Försörjningskvot 2020, FA-regioner



Källa: rAps (prognos), WSP

Figur 1-25 Försörjnings-, yngre- och äldrekvot i ett tillgänglighetsperspektiv, år 2009



en försämring. I de övriga regionerna är det inte heller alltid en ökning av den äldre befolkningen som slår hårdast, utan i de flesta FA-regionerna innebär en försämring av försörjningskvoten framför allt en kraftig minskning av arbetskraften. Enligt denna prognos kommer enbart nio regioner att ha en positiv utveckling i åldersgruppen 20-64 år. Skillnaderna mellan FA-regionerna kommer enligt denna prognos att tillta de kommande tio åren. Beräkningar visar att försörjningskvoten i många regioner kommer att närma sig 100 procent. Även om storstadsregionerna troligen kommer att ha betydligt lägre försörjningsbörda kommer även kvoten i dessa regioner att ligga åtminstone upp till 10 procentenheter högre än dagens nivåer.

Stora inomregionala skillnader

Den pågående och kommande utvecklingen av befolkningens åldersstruktur i olika regioner får också konsekvenser på förändringen av inomregionala befolkningsstrukturer. Det är visserligen svårt att bedöma den framtida utvecklingen av enskilda platser i en region, men med utgångspunkt i den nuvarande situationen kan ändå vissa slutsatser dras om den framtida utvecklingen i ett inomregionalt perspektiv. I Figur 1-25 visas strukturen av försörjnings-, yngre- och äldrekvoten i ett tillgänglighetsperspektiv.³⁸ Det visar sig att andelen äldre i relation till befolkningen 20-64 år ökar med högre indexvärden (lägre tillgänglighet), samtidigt som andelen yngre minskar. Sammanlagt resulterar detta i ett mönster av tilltagande försörjningskvoter från områden med hög tillgänglighet till sådana med låg tillgänglighet. Om dessa förhållanden tolkas i ett stad- och landperspektiv, kan det rimligtvis antas, att försörjningsbördan inte bara är ett problem mellan regioner utan i allra högsta grad också ett problem inom regionerna.

³⁸ Beräkningen baseras på koordinatsatt statistik och det tidigare beskrivna tillgänglighetsindexet.

Andelen befolkning som är född i ett land utanför Norden

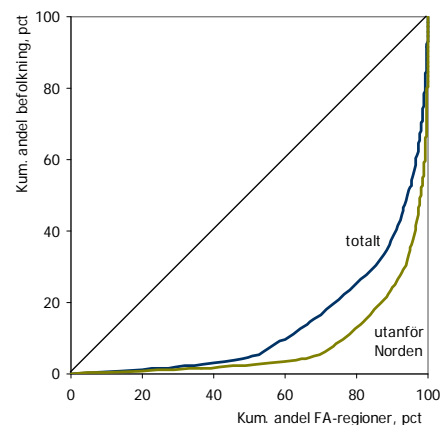
Drygt 1,25 miljoner av Sveriges totalbefolkning år 2009 var födda i ett annat land än Sverige. Det motsvarar en andel på 14 procent. Om man räknar bort personer födda i ett annat nordiskt land var andelen knappt 11 procent. Den regionala fördelningen av utlandsfödda personer är mycket ojämn (Figur 1-26). Jämfört med befolkning totalt är utlandsfödda ännu starkare koncentrerade till ett fåtal regioner. Detta innebär att 90 procent av befolkning född utanför Norden bor i en fjärdedel av landets FA-regioner. Det är också de största FA-regionerna som har de högsta andelarna, relativt regionens befolkning³⁹. En jämförelse mellan åren 2000 och 2008 visar dock att det inte är de folkrikaste regionerna som står för de största förändringarna. Det är många gånger mindre och mellanstora FA-regioner som uppvisar en minst lika stor förändring (Figur 1-27). Stigande andelar visar naturligtvis bara på en förändring relativt befolkningen i en region. Även om andelarna är relativa har ofta antalet invånare födda i ett land utanför Norden mer än fördubblats.

Lästips:

- ITPS (2003). Vem försörjer vem? Försörjningsbördan och ekonomisk tillväxt. ITPS A2003.
- SCB (2009). Sveriges framtida befolkning 2009-2060.
- Persson L.O., Nygren O. (2001). Det enkelriktade Sverige. Tjänstesektorn och den framtida regionala utvecklingen. TCO.
- Lind T. (2006) Generationsväxlingens problem och möjligheter. Bildag till SOU 2006:102. Samverkan för ungas etablering på arbetsmarknaden.

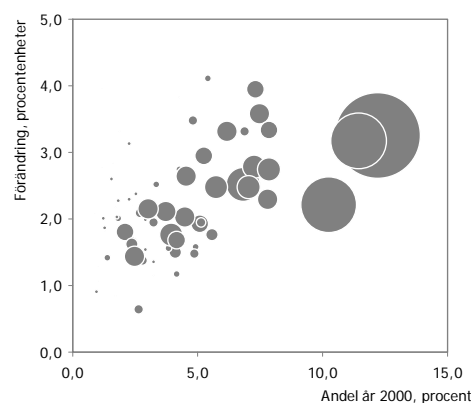
³⁹ 38 stadsdelar i 21 kommuner ingår i ett särskilt program (lokala utvecklingsavtal) för att minska utanförskapet i dessa stadsdelar. Områdena är geografiskt sett små i relation till andra i rapporten redovisade indelningar och det finns inte möjlighet att närmare studera dessa. För aktuella fakta hänvisas till SCB som har regeringens uppdrag att följa upp områdena. Tillväxtnalys kommer dock att vidareutveckla uppföljningen av frågeställningar relevanta i detta sammanhang.

Figur 1-26 Befolkningskoncentration av befolkning totalt och befolkning född utanför Norden, FA-regioner, år 2009



Källa: rAps

Figur 1-27 Andel befolkning född utanför Norden år 2000 och förändring av samma befolkningsgrupp 2000-2009 (procentenheter), FA-regioner



Källa: rAps

Anm: Cirklor är proportionella med befolkningsstorleken i en region.

1.7 Utbildning och kompetensförsörjning

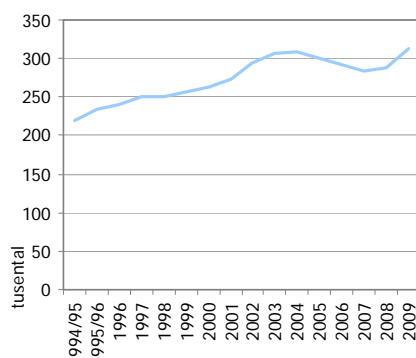
Den demografiska utvecklingen med en ökad andel äldre i befolkningen och en allt mer globaliserad ekonomi hör till Europas främsta tillväxtpolitiska utmaningar. I ett tillväxtperspektiv är en fortsatt expansion av kunskapsbasen nödvändig för att Sverige ska kunna klara strukturomvandlingen till ett ännu mer utvecklat kunskapssamhälle. En ökad internationalisering leder även till ett ökat konkurrenstryck på regionerna. Därför ökar även kunskapens betydelse för att bygga upp konkurrenskraft i landets regioner.

Som ett led i denna process har både statliga myndigheter och regioner fått regeringens uppdrag att arbeta med den regionala kompetensförsörjningen och ett ökat regionalt arbetskraftsutbud. I ett kortsiktigt perspektiv var problemställningarna framför allt riktade mot lågkonjunkturs effekter på regioner⁴⁰, men i takt med att konjunkturen förbättrats är det återigen långsiktiga strukturella problem som står i fokus⁴¹.

Kunskapens betydelse betonas även i den moderna tillväxtforskningen. Det finns ett växande antal empiriska studier som bekräftar att en välutbildad arbetskraft är viktig för nationernas och regionernas tillväxt och utveckling⁴². För att främja detta är det viktigt att ständigt utveckla och förbättra samspelet mellan utbildningsinstitutioner, samhälle och näringsliv både på ett regionalt och framför allt på ett nationellt plan⁴³.

Expansionen inom högskoleutbildningen har inneburit en fördubbling av antalet registrerade studenter. Antalet studenter har växt från ungefär 200 000, från början av 1990-talet, till rekordmånga 312 000 studenter år 2009. Sammantaget ökade antalet helårsstudenter med 22 000, eller åtta procent under 2009. Det är den största procentuella ökningen sedan början av 1990-talet⁴⁴. Den långsiktiga ökningen har framför allt ägt rum vid de nya universiteten och högskolorna. Expansionen och den geografiska decentraliseringen av den högre utbildningen var delvis ett resultat av 1990-talets djupa lågkonjunktur, där etablering och utbyggnad av

Figur 1-28 Antal helårsstudenter 1994-2009



Källa: Högskoleverket

⁴⁰ Tillväxtanalys (2010a)

⁴¹ Tillväxtanalys (2010b)

⁴² Mankiw et al. (1992), Lundberg J. (2006). Florida (2002)

⁴³ Karlsson P. (2008).

⁴⁴ Högskoleverket (2010). Statistisk analys. 2010/5.

regionala högskolor och universitet spelade en nyckelroll för att möta en snabbt stigande arbetslöshet. Men utvecklingen knyter också an till en äldre regional och utbildningspolitisk tradition, där etablering av nya lärosäten redan tidigare använts för att öka studiedeltagandet och stärka de regionala arbetsmarknaderna utanför storstadsregionerna och de traditionella universitetsorterna.

Utspridningen av utbildningsresurser har varit lyckad i det avseendet att de regionala skillnaderna i övergång till högskolestudier minskat kraftigt⁴⁵. Det har också bidragit till att utbildningsnivån i samhället ökat väsentligt under det senaste decenniet. Mellan år 1990 och år 2009 har antalet personer med eftergymnasial utbildning nästan fördubblats. År 2009 hade 1,92 miljoner personer i arbetsför ålder (20-64 år) en eftergymnasial utbildning. Det motsvarar en andel på 35,4 procent av befolkningen. Trots omfattande investeringar i utbildning under och efter 1990-talets krisår har det funnits brist på arbetskraft inom flera yrkesområden som efterfrågat kvalificerad arbetskraft. Det har även visat sig svårt för de nya universitets- och högskoleorterna att behålla studenterna efter examen. I många fall har de regioner där utbildningskapaciteten ökat närmast fungerat som genomströmningsorter. Många har sökt sig dit för att studera, men de allra flesta har också lämnat orten när studierna väl slutförts⁴⁶.

I Figur 1-29 illustreras att den eftergymnasialt utbildade arbetskraften främst återfinns i de befolkningsmässigt större regionerna. Jämförs diagrammen för 1990 och 2008 framkommer en generell ökning av andelen i befolkning med minst treårig eftergymnasial utbildning. Det är dock de större regionerna som gynnats mest av denna utveckling. Det ska också noteras att spridningen mellan regionerna har blivit större under samma period. Det gäller även för regioner i samma storlekskategori. Samtidigt har den regionala koncentrationen av befolkningen med eftergymnasial utbildning ökat över tiden. Sverige har OECD-ländernas högsta koncentration av arbetskraft med eftergymnasial utbildning (OECD-data).

Utbildningsnivån i ett tillgänglighetsperspektiv

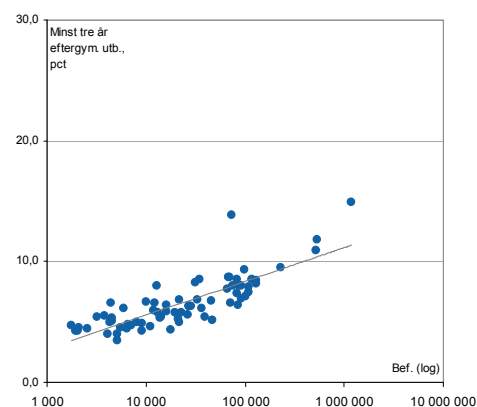
Det är inte bara regionala skillnader som är av intresse. Det kan också konstateras att befolkning med eftergymnasial utbildning är starkt koncentrerad inom regio-

⁴⁵ Nordregio, Eurofutures (2006), s.85-92.

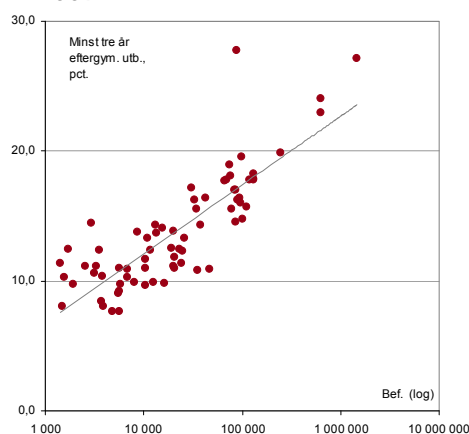
⁴⁶ ITPS (2009)

Figur 1-29 Andel av befolkning 20-64 år med minst treårig eftergymnasial utbildning i procent och befolkningsantal år 1990 och år 2008, FA-regioner

År 1990

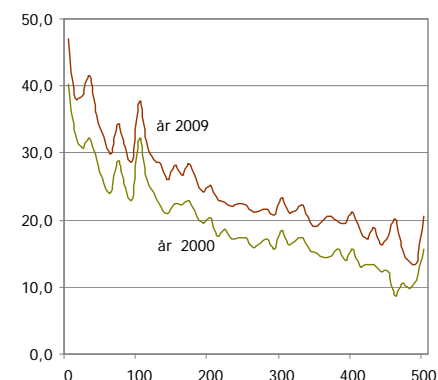


År 2009



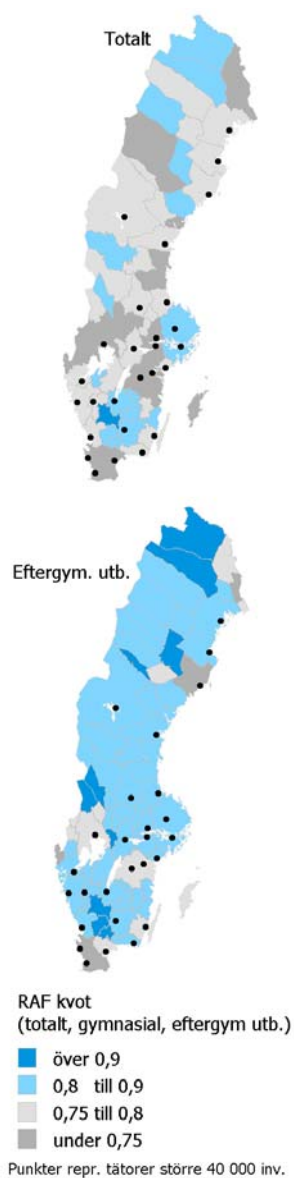
Källa: rAps

Figur 1-30 Andel av befolkningen 20-64 år med eftergymnasial utbildning i procent år 2009 och år 2000 efter tillgänglighetsindex



Källa: rAps; SCB, koordinatsatt statistik

Figur 1-31 Den regionala arbetsförsörjningskvoten befolkning 20-64 år (totalt och befolkning med eftergymnasial utbildning, år 2008, FA-regioner



Källa: SCB, Tillväxtanalys

nerna. Beräkningar efter tillgänglighetsindexet visar på tydligt avtagande andelar med ett ökat indexvärde, d.v.s. sämre tillgänglighet till orter av olika storlek. Den generella ökningen av andelen eftergymnasialutbildade mellan åren 2000 - 2009 har dock inte lett till en relativ förbättring i detta avseende.

Regional arbetskraftsförsörjning efter utbildningsnivå

Andelar av befolkningen med en viss utbildningsnivå i en region säger litet om marknadens efterfrågan på utbildad personal. Måttet är snarare ett uttryck för den potentiella tillgången i en region som bortser från det faktum att en del av befolkningen i arbetsför ålder inte ingår i arbetskraften. Genom att relatera antalet sysselsatta i regionen till olika utbildningsnivåer, mot antalet bosatta i regionen med olika utbildningsnivåer, får man ett mått på om efterfrågan på arbetskraft stämmer överens med den potentiella tillgången på arbetskraft i regionen för olika utbildningsgrupper. Om kvoten mellan den teoretiska efterfrågan och potentiell tillgång på arbetskraft är över ett, måste den regionala arbetskraftsförsörjningen lösas genom inpendling. Kvoten ger således en indikation på om respektive region klarar arbetskraftsförsörjningen med hjälp av den egna befolkningen, eller om arbetskraften måste pendla från andra regioner. Måttet fastställer utsträckning av den regionala arbetskraftsförsörjningen och kallas hädanefter för RAF-kvot (Regional ArbetskraftsFörsörjningskvot)⁴⁷.

Kartorna i Figur 1-31 beskriver RAF-kvoten för eftergymnasial utbildning, samt totalt d.v.s. oavsett utbildningsnivå. I FA-regioner med en hög kvot är det därför troligt att det finns regional arbetskraftsbrist. En fjärdedel av FA-regionerna har en total RAF-kvot över eller lika med 0,8 och 41 procent av regionerna har en kvot över riksgenomsnittet. Det är också dessa regioner som kan tänkas ligga i riskzonen för att inte klara arbetskraftsförsörjningen med regionens egen tillgång till arbetskraft. Det är få regioner som i dagsläget inte klarar sin egen arbetskraftsförsörjning. Tydligare är situationen för utbildningsgruppen med eftergymnasial utbildning, där tio FA-regioner har en kvot över 0,9 och 57 regioner ett värde över 0,8. Att RAF-kvoten för eftergymnasialt utbildade vanligtvis är högre än RAF-kvoten i utbildningsgrupper med lägre utbildningsnivå har också att

⁴⁷ Det finns stora likheter med måttet förvärvsintensitet (andel sysselsatta per nattbefolkning) inte minst på grund av att FA-regioner bygger på att sammanföra kommuner med stora pendlingsströmmar.

göra med att arbetslöshetsnivån är lägre bland de med högre utbildning. Men, det är i första hand regioner med en hög RAF-kvot som är viktiga att undersöka vidare då det kan tyda på regional arbetskraftsbrist. Regioner med en låg kvot är däremot svårare att bedöma, eftersom den icke förvärvsarbetande delen av befolkningen inte bara förklaras av arbetslöshet utan även av annan verksamhet såsom studier, föräldraledighet, sjukdom eller pensionering. En låg RAF-kvot behöver därför inte betyda att det råder ett arbetskraftsoverskott i regionen och behöver heller inte betyda något negativt om en del av befolkningen består av studerande eller föräldralediga⁴⁸.

Den avgörande frågan i detta sammanhang är dock hur regioner kommer att klara det framtida arbetskraftsbehovet. Tillväxtanalys har i en rapport om arbetskraftsförsörjning⁴⁹ låtit beräkna ett scenario över utvecklingen fram till år 2020. Enligt denna beräkning måste RAF-kvoten öka i flertalet FA-regioner för att den regionala arbetskraftsförsörjningen skall bli tillgodosedd. Kvoten totalt förväntas vara 0,8 eller mer i 50 FA-regioner och 0,9 eller mer i 17 regioner. Vad gäller utbildningsgruppen med minst eftergymnasial utbildning innebär utvecklingen att 19 FA-regioner kommer att ha en kvot på över 1. En situation där efterfrågan på arbetskraft överstiger tillgången, kan i första hand åtgärdas genom en ökad inpendling. Detta kan dock vara problematiskt för regioner som kännetecknas av gleshet och långa avstånd. Flera av regionerna med förväntad arbetskraftsbrist angränsar dessutom till varandra och konkurrerar således om i stort sett samma arbetskraft. Därför kommer det sannolikt att krävas mer än inpendling för att motverka en regional arbetskraftsbrist. Att kompetensutveckla befintlig arbetskraft kan vara en möjlig åtgärd, liksom att verka för en ökad inflyttning eller arbetskraftsinvandring till regionen. Om inte den regionala arbetskraftsbristen löses innebär det sannolikt att verksamheter omorganiseras, läggs ner eller flyttas till andra regioner. Detta skulle förstås vara ett problem regionalt, men inte nödvändigtvis nationellt, förutsatt att produktionen fortsätter i en del av Sverige.⁵⁰

⁴⁸ Det bör noteras att flera regioner med en låg RAF-kvot är gränsregioner. Eftersom statistiken inte tar hänsyn till inpendling till Sverige underskattas förmodligen kvoten i dessa regioner.

⁴⁹ Tillväxtanalys (2010 b)

⁵⁰ För en utförligare diskussion om olika strategier för arbetskraftsförsörjning se Tillväxtanalys (2010) samt Glesbygdverket (Årsbok 2007).

Figur 1-32 Prognos över den regionala arbetskraftsförsörjningskvoten med befolkning 20-64 år (totalt och befolkning med eftergymnasial utbildning, år 2020, FA-regioner



Källa: rAps (prognos), WSP

Spatial (rumslig) analys, GIS och koordinatsatt statistik



Geografiska informationssystem (GIS) erbjuder möjlighet att beskriva och analysera komplexa socioekonomiska företeelser i ett rumsligt perspektiv. GIS styrka att skapa, bearbeta och visa geografisk information har sedan länge använts som verktyg i många kommuner, regioner och inom myndigheters infrastrukturplanering.

I kombination med statistik kan GIS även användas för att analysera frågor relevanta för regional tillväxt. Det handlar dels om att enkelt åskådliggöra komplexa rumsliga mönster (jämför 3-D kartan ovan av befolkningsfördelning i Sverige) och dels om att beräkna, modellera och bedöma socioekonomiska processer som pågår i och inom Sveriges regioner.

Tillväxtanalys arbetar både med att ge underlag till konkreta projekt, som t.ex. i arbetet med att utveckla och förbättra kriterierna inom det kommunalekonomiska utjämningsystemet och att göra analyser av komplexa rumsliga tillväxtprocesser, som delvis redovisas i denna rapport. Tillgång till högupplöst, koordinatsatt statistik är en viktig förutsättning för att utnyttja kapaciteten av GIS i detta syfte. Exempel på metoder och tillämpningar kan hittas hos GIS-utvecklingsföretag, men beskrivs utförligt t.ex. i Lars Eklund (2000), Geografisk informationsbehandling, Byggforskningsrådet.

Lästips:

- Tillväxtanalys (2010) Regionernas arbetskraftsförsörjning. Rapport 2010:6
- Glesbygdsverket (2007). Sveriges gles- och landsbygder 2007.
- Florida, R. (2002), The Rise of the Creative Class, New York: Basic Books.
- Geschwind L., Johansson M (2008). Utbildnings-anknytning i praktiken. En fallstudie av KK-stiftelsens profilsatsningar vid fyra unga svenska lärosäten. SISTER. AR 2008:87.
- ITPS (2009). Regionernas tillstånd 2008. En rapport om tillväxtens förutsättningar i svenska regioner. Östersund.
- Karlsson P.(2008). Om gränser, förbindelser, gods och mediatorer. En studie av interaktion mellan akademi och näringsliv i samverkansprojekt. SISTER. AR 2008:84.
- Lundberg, J. (2006), Using Spatial Econometrics to Analyze Local Growth in Sweden, Regional Studies, Vol. 40, s.303-316.
- Nordregio & Eurofuturs (2006). Sveriges regionala indelningar. Om tillväxtperspektivet får råda. Ansvarskommitténs skriftserie.

1.8 Förändring i sysselsättning

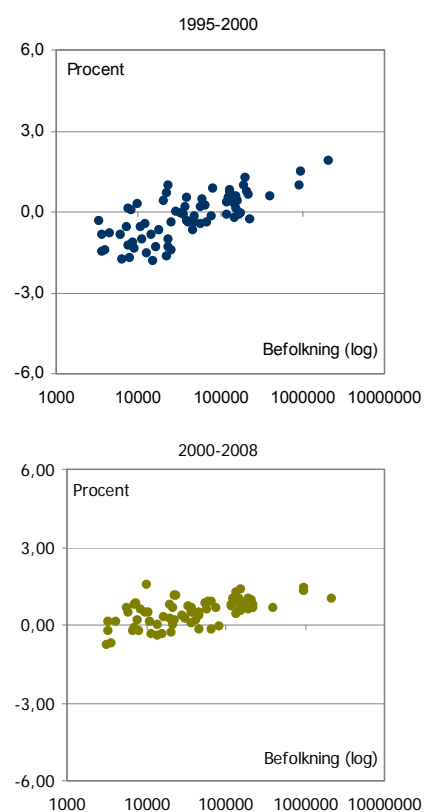
Sedan finanskrisens utbrott under hösten 2008 har antalet arbetssökande i Sverige ökat i rask takt. Detta gav genast upphov till jämförelser med Sveriges utveckling under 1990-talets krisår, då åtgärder i form av bland annat varsel, uppsägningar och effektiviseringar medförde en kraftigt sjunkande sysselsättningsnivå i landets regionala arbetsmarknader. I en rapport tidigare detta år konstaterade också Tillväxtanalys att den nuvarande konjunkturnedgången haft återverkningar i samtliga FA-regioner.⁵¹

Figur 1-33 visar den årliga genomsnittliga sysselsättningsutvecklingen på FA-regionnivå i procent, under åren 1995-2000 och 2000-2008. Mellan åren 1995 och 2000 ökade antalet sysselsatta med 5,5 procent vilket motsvarar 212 000 personer. I kölvattnet av 1990-talets ekonomiska kris följde således en arbetsmarknadsförbättring, även om inte alla regioner tog del av uppgången. I själva verket hade endast drygt 40 procent av FA-regionerna en positiv sysselsättningstillväxt under perioden 1995 till 2000.

Arbetsmarknadsläget förbättrades fortsättningsvis gradvis under 2000-talets högkonjunktur. Sysselsättningstillväxten nådde dock inte fram till samtliga FA-regioner innan finanskrisen satte stopp för den positiva utvecklingen. Detta återspeglades av en sysselsättningsminskning i 50 av 72 FA-regioner under år 2008. Sett över hela tidsintervallet 1995-2008 var den årliga sysselsättningstillväxten drygt en procent, vilket trots att det motsvarar en total ökning på över en halv miljon personer, är klart under genomsnittet i OECD-länderna. (OECD-DATA 2000-2006)

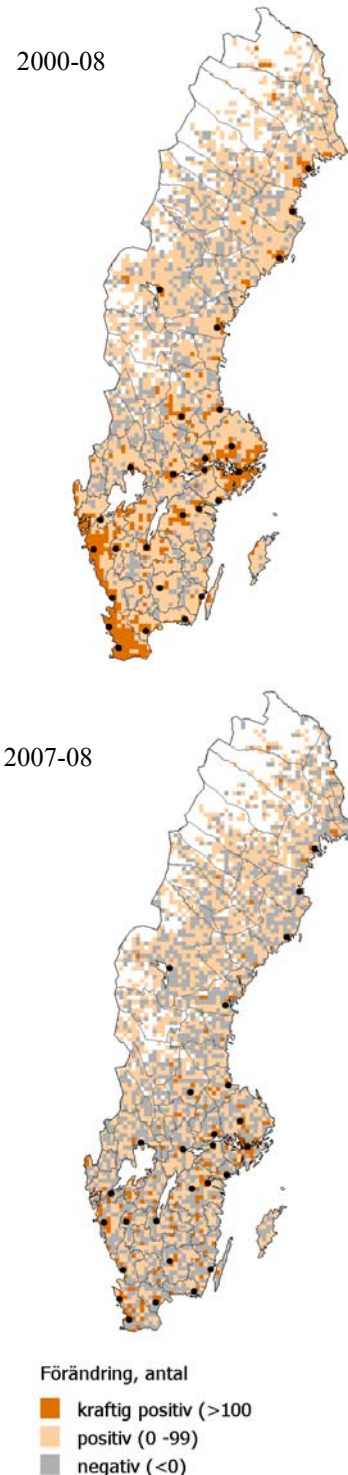
I allmänhet kan sägas att FA-regionernas sysselsättningstillväxt följer konjunkturella upp- och nedgångar i ekonomin. Därtill observeras en klart positiv relation mellan befolkningsmässig storlek och sysselsättningstillväxt under båda tidsperioderna. Detta samband framkommer tydligast under återhämningsperioden 1995-2000, då de största regionerna även hade den kraftigaste tillväxten. Perioden 2000-2008 inleddes med en IT-kris och en därpå efterföljande lågkonjunktur, varvid förändringen i antalet sysselsatta var mer jämnt fördelad över regionerna. Skillnaderna mellan stora och små regioner är således större när den ekonomiska utvecklingen är positiv, för att sedan jämnas ut när konjunkturen vänder.

Figur 1-33 Den årliga genomsnittliga sysselsättningstillväxten (procent) och regionstorleken under 1995-2000 och 2000-2008, FA-regioner



⁵¹ Tillväxtanalys (2010a)

Figur 1-34 Sysselsättningsutveckling
2000-2008 och 2007-08, 10*10 km rutor



Källa: SCB, koordinatsatt statistik

Att befolkningsstorleken är betydelsefull tar sig bl.a. uttryck i att befolkningsmässigt stora regioner tycks vara mindre konjunkturkänsliga än små. De senare tar heller inte lika snabbt del av en allmän konjunkturuppgång. Detta bör dock inte tolkas som att en positiv sysselsättningstillväxt är ett orealistiskt scenario i små regioner. Tvärtom fanns det under den högkonjunktur som följde 2000-talets inledande konjunkturedgång, i ett antal mindre regioner, lika hög eller högre sysselsättningstillväxt som i de större regionerna (Figur 1-33).

Sambandet mellan folkmängd och sysselsättningstillväxt i en region har behandlats i ett flertal studier.⁵² Därtill finns undersökningar som påvisar att befolkningsstorleken har avgörande betydelse för lokala arbetsmarknaders funktionssätt och därför i högre grad bör uppmärksammas i analyser rörande regional arbetsmarknadsdynamik. Andra faktorer som bidrar till regionala skillnader i sysselsättningstillväxt är exempelvis olikheter i branschammansättning och nyföretagande. Här tycks regioner med hög branschdifferentiering vara mindre sårbara för sysselsättningsförändringar, även om arbetsmarknadsbredd inte automatiskt medför sysselsättningstillväxt.⁵³

Inomregionala skillnader i sysselsättningstillväxt

Inomregionala skillnader vad gäller sysselsättningsutveckling under perioden 2000 till 2008 och förändringen under den inledande delen av konjunkturedgången 2007-08 visas i Figur 1-34. Det framgår tydligt att 2000-talets sysselsättningstillväxt inte begränsades till städerna. Stora delar av landet, både städer och landsbygder, hade en positiv utveckling under denna period. Det är dock i första hand riktningen av utvecklingen som är det intressanta när det gäller att beskriva inomregionala skillnader - att mindre folkrika platser har en antalsmässigt mindre stor tillväxt är given. Den senast tillgängliga statistiken kan dock för första gången visa på inomregionala effekter under det inledande året av krisen år 2008. Om antalet sysselsatta år 2007 jämförs med år 2008 framkommer bilden i den nedre kartan i Figur 1-34. Förändringen är påtaglig och det visar sig att både städer och kringliggande områden drabbades av nedgången. En sådan geografisk effekt på sysselsättningsförändringen visar dock framför allt på hur stor den inomregionala integreringen är. Det är dock knappast möjligt att hitta ett generellt geografiskt mönster i denna utveckling. Både platser med god och

⁵² *ITPS (2006)*.

⁵³ *ITPS (2004)*

dålig tillgänglighet enligt beräkningar efter tillgänglighetsindexet har drabbats av uppsägningar och företagsnedläggningar i början av krisen.

Sysselsättningsutveckling på mellanlång sikt

I Figur 1-35 redovisas sysselsättningsutveckling i FA-regionerna de kommande tio åren. Enligt denna beräkning kommer flera regioner inte att kunna återhämta sig snabbt från den senaste konjunktur nedgången. Delar av södra och sydöstra Sverige, liksom delar av mellersta Sverige, kommer över hela perioden räknat att ha en negativ sysselsättningsstillväxt. Storstadsregionerna och en del andra större regioner kommer däremot, enligt denna prognos, att visa på en kraftigt positiv utveckling.

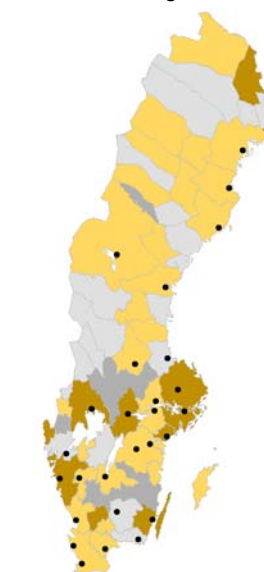
Lästips:

- WSP (2009). Norra Sverige 2030. Två framtidsbilder.
- NUTEK (2008). Årsbok.
- ITPS (2004). Den nya regionala utvecklingspolitiken – Hur följa upp och effektutvärdera? ITPS.

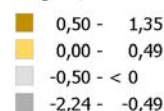
1.9 Skillnader i förvärvsintensitet

För att Sverige ska kunna ha en hög tillväxt och välfärd krävs att så många som möjligt i arbetsför ålder förvärvsarbetar. Detta är inte minst viktigt utifrån ett regionalt perspektiv, särskilt när utvecklingen pekar mot en långsiktigt åldrande befolkning i ett stort antal regioner. Att många står utanför arbetsmarknaden innebär ökad försörjningsbörda för dem som arbetar samt försämrade förutsättningar för tillväxt och välfärd. Mot bakgrund av detta är försörjningsintensitet en viktig indikator för hur väl den regionala ekonomin fungerar. Det är ett mått på hur stor del av befolkningen i arbetsför ålder som förvärvsarbetar, där ett högt värde kan tolkas som att det är lätt att få arbete i regionen. I detta avseende har Sverige utvecklats i positiv riktning mellan åren 1995 till 2008, då den förvärvsarbetande andelen av befolkningen i åldrarna 20-64 år stigit från 72,4 till 77,5 procent. Detta ger en relativt hög förvärvsintensitet jämfört med andra EU- och OECD-länder, framförallt bland äldre åldersgrupper och bland kvinnor. [[→OECD-DATA](#)]

Figur 1-35 Genomsnittlig årlig sysselsättnings-tillväxt 2008-2020, FA-regioner



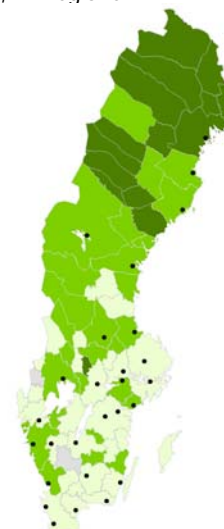
Prognos, 2008 - 2020



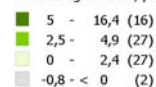
• Tätorter större 40 000 inv.

Källa: rAps (prognos), WSP

Figur 1-36 Förändring förvärvsintensitet 2000-08, FA-regioner



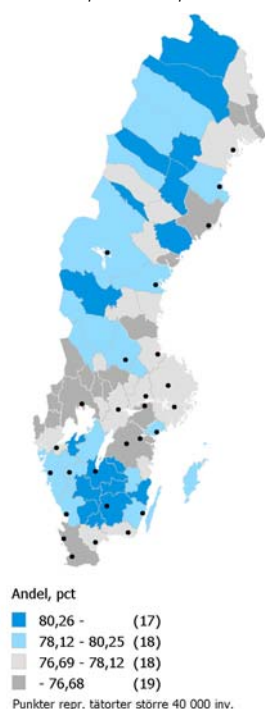
Förändring 2000-08, procentenheter



Punkter repr. tätorter större 40 000 inv

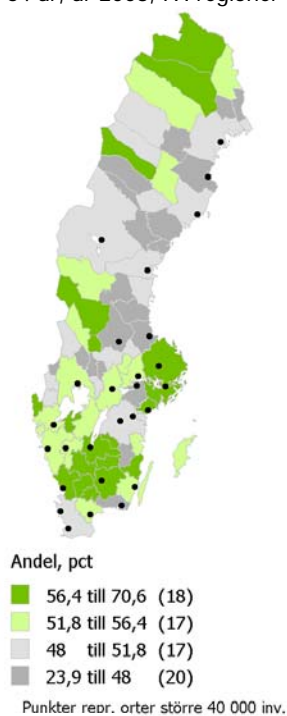
Källa: rAps

Figur 1-37 Förvärsintensitet för åldersgruppen 20-64 år, år 2008, efter FA-regioner



Källa: rAps

Figur 1-38 Förvärsintensitet för utlandsfödda 20-64 år, år 2008, FA-regioner



Källa: rAps

Den regionala bilden av denna indikator har genomgått en påtaglig förändring under 2000-talet. Det är framför allt mindre regioner i norr som står för en mycket gynnsam utveckling. I 16 FA-regioner har andelen förvärsarbetande i åldersgruppen 20-64 år ökat med fem procentenheter under perioden 2000-2008. Slutet av mätperioden sammanfaller visserligen med början av konjunktturnedgången, men även för perioden 2000-2007 framkommer i stort sett samma regionala mönster.

Utfallet av denna utveckling visas i Figur 1-37. Det framkommer att gruppen FA-regioner med intensiteter över 80 procent återfinns både i de inre delarna av södra Sverige och i Norrlands inland. Skillnaden mellan FA-regionerna med högst, respektive lägst, förvärsintensitet uppgick år 2008 till 22,6 procentenheter. De lägsta värdena återfinns i gränsregioner och beror på en relativt stor utpendling till grannländerna, vilket kan ge en missvisande bild av tillståndet i dessa regioner. Antal studerande är en annan faktor som påverkar förvärsintensiteten i framför allt större regioner.

Utanförskap bland utlandsfödda

För utlandsfödda är den genomsnittliga förvärsintensiteten 55 procent, det vill säga 22,5 procent lägre än riksgenomsnittet. Ett utbrett utanförskap påverkar naturligtvis också de folkrika regionerna som har en hög andel av denna befolkningsgrupp⁵⁴. Bortsett från att denna grupp av olika skäl har svårare att delta i arbetsmarknaden, finns det relativt stora regionala skillnader i gruppen utlandsfödda. Det är därför svårt att dra några generella slutsatser, inte minst för att invandrare utgör en mycket heterogen grupp med ofta särskilda möjligheter och förutsättningar att minska utanförskapet. Regioner med höga förvärsintensiteter för befolkningen totalt, tycks också ha högre förvärsintensitet för gruppen utlandsfödda⁵⁵.

⁵⁴ En relativt stark segregering av denna befolkningsgrupp till vissa platser i de största och större städerna i landet har lett till specifika insatser i stadsdelar med "lokal utvecklingsavtal". En uppföljning av dessa områden görs av SCB genom ett 40-tal variabler.

⁵⁵ Jämför SCB's (2010) mer ingående beskrivning och analys.

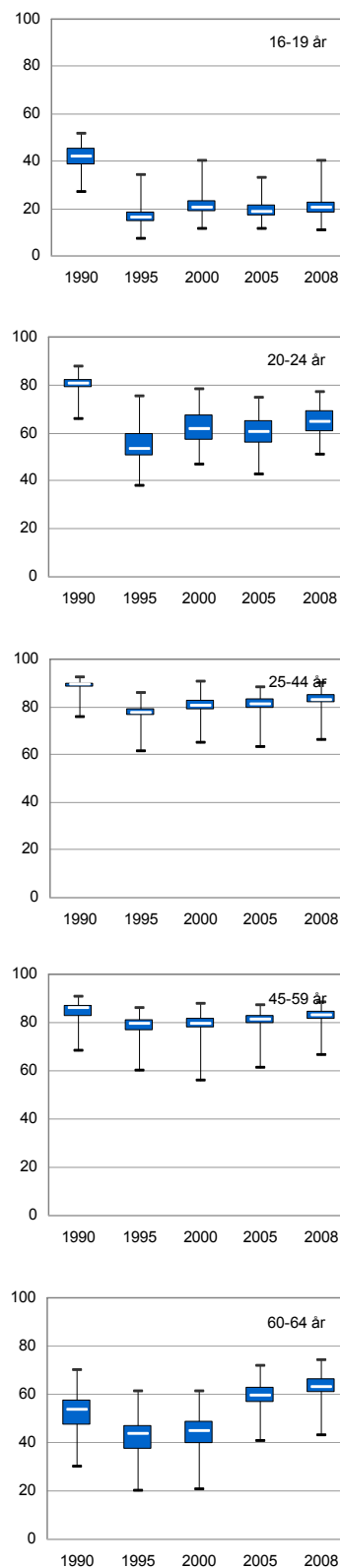
Åldersspecifik förvärvsintensitet

Då utvecklingen i många regioner går mot en allt äldre befolkning är det relevant att anta ett åldersperspektiv på förvärvsintensitetens utveckling. Generellt sett har förvärvsintensiteten i Sverige minskat i samtliga åldersgrupper, utom 60-64 år, där en viss ökning noteras. För att belysa eventuella regionala skillnader vad gäller utvecklingen av förvärvsintensitet, används återigen några spridningsmått, sammanfattade i ett lådagram. På så sätt kan det fastställas om förändringar i förvärvsintensitet har skapat större eller mindre skillnader mellan regioner. I Figur 1-40 sammanfattas utvecklingen över tiden för varje åldersgrupp var för sig. Generellt framkommer att spridningen mellan regionerna med den högsta och lägsta förvärvsintensiteten är stor för alla åldersgrupper. För samtliga åldersgrupper är spannen mellan extremerna åtminstone 20 procent.

Det som skiljer åldersgrupperna åt är snarare spridningen i den halva av regionerna som samlas kring värdens mittpunkt (median). I de åldersgrupper som har minst regional variation är spännvidden inte mer än fyra procentenheter, medan spridningen i åldersgrupperna 20-24 år och 60-64 år periodvis är tio procentenheter. Anmärkningsvärt är att spridningen för åldersgruppen 60-64 år har halverats sedan år 1995, medan den ligger kvar på ungefär samma nivå för åldersgruppen 20-24 år. Detta ska dock ses kopplat till att utbildningsmöjligheterna för denna åldersgrupp är koncentrerade till ett antal regioner, vilket till stor del förklarar regionala skillnader.

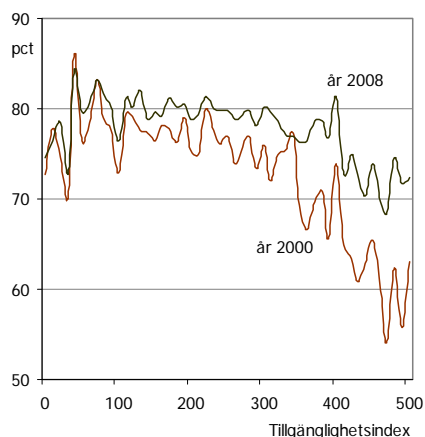
Ansträngningar för att behålla den äldre arbetskraften kvar i arbetslivet tycks ha fått effekt. Ökningen av den förväntade livslängden och en förbättrad hälsa har sedan en längre tid talat för detta. Att äldre åldersgrupps deltagande på arbetsmarknaden har ökat, samtidigt som spridningen mellan regioner har minskat, talar också för en förbättring i samtliga FA-regioner. Det kvarstår dock att ett stort antal av den yngre befolkningen står utanför arbetsmarknaden. Det är enligt forskare föga troligt att problemet löser sig av sig själv. Trots att pensionsavgångarna är stora de kommande åren är det osannolikt att den inträdande yngre arbetskraften direkt kommer att kunna ersätta pensionsavgångarna.

Figur 1-39 Spridning förvärvsintensitet efter olika åldersgrupper, 1990-2008, FA-regioner



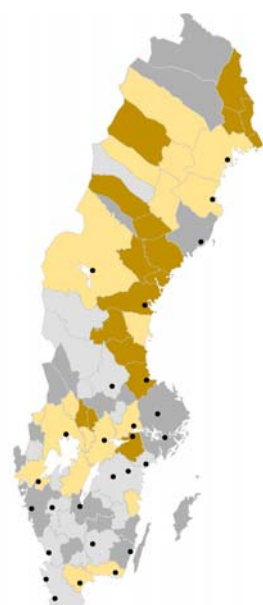
Källa: rAps

Figur1-40 Förvärvsintensitet för befolkningen 20-64 år i ett tillgänglighetsperspektiv, år 2000, 2008



Källa: SCB, koordinatsatt statistik

Figur 1-41 Total arbetslöshet år 2010 kvartal 2 per befolkning (år 2009), 20-64 år, FA-regioner



Andel, pct
 > 9,5 (17)
 8,3 - 9,5 (19)
 6,9 - 8,2 (18)
 < 6,9 (18)

Punkter repr. tätorter större 40 000 inv.

Källa: Arbetsförmedling, rAps

Skillnader av förvärvsintensitet i ett tillgänglighetsperspektiv

Den inomregionala förändringen av förvärvsintensiteten kan på ett övergripande plan speglas med hjälp av Tillväxtanalys tillgänglighetsindex. I Figur1-40 framgår att förvärvsintensiteten försvagas med en sämre tillgänglighet i ortssystemet. Detta gäller särskilt för år 2000 då förvärvsintensiteten i de geografiskt avlägsna delarna av landet var avsevärt lägre. Jämförs detta med situationen för år 2008 framgår dock, trots den inledande lågkonjunkturen, en markant förbättring för platser med sämre tillgänglighet. I figuren framgår dessutom att platser med en mycket bra tillgänglighet inte nödvändigtvis visar på de högsta värdena. En förklaring är att vissa befolkningsgrupper, som t.ex. studerande, i högre utsträckning återfinns i större städer (god tillgänglighet). På samma sätt bidrar även den utrikes födda befolkningens relativt låga förvärvsintensiteter till lägre nivåer i områden med god tillgänglighet.

Lästips:

- SCB (2010). Integration – ett regionalt perspektiv. Integration: Rapport nr. 3

1.10 Den regionala arbetslösheten

Den kraftiga nedgång i den globala ekonomin som utlöstes av finanskrisen 2008 medförde en snabb ökning av antalet arbetssökande i Sverige. Enligt Arbetsförmedlingens statistik ökade arbetslösheten i samtliga 72 FA-regioner mellan åren 2008 och 2009. För riket som helhet ökade antalet öppet arbetslösa från knappt 129 300 under det andra kvartalet 2008 till drygt 223 500 vid samma tidpunkt år 2009. Det innebar en ökning med drygt 94 200 personer på årsbasis. Den negativa trenden har dock vänt under det senaste året och vid det andra kvartalet år 2010 var antalet öppet arbetslösa 1 954 personer färre jämfört med året innan. Om de nära 173 800 personer adderas som befann sig i åtgärdssysselsättning under det andra kvartalet 2010 blir den totala arbetslösheten drygt 395 300 personer, vilket är en ökning med över 58 000 från föregående år. Det kan jämföras med utvecklingen under det första krisåret (andra kvartalet år 2008 och 2009), då antalet personer sysselsatta i konjunkturåtgärder steg med drygt 43 100 personer. En förskjutning av utvecklingen till en mer långvarig arbetslöshet har alltså skett.

Figur 1-41 visar total arbetslöshet i Sveriges FA-regioner vid det andra kvartalet år 2010, som andel av 2009 års befolkning i åldersgruppen 20-64 år. För riket som

helhet har den totala arbetslösheten ökat med 1,06 procentenheter från föregående år, från 6,17 till 7,23 procent. Denna ökning består uteslutande av sysselsatta i olika åtgärdsprogram, medan den öppna arbetslösheten istället minskat något.

Sedan den ekonomiska krisens utbrott under hösten 2008 har antalet arbetslösa stigit i Sveriges samtliga 72 FA-regioner. Detta konstateras i den rapport⁵⁶ över krisens regionala effekter som Tillväxtanalys presenterade tidigare i år, och synliggör den starka kopplingen mellan de regionala ekonomierna och omvärlden. Vidare noteras att arbetslösheten ökat kraftigast i regioner där arbetsmarknaden domineras av branscher som drabbats särskilt hårt av krisen, såsom insats- och investeringsvaruindustri. I västra Sverige som är särskilt exponerat i detta avseende har arbetslösheten ökat snabbt. Det är dock inte längre denna del av Sverige som år 2010 har de högsta arbetslöshetsciffrorna. Som framgår i Figur 1-41 har de högsta regionala arbetslöshetsnivåerna förflyttats norrut.

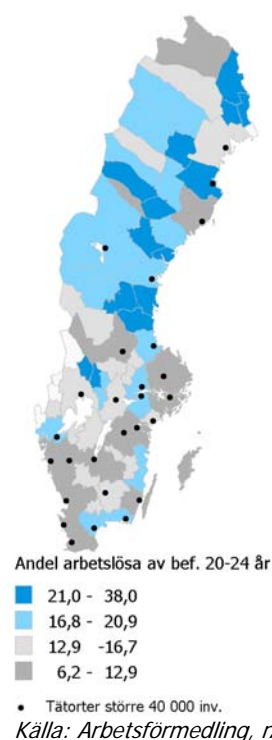
När den totala arbetslösheten fördelas på olika åldersgrupper framkommer att arbetslösheten är särskilt hög bland unga människor (Figur 1-42). I majoriteten av FA-regionerna är arbetslösheten i åldersgruppen 20-24 år mellan 15 till 25 procent, att jämföra med riksgenomsnittet för total arbetslöshet på 7,23 procent. Det handlar alltså i allmänhet om mycket höga nivåer. Figur 1-43 visar total arbetslöshet i procent av befolkningen för unga (20-24 år) i relation till äldre (25-64 år) för samtliga FA-regioner år 2010. Genomsnittskvoten för FA-regionerna är nästan 2,5, vilket betyder att arbetslösheten bland unga generellt är mer än dubbelt så hög som bland den äldre befolkningen⁵⁷. Det framkommer i Figur 1-43 att framför allt mindre regioner är särskilt utsatta för denna situation.

- Tillväxtanalys (2010). Analys av den ekonomiska utvecklingen i landets lokala arbetsmarknadsregioner 2008-2011. Underlagsrapport
- Arbetsförmedling (2010) Arbetsmarknads rapport 2010.

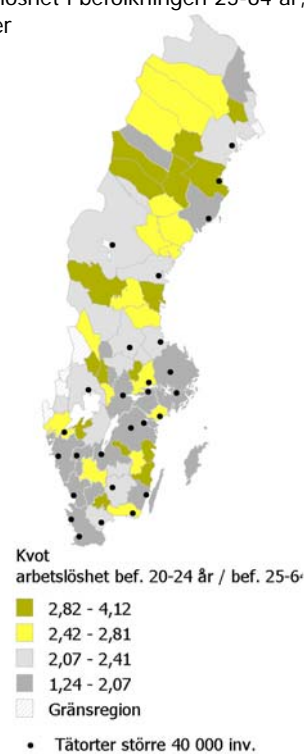
⁵⁶ Tillväxtanalys (2010)

⁵⁷ Notera att personer som bor i Sverige men arbetar i ett annat land inte räknas som sysselsatta i den svenska registerbaserade statistiken. Detta medför en underskattning av andelen sysselsatta i gränsregionerna.

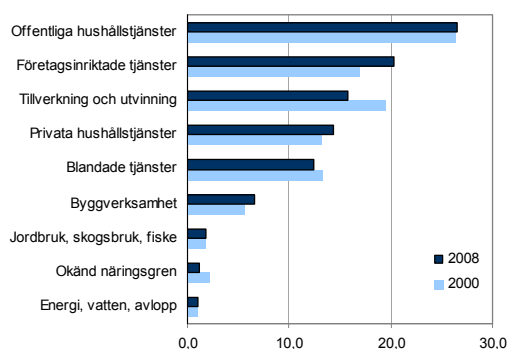
Figur 1-42 Andel arbetslösa per befolkning (år 2009), 20-24 år, 2 kvartal 2010 efter FA-regioner



Figur 1-43 Kvoten ungdomsarbetslöshet (20-24 år) och arbetslöshet i befolkningen 25-64 år, 2010 kv 2, FA-regioner



Figur 1-44 Andel sysselsatta inom olika näringssektorer, år 2000 och 2008, Sverige



Källa: rAps

1.11 Näringslivets struktur

Med näringsstruktur menas i allmänhet hur den ekonomiska aktiviteten fördelas mellan olika branscher. Begreppet strukturomvandling syftar till den långsiktiga förändringen i näringsstrukturen. Vanligtvis mäts näringsstrukturen på ett av två olika sätt: antingen som produktionsvärdets fördelning mellan branscher eller som sysselsättningens fördelning mellan branscher. Dessa två metoder ger inte samma bild av den regionala näringsstrukturen eftersom kapitalintensiv verksamhet kan ha höga produktionsvärden och samtidigt sysselsätta få människor.

I denna rapport beskrivs näringsstrukturen utifrån sysselsättning på branschnivå. Det måttet anses här vara mer policyrelevant, då sysselsättning är en viktig del av den regionala utvecklingen. En annan orsak till valet av mått är att sysselsättningsdata är mer omfattande och tillförlitliga på regional nivå än data över produktionsvärden.⁵⁸ Med sysselsatta menas här personer som enligt den registrerade arbetsmarknadsstatistiken (RAMS) klassificerats som förvärvsarbetande i november respektive år.

Figur 1-44 illustrerar näringsstrukturen i Sverige åren 2000 och 2008. Offentliga hushållstjänster var den klart största branschen för respektive år. Dess andel av den totala sysselsättningen ligger i stort sett oförändrad på drygt 26 procent. En mer markant förändring har skett inom företagsinriktade tjänster, vars andel av den totala sysselsättningen ökat med 2,6 procent under samma period. En motsvarande minskning inom tillverkning och utvinning har medfört att företagsinriktade tjänster numera är den näst största svenska näringsbranschen på nationell nivå, med tillverkning och utvinning på tredje plats. Andelen sysselsatta inom privata hushållstjänster ökade något från 2000 års nivå och utgjorde år 2007 den fjärde största näringsgrenen i Sverige.

Andelen sysselsatta inom övriga branscher har sammanlagt minskat med en dryg procentenhet, från 24 procent år 2000 till 23 procent år 2007. Blandade tjänster sysselsätter en något mindre andel av arbetskraften än privata hushållstjänster, medan byggverksamhetens sysselsättningsandel ligger relativt konstant över tiden på omkring sex procent. De minsta branscherna energi, vatten och avlopp, okänd näringsgren samt jordbruk,

⁵⁸ ITPS (2003)

skogsbruk och fiske omfattar vardera mindre än fem procent av de sysselsatta under respektive år.

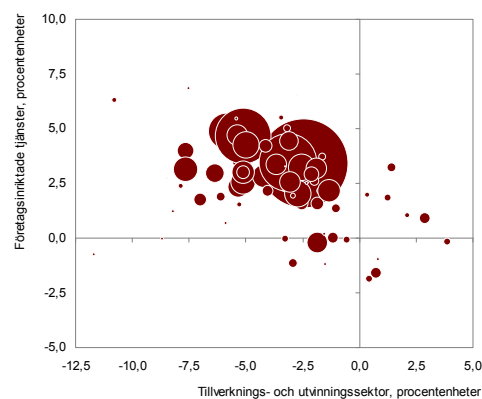
Den största förändringen mellan år 2000 och 2008 är således den kraftigt minskade andelen sysselsatta inom tillverkning och utvinning, samt den ökade andelen sysselsatta i företagsinriktade tjänster. Sysselsättningsminskningen för tillverkning och utvinning motsvaras nästan exakt av sysselsättningsökningen i företagsinriktade tjänster. En illustration över hur sysselsättningen har förändrats inom tillverkning och utvinning samt företagsinriktade tjänster för samtliga FA-regioner ges i Figur 1-45 där cirklarna motsvarar regionens storlek. Knappt 90 procent av FA-regionerna har haft en ökning av andelen anställda inom företagsinriktade tjänster. 85 procent av FA-regionerna har haft en minskning av andelen anställda i tillverkning och utvinning, vilket innebär att de flesta FA-regionerna återfinns i den övre kvadranten i figuren.

Det fåtal regioner som inte följer detta mönster är relativt små, befolkningsmässigt sett. I merparten av regionerna har sysselsättningen inom tillverkning och utvinning minskat mer än den ökat inom företagsinriktade tjänster. Det betyder att minskningen i tillverkning och utvinning har spridits ut på fler branscher.

I Figur 1-46 studeras den regionala spridningen av sysselsättningsandelar i samtliga näringsgrenar med hjälp av ett lådagram⁵⁹. Där framgår att den största spridningen återfinns inom näringssektorn tillverkning och utvinning. År 2008 var denna bransch den tredje största i Sverige på nationell nivå, men som figuren indikerar var den i många regioner störst, eller näst störst. Det gäller dock främst för regioner med en relativt ringa befolkning, vilket gör att deras påverkan på den nationella sysselsättningsfördelningen är måttlig.

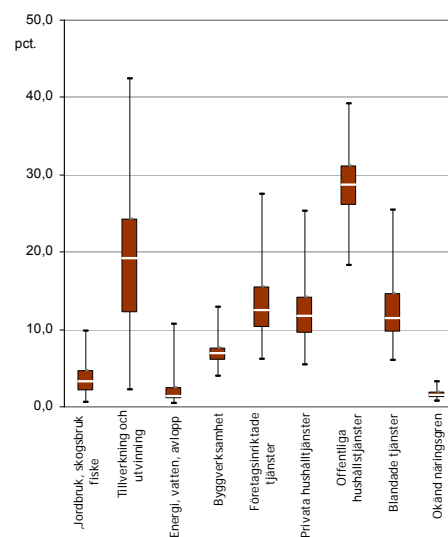
En relativt hög spridning ses även inom företagsinriktade tjänster. På nationell nivå är denna bransch näst störst, medan den i allmänhet kommer först på tredje eller fjärde plats i de olika regionerna. Undantaget är Stockholms FA-region där företagsinriktade tjänster är den största branschen, vilket tydliggör den befolkningsrika huvudstadsregionens betydelse i dessa sammanhang. Om ett internationellt perspektiv på strukturförändringarna antas, har det inom OECD-länderna skett en förskjutning från sektorerna jordbruk, tillverkning och utvinning mot serviceinriktade tjänster. Även i

Figur 1-45 Förändringen av andelen sysselsatta inom tillverkning och utvinning och förändringen av andelen sysselsatta inom företagsinriktade tjänster 2000-2008, procentenheter, FA-regioner



Källa: rAps.

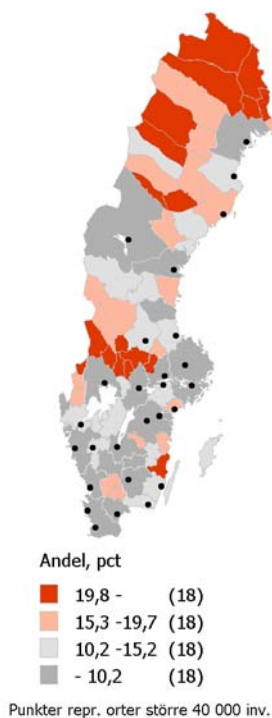
Figur 1-46 FA-regionernas spridning av sysselsättningsandelar i olika näringsgrenar, 2008.



Källa: rAps

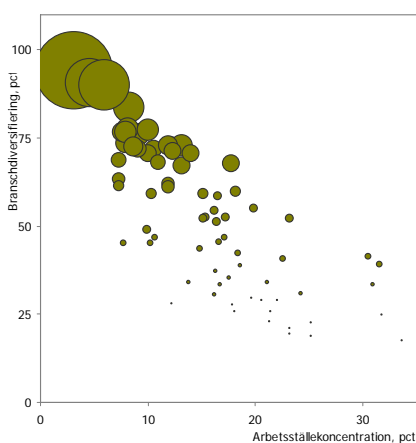
⁵⁹ För en förklaring av figuren se bilaga/metoder

Figur 1-47 Arbetsställekoncentration år 2008, FA-regioner



Källa: SCB; RAMS. RTB

Figur 1-48 Arbetsställekoncentration och branschdiversifiering i FA-regionerna, år 2008



Källa: SCB; RAMS. RTB

jämförelse med dessa länder är det svenska näringslivet relativt koncentrerat till huvudstadsregionen⁶⁰.

Näringslivets diversifiering och arbetsställekoncentration

Ett diversifierat näringsliv kännetecknas av att det finns ett stort antal företag och arbetsställen inom ett stort antal branscher. Detta är viktigt för befolkningen i en region, då det ger tillgång till en bred arbetsmarknad. En region med en hög diversifiering är också mindre sårbar för branschspecifika chocker. Då branscher är olika konjunkturkänsliga kan ett diversifierat näringsliv även leda till att konjunktursvängningar blir mindre kända.

För att ge en bild av regionernas konjunkturkänslighet beräknas två mått: branschdiversifiering och arbetsställekoncentration. Branschdiversifiering visar hur många olika branscher det finns i regionen. Arbetsställekoncentration mäter hur beroende det regionala arbetslivet är av enskilda arbetsställen i industrin.⁶¹ (jämför Figur 1-47). En kombination av hög branschdiversifiering och låg arbetsställekoncentration är att föredra, eftersom regionen då är mindre sårbar för externa chocker och konjunkturrella svängningar. Men, det är ingen garanti att större, diversifierade regioner inte drabbas av konjunkturrella svängningar utan det ska snarare ses som en fördel när den konjunkturrella utvecklingen vänder. I Figur 1-48 visas relationen mellan branschdiversifiering och arbetsställekoncentration för FA-regionerna år 2008. Figuren visar ett tydligt samband mellan branschdiversifiering och befolkningsstorlek. Generellt har storstadsregioner och större regioner både en hög branschdiversifiering och en låg arbetsställekoncentration. Mindre regioner har i allmänhet en låg branschdiversifiering medan arbetsställekoncentrationen kan variera kraftigt.

Lästips:

- Tillväxtanalys. (2010c) [Jobs and Exposure to International Trade within the Service Sector in Sweden](#). Tillväxtanalys.

⁶⁰ OECD 2009

⁶¹ Regionernas branschdiversifiering är beräknat som antalet branscher representerade i regionen delat med det totala antalet möjliga branscher (med SNI-kod på fyrsiffernivå). Arbetsställekoncentration är beräknat som antalet sysselsatta vid de fem största arbetsställena inom tillverkning och utvinning dividerat med total sysselsättning i regionen. En region med en låg sårbarhet har en hög branschdiversifiering och en låg arbetsställekoncentration.

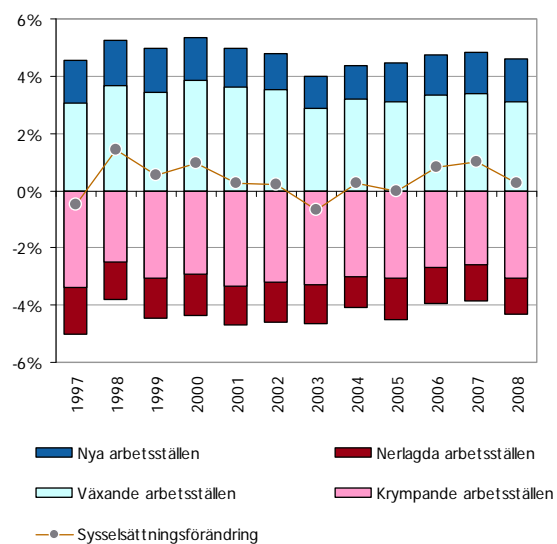
1.12 Näringslivets dynamik

Näringslivets omvandling är en oundviklig, och till stor del även nyttig, process. Det regionala näringslivet måste ständigt uppdateras och anpassas till såväl teknologiska förändringar som till nya marknadsförhållanden. Arbeten skapas i nya och växande företag och försvinner i krympande och nedlagda företag. Denna process är en nödvändig förutsättning för tillväxt och för en effektiv resursfördelning. Samtidigt medför dynamiken omställningskostnader som kan innebära stora påfrestningar på ekonomin, inte minst för enskilda och särskilt utsatta regioner. Eftersom det saknas enkla och entydiga samband mellan tillväxt och dynamik, är det svårt att ange en önskvärd nivå på dynamiken, eller säga om den leder till en positiv eller negativ sysselsättningsförändring.

Den ständigt pågående förändringsprocessen innebär att det råder ett oavbrutet omvandlingstryck i ekonomin. Sysselsättningsdynamiken är ett sätt att beskriva detta omvandlingstryck utifrån förändringar i sysselsättningsstrukturen, och kan delas upp på fyra olika komponenter. De två första ger positiva förändringar och avser ökad sysselsättning i nya företag samt genom att befintliga arbetsställen växer. De två andra komponenterna motsvarar en minskad sysselsättning till följd av att arbetsställen läggs ned eller krymper. I Figur 1-49 presenteras de olika delarna av sysselsättningsdynamik i Sverige mellan åren 2000 och 2008. Punkterna visar den årliga nettoförändringen i antalet arbetstillfällen som andel av befolkningen. Noterbart är att nystartade företag står för en relativt liten andel av de skapade arbetstillfällena. Likaså orsakar nedläggningar av företag en relativt liten andel av de försvunna arbetstillfällena. Istället har den största andelen skapade arbetstillfällen skapats vid redan existerande och växande företag. Figuren bekräftar också avsaknaden av ett tydligt samband mellan dynamikens storlek och sysselsättningsförändring. Det går därför inte att säga något om ett högt omvandlingstryck i ekonomin generellt leder till ett ökat eller minskat antal arbetsställen.

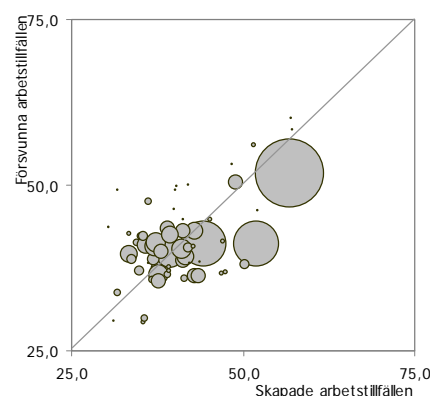
Figur 1-50 ger en bild av sysselsättningsdynamikens regionala variationer, där antalet skapade arbetstillfällen ställs mot antalet försvunna arbetstillfällen per 1 000 invånare för år 2008. Den heldragna linjen talar om var jämviktsläget befinner sig mellan de två variablerna. En placering ovanför linjen innebär en negativ nettoförändring, medan en placering under linjen motsvarar en

Figur 1-49 Skapade och försvunna arbetstillfällen som andel av befolkningen vid nya, växande, krympande och nerlagda arbetsställen, för åren 1997-2008.



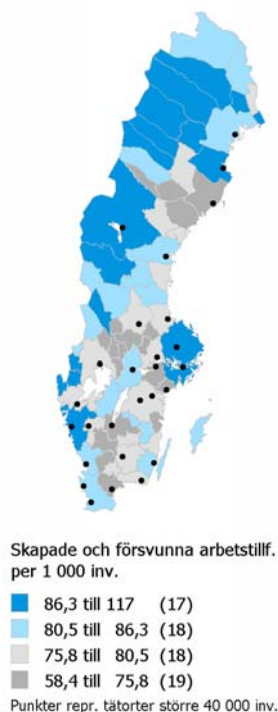
Källa: SCB; RAMS, FAD, RTB.

Figur 1-50 Skapade och försvunna arbetstillfällen per 1000 invånare år 2008, FA-regioner



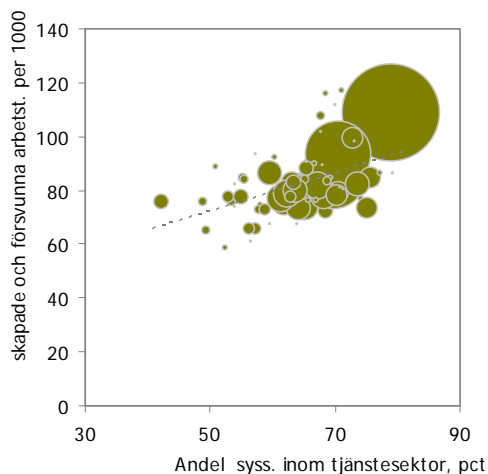
Källa: SCB; RAMS, FAD, RTB.

Figur 1-51 Skapade och försvunna arbetstillfällen per 1000 invånare år 2008, FA-regioner



Källa: SCB; RAMS, FAD, RTB.

Figur 1-52 Skapade och försvunna arbetstillfällen per 1000 inv. i relation till andel sysselsatta inom tjänstesektorn år 2008, FA-regioner



Källa: SCB; RAMS, FAD, RTB, rAps

positiv förändring i sysselsättning. Tidigare undersökningar har visat att variablerna är starkt positivt korrelerade. Regioner med många skapade arbetstillfällen har således generellt även många försvunna arbetstillfällen, något som inte på samma sätt bekräftas i senaste statistiken. En förklaring är den kraftiga konjunkturella nedgången under år 2008 som naturligtvis även får genomslag i analysen. Jämfört med tidigare år fanns år 2008 heller ingen övervikt av regioner med fler skapade än försvunna arbetstillfällen. Det kan dock noteras att drygt 40 procent av FA-regionerna fortfarande har visat på en positiv nettoförändring och att det statistiska sambandet (om än svagare) även håller för år 2008. I Figur 1-51 illustreras dynamiken av skapade och försvunna arbetstillfällen i landets FA-regioner. Det framkommer att regioner med många skapade och försvunna arbetstillfällen samlas till delar av Norrland, gränsregioner och storstäder.

Generellt sett har regioner med högt nyföretagande en hög dynamik på arbetsmarknaden. En högre dynamik återfinns också vanligen i tjänsteproducerande näringar jämfört med i varuproducerande. Detta bekräftas också i Figur 1-52 som visar på korrelationen mellan andelen sysselsatta i tjänstenäringar⁶² och bruttonivån av skapade och försvunna arbetstillfällen. Mönstret som framkommer i kartan ovan speglar sålunda även tjänstenäringarnas geografi.

Lästips:

- SOU (2008:21). Permanent förändring. Globalisering, strukturomvandling och sysselsättningsdynamik. Bilaga 7 till Långtidsutredningen 2008.
- OECD (2009). Regions at a glance. OECD, Paris.

⁶² Tjänsteproducerande näringar utgörs av företagsinriktade tjänster, privata hushållstjänster, offentliga hushållstjänster och blandade tjänster (se bilaga)

1.13 Ekonomisk tillväxt

På nationell nivå mäts ekonomisk tillväxt i allmänhet utifrån förändringar i bruttonationalprodukten (BNP), vilken mäter det totala värdet av produktion av varor och tjänster i ett land under ett år. Den regionala motsvarigheten till BNP är bruttoregionalprodukten (BRP), vilket mäter värdet på de varor och tjänster som har producerats i en region. Beräkningar av BRP försvåras dock av att många företag har sin verksamhet fördelad på flera arbetsställen i olika delar av riket. Detta gör det svårt att med säkerhet avgöra hur företagens förädlingsvärde skall fördelas mellan regionerna. En annan nackdel med att använda BRP är att driftöverskotten i produktionen inte nödvändigtvis kommer regionen till del.

På grund av svårigheterna med BRP-måttet har Tillväxtanalys valt att använda lönesumman som indikator för regional produktion och inkomst. Lönesumman kan direkt härledas till den region som de förvärvsarbetande arbetar i (dagbefolkning) samt den region där de bor (nattbefolkning). Lönesumman omfattar dock inte driftöverskott från produktionen.

Arbetsproduktivitet och inkomst per invånare

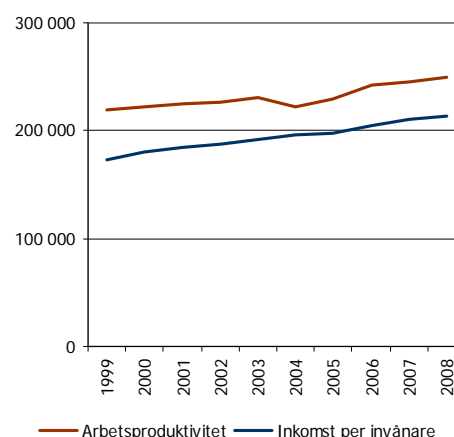
I denna rapport används två mått för att beskriva regional produktion och tillväxt:

- Arbetsproduktivitet och
- inkomst per invånare.

Arbetsproduktivitet är ett mått på det produktionsvärde som genereras vid arbetsställen lokaliserade i regionen. Arbetsproduktiviteten är beräknad som daglönesumma per sysselsatt i regionen⁶³. Inkomst per invånare är beräknad som natllönesumma per invånare i åldersgruppen 20-64 år och speglar regioninvånarnas inkomster och konsumtionsmöjligheter⁶⁴. Tillväxt i inkomst per invånare speglar inkomstutveckling i regionen.

Utveckling av arbetsproduktiviteten samt inkomst per invånare för riket som helhet under perioden 1999-2008 har utvecklats positivt, vilket redovisas i figur 1-53. Den ekonomiska tillväxten har varit förhållandevis god, även jämfört med andra länder⁶⁵. Tillväxten för inkomst per invånare under perioden 1999-2008 har varit i genomsnitt 2,3 procent per år. Detta kan jämföras med tillväxten i arbetsproduktiviteten i riket, vilken har varit 1,6 procent för samma tidsperiod. Eftersom tillväxten av dag- och natllönesumman i stort sett har varit den-

Figur 1-53 Utveckling av arbetsproduktivitet och inkomst per invånare 1999-2008.

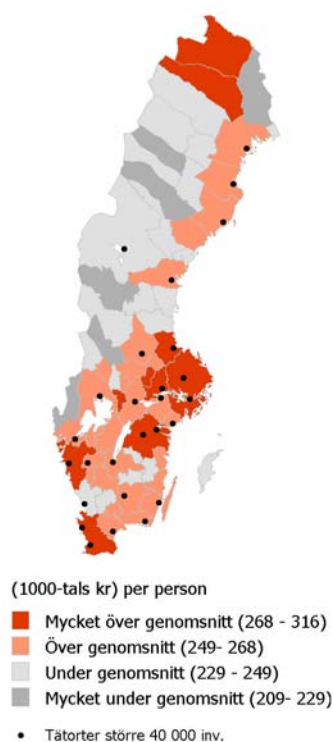


⁶³För en definition se bilaga.

⁶⁴För en definition se bilaga.

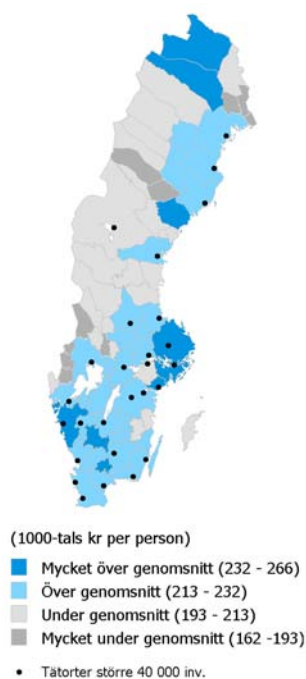
⁶⁵OECD (2010)

Figur 1-54 Daglönesumma per förvärvs-
arbetande 20-64 år 2008, FA-regioner



Källa: rAps, SCB; LISA.

Figur 1-55 Nattlönesumma per invånare 20-64 år
2008, FA-regioner



Källa: rAps, SCB; LISA.

samma, förklaras skillnaden i tillväxt mellan arbetsproduktivitet och inkomst per invånare av skillnader i tillväxt av befolkning och sysselsättning. Befolkningen har under perioden ökat med i genomsnitt 0,5 procent per år, medan sysselsättningen har ökat med 1,2 procent. En positiv förändring av arbetsproduktivitet och inkomst per invånare kan åstadkommas genom att befolkning eller sysselsättning minskar. En positiv generell samhällsutveckling i ett land eller region äger dock rum då tillväxt i produktion, sysselsättning och befolkning ökar samtidigt.

Arbetsproduktivitet och inkomst per invånare i ett regionalt perspektiv

I ett regionalt perspektiv framkommer stora skillnader vad gäller arbetsproduktivitet⁶⁶ och regional inkomst per invånare. I Figur 1-54 och Figur 1-55 sammanfattas situationen för år 2008. Skillnaden mellan främst inlandsregioner och storstadsregioner är påtaglig, men det finns även anmärkningsvärda avvikelser för några mindre, industribetonade FA-regioner. Det bör dock betonas att huvudstadsregionen i båda fallen har kraftigt avvikande värden, även jämfört med andra stora regioner. Den kraftiga konjunkturedgången som inleddes under år 2008 har naturligtvis en stor inverkan på framför allt den regionala arbetsproduktiviteten. När efterfrågan i ekonomin minskar plötsligt är det, av olika skäl, svårt för företagen att i samma takt anpassa antalet anställda. I majoriteten av regionerna är arbetsproduktivitetens utvecklingen i det inledande skedet mellan 2007 och 2008 också lägre än den långsiktiga utvecklingen. I fyra FA-regioner är daglönesumma per förvärvsarbetande till och med lägre än året innan. På samma sätt kommer dock utvecklingen efter långkonjunkturen att präglas av produktivitetsvinster, då företagen i den mån det är möjligt försöker öka produktionen genom att utnyttja den befintliga kapaciteten.

När det gäller de regionala inkomsterna, mätt i nattlönesumma per invånare är mönstret i stort sett detsamma. Eftersom inkomst per invånare är beräknad som nattlönesumma delat med befolkning 20-64 år, speglar skillnader mellan regioner inte bara inkomstskillnader, utan även skillnader i andel mellan de som förvärvsarbetar. Regioner med en låg inkomst per invånare

⁶⁶ I den redovisade kartan motsvarar klassindelningen standardavvikelser från genomsnittet, vilket t.ex. innebär att den nedersta klassgränsen är genomsnittsvärdet (213 000 kr per förvärvsarbetande) minus en standardavvikelse.

kan därför vara regioner med en låg försörjningsintensitet, dvs. att det är relativt få av befolkningen i regionen som står för försörjningen

I ett längre tidsperspektiv kan det dock konstateras att FA-regioner som haft en hög tillväxt i daglönesumma, också har haft en hög sysselsättningstillväxt (Figur 1-56). Bubbans storlek representerar antalet sysselsatta i respektive FA-region. Av figuren framgår tydligt att detta förhållande framför allt gäller större regioner. Nästan alla regioner har dock haft en positiv tillväxt i daglönesumma. Av de 72 FA-regionerna har 59 stycken också haft en positiv sysselsättningstillväxt.

I Figur 1-57 redovisas relationen mellan tillväxt i nattlönesumma och tillväxt i befolkning under perioden 1999-2008. De regioner som har haft en hög tillväxt i nattlönesumma har generellt sett också haft en hög tillväxt i befolkningen. Alla FA-regioner utom en har under denna tidsperiod haft en positiv utveckling av nattlönesumman. Dock har långt ifrån alla regioner haft en positiv befolkningsutveckling. I 46 av de 72 FA-regionerna har befolkningsutvecklingen under perioden 1999-2008 varit negativ.

Figuren tycks återge ett mönster om att tillväxten under de senaste tio åren samvarierar starkt med regionernas befolkningsstorlek. Korrelationen mellan den initiala befolkningsstorleken år 1999 och tillväxt i arbetsproduktivitet och regional inkomst visar dock ett mindre tydligt utslag. Samvariationen är visserligen högre vad gäller tillväxten i regional arbetsproduktivitet ($r^2=0,46$) men ganska liten när det gäller regional inkomst ($r^2=0,29$).

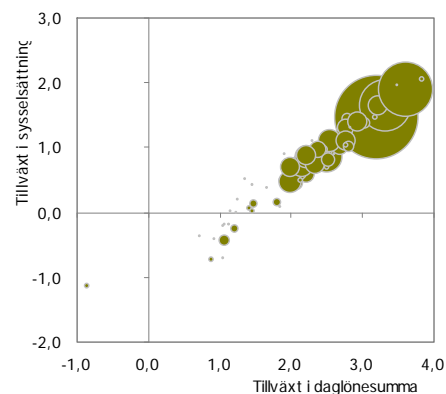
Tillväxtens ojämna fördelning över landet

Den utveckling som illustreras i Figur 1-58 samt Figur 1-59 kan ses som en naturlig följd av antaganden att arbetskraft och befolkning väljer att arbeta och flytta dit produktionsvärden genereras. Den här processen bidrar till att både utjämna och att skapa skillnader mellan regioner.

Fördelningen över var produktionsvärden genereras är för Sverige mycket ojämn. De största produktionsvärdena är koncentrerade till de största städerna. År 2008 var storstädernas andel av rikets totala daglönesumma 53 procent. Motsvarande värde 1999 var 51 procent. Detta är mycket höga värden även i ett internationellt perspektiv.

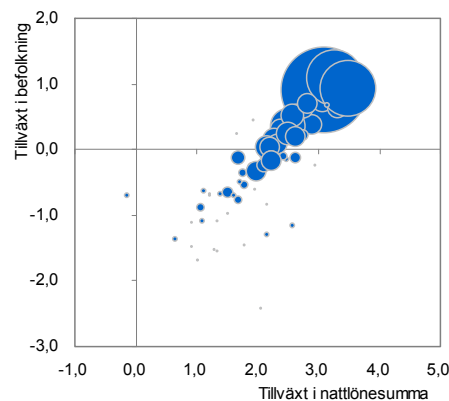
Ett sätt att illustrera produktionens koncentration är genom en så kallad Lorenzkurva, vilken visas i Figur

Figur 1-56 Relation mellan tillväxt i daglönesumma och sysselsättning, 1999-2008, genomsnittlig årlig tillväxt i procent, FA-regioner



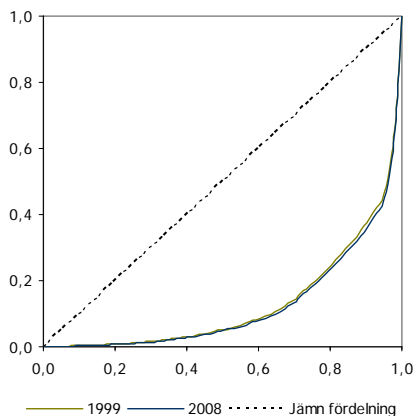
Källa: SCB; LISA, RTB.

Figur 1-57 Relation mellan tillväxt i nattlönesumma och befolkning 20-64 år, 1999-2008, genomsnittlig årlig tillväxt i procent



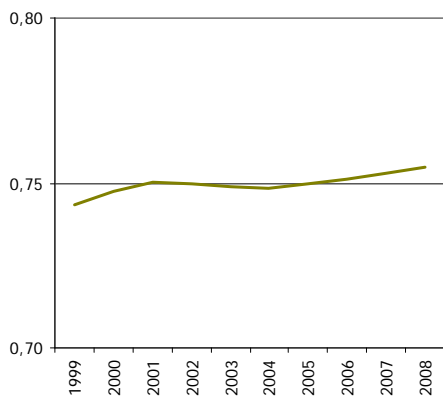
Källa: SCB; LISA, RTB.

Figur 1-58 FA-regionernas kumulativa fördelning av daglönesumma 1999 och 2008



Källa: SCB; LISA.

Figur 1-59 Gini-koefficienten för regionala inkomster 1999-2008



Källa: SCB; LISA.

1-58 Lorenzkurvan visar FA-regionernas kumulativa andel av daglönesumman år 1999 och 2008. Den prickade linjen visar hur fördelningen skulle ha sett ut om alla FA-regioner hade lika stor daglönesumma. Desto större avvikelser från den prickade linjen som förekommer, desto mer ojämn är fördelningen av produktionsvärden mellan FA-regionerna. Figuren visar till exempel att år 2008 bidrog 80 procent av FA-regionerna till drygt 20 procent av rikets totala daglönesumma. Detta tyder på att produktionsvärdena är högt koncentrerade i Sverige. Det bör noteras att FA-regionerna är i figuren rangordnade efter deras andel av daglönesumman och att regionerna är olika till storlek. Dessa 80 procent av regionerna motsvarar ungefär 25 procent av den förvärvsarbetande befolkningen. Koncentrationen av produktionsvärdena är således starkt förknippad med storleken av regionens befolkning. Därmed kan en ökad ojämlig fördelning av inkomster mellan regioner till viss del förklaras av urbanisering, så till vida att en ökad befolkning ger ett större inkomstunderlag.

En Lorenzkurva används också för att beräkna den s.k. Gini-koefficienten, vilken är vanlig för att beräkna ojämlikheter i inkomster. En regional Gini-koefficient kan även beräknas utifrån Figur 1-59 och är då ett mått på ojämlikhet eller koncentration av daglönesumma över FA-regionerna. Den regionala Gini-koefficienten sträcker sig från noll, vilket tyder på ingen inkomstkoncentration, till ett, vilket tyder på fullständig inkomstkoncentration. Gini-koefficienten för Sveriges regioner var år 1999 cirka 0,74 och år 2008 0,75. Detta framgår även av figur 1-59, vilken visar att fördelningen av de regioner som har de största inkomsterna har koncentrerats något över tiden sedan 1999. Figuren ska tolkas så att desto högre värdet är, desto färre regioner är det som står för en relativt stor andel av rikets totala daglönesumma. Koncentrationen är således hög och har dessutom ökat något från år 1999 till år 2008. I en jämförelse med andra OECD-länder har Sverige en hög inkomstkoncentration⁶⁷ ([OECD-DATA](#)). Men, det kvarstår att Sverige har de lägsta regionala skillnaderna vad gäller arbetsproduktivitet och inkomst per invånare av samtliga OECD-länder.⁶⁸

Lästips:

- OECD (2009) OECD Regions at a Glance 2009.
- OECD(2010). OECD Territorial Reviews - Sweden.

⁶⁷ OECD (2009)

⁶⁸ OECD (2010)

1.14 Litteratur och referenser

- Amcoff J. (2007). *Regionförstoring - idé, mätproblem och framtidsutsikter*. Institutet för framtidsstudier.
- Amcoff J., Westholm E. (2006). *Understanding rural change-demography as a key to the future*. Institutet för framtidsstudier.
- Arbetsförmedlingen (2010) *Arbetsmarknadsrapport 2010*.
- Arena för Tillväxt & Svenska Kommunförbundet (2003). *På spåret - En studie om pendling och regionförstoring*.
- Barca, F. (2009). *An Agenda for a Reformed Cohesion Policy. Independent Report prepared at the request of Danuta Hübner, Commissioner for Regional Policy*.
- Brydon J. et al (2001) *Dynamics of Rural Areas*. Arkleton Center.
- Eliasson K, Westerlund O., Åström S. (2007). *Flyttning och pendling i Sverige*. Bilaga 3 till Långtidsutredningen 2008.
- ESPON & ITPS (2002). *The ESPON project 1.1.4: The Spatial Effects of Demographic Trends and Migration*. Final report.
- ESPON & Nordregio (2010). *Territorial Diversity (TeDi). ESPON-programmet 2013*.
- ESPON (2006). ESPON 3.4.3. *The modifiable unit problem*. Final report.
- ESPON (2010). *First ESPON 2013 Synthesis Report: New evidence on smart, sustainable and inclusive territories*.
- EU (2008). *Grönbok om territoriell sammanhållning- Att omvandla territoriell mångfald till styrka*. KOM(2008) 616 slutlig.
- EU (2010a). *Hur regionalpolitiken kan bidra till smart tillväxt i Europa 2020*. Meddelande från Kommissionen. KOM(2010) 553 slutlig.
- EU (2010b). *Fördraget om Europeiska Unionen och fördraget om Europeiska Unionens Funktionssätt*. Konsoliderade versioner, EUs officiella tidning, svensk utgåva.
- EU (2010c). *Investing in Europe's future – Fifth report on economic, social and territorial cohesion*. Europeiska Kommissionen.
- Florida, R. (2002). *The Rise of the Creative Class*. New York: Basic Books.
- Friberg T (2010). *Pendling för alla?* Inledning vid Transportforum 2007. Centrum för kommunstrategiska studier, Linköpings universitet
- Geschwind L., Johansson M (2008). *Utbildnings-anknytning i praktiken. En fallstudie av KK-stiftelsens profilsatsningar vid fyra unga svenska lärosäten*. SISTER. AR 2008:87.
- Glesbygdsverket (2007). *Sveriges gles- och landsbygder 2007*. Östersund.
- Gullstrand J., Hammarlund C. (2007). *Plats för tillväxt*. Bilaga 2 till Långtidsutredningen 2008.
- ITPS (2003). *Regionala tillväxtindikatorer – teoretiska aspekter, begrepp och empiriska illustrationer*. A2003:004. Östersund.
- ITPS (2003). *Vem försörjer vem? Försörjningsbördan och ekonomisk tillväxt*. A2003. Östersund
- ITPS (2004). *Den nya regionala utvecklingspolitiken - Hur följa upp och effektutvärdera?* A2004:011. Östersund.
- ITPS (2006). *Urbanisering, storstäder och tillväxt*. A2006:015. Östersund.
- ITPS (2008). *Indikatorer för uppföljning av regional utveckling*, Rapport 2008:03. Östersund
- ITPS (2009). *Metoder för att utvärdera den regionala tillväxtpolitiken - Lärdomar och råd för utvärderare och uppdragsgivare*. Rapport 2009:002. Östersund
- ITPS (2009). *Regionernas tillstånd 2008 - En rapport om tillväxtens förutsättningar i svenska regioner*. A2009:005. Östersund.
- Karlsson P.(2008). *Om gränser, förbindelser, gods och mediatorer. En studie av interaktion mellan akademi och näringsliv i samverkansprojekt*. SISTER. AR 2008:84.
- Knutsson (2005). *Regionförstoring - en litteraturstudie*. Transportforskningsenheten, Umeå universitet
- Korpi M. (2003). *Regionala obalanser - ett demografiskt perspektiv*. Institutet för framtidsstudier.
- Lindell J. (2010). *Storstadsregionernas roll och betydelse för nationell tillväxt*. Uppsala Universitet, Tillväxtverket.
- Lindh, T. (2006). *Generationsväxlingens problem och möjligheter*. Bidrag till SOU 2006:102, Fritzes offentliga publikationer, Stockholm.
- Lundberg, J. (2006), *Using Spatial Econometrics to Analyze Local Growth in Sweden, Regional Studies*. Vol. 40, s.303-316.

-
- Nordregio & Eurofuturs (2006). *Sveriges regionala indelningar - Om tillväxtperspektivet för råda*. Ansvarskommitténs skriftserie ISSN 1653-5502
- NUTEK (2008). Årsbok 2008.
- OECD (2009) *Regions at a Glance 2009*.
- OECD (2009). *Governing Regional Development Policy - The use of performance indicators*.
- OECD (2009). How Regions Grow: Trends and Analysis.
- OECD (2009). *Regions Matter: Economic recovery, innovation and sustainable growth*
- OECD (2010). *Territorial Reviews - Sweden*.
- Persson L.O., Nygren O. (2001). *Det enkelriktade Sverige. Tjänstesektorn och den framtida regionala utvecklingen*. TCO.
- Regeringskansliet (2007). *En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007-2013*. AR N7037
- Regeringskansliet (2009). *Strategisk uppföljning av en nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007-2013*. Ds 2009:69
- Regeringskansliet (2010). *Strategiskt tillväxtarbete för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning*. Regeringens skrivelse 2009/10:221.
- Rodriguez-Pose, A. (2010). *Economic geographers and the limelight: The reaction to the 2009 World Development Report*. Working Paper Series in Economic and Social Sciences 2010/01.
- SCB (2005). *Regional ekonomisk tillväxt - förutsättningar, indikatorer och mått*. SCB 2005:1.
- SCB (2009). *Beskrivning av Sveriges befolkning 2008*.
- SCB (2009). *Sveriges framtida befolkning 2009-2060*.
- SCB (2010). *Integration - ett regionalt perspektiv. Integration: Rapport nr. 3*
- SOU (2008:21). *Permanent förändring. Globalisering, strukturomvandling och sysselsättningsdynamik*. Bilaga 7 till Långtidsutredningen 2008.
- Stenkula M., Zenou Y. (2010). *Städer och tillväxt - Vad säger forskningen? Tillväxtanalys*.
- Storper, M. (1997). *The Regional World: Territorial development in a global economy*. New York: Guildford Press.
- Tillväxtanalys (2010a). *Analys av den ekonomiska utvecklingen i landets lokala arbetsmarknadsregioner 2008-2011*. Underlagsrapport 2009:060
- Tillväxtanalys (2010b). *Regionernas arbetskraftsförsörjning - En analys av nuvarande och framtida kompetens- och arbetskraftsförsörjning i Sveriges regioner*. Slutrapport 2010:06.
- Tillväxtanalys (2010c) *Jobs and Exposure to International Trade within the Service Sector in Sweden*. Dnr 2010/256
- Westholm E. et al. (2004). *Att leva med befolkningsförändringar: Demografiska utmaningar och kommunernas handlingsutrymme*. Åjour, Svenska kommunförbundet
- Vinnova (2002). *Regional ekonomisk tillväxt i Sverige 1986-2001 - en studie av tillväxtens utveckling i Sveriges lokala arbetsmarknader*. VINNOVA Innovation i Fokus VF 2002:3.
- World Bank (2009). *World Development Report 2009: Reshaping economic geography*.
- WSP (2009). *Norra Sverige 2030 - Två framtidsbilder*.

2 Tillväxtförutsättningar och tillväxt utifrån regionernas perspektiv

I rapportens del två behandlas tillväxt utifrån regionernas perspektiv. Syftet i det förra kapitlet var att förklara och beskriva strukturer och utveckling nationellt. I detta kapitel ligger fokus snarare på att redovisa fakta som tillåter jämförelser av hur enskilda regioner utvecklats i förhållande till övriga. Utgångspunkt för beskrivningarna är dock densamma, d.v.s. de indikatorer och mått som använts i kapitel 1.

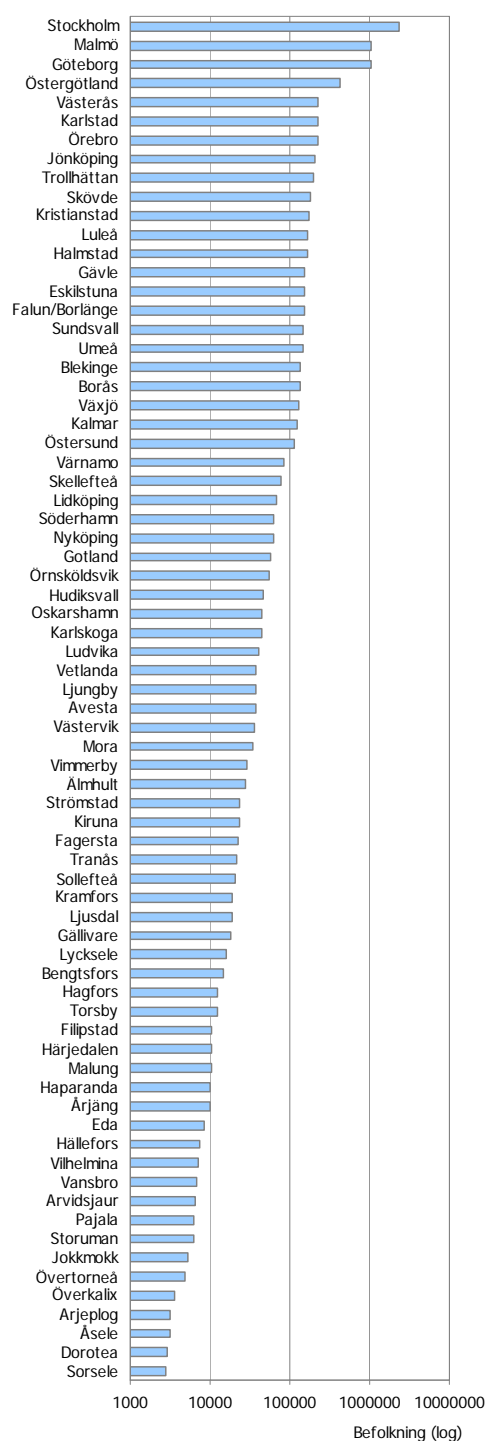
Inomregionala skillnader belyses i den mån statistik finns tillgänglig och innehåller fakta om två storleksgrupper av tätorter, landsbygder och glesbygder enligt en modifierad variant av den indelning som tidigare användes av *Glesbygdsverket*. (se bilaga). Anledning till detta är att indelningen används i vissa pågående utvecklingsprogram, exempelvis det nationella landsbygdsprogrammet och i flera av de regionala landsbygdsstrategierna.

2.1 Befolkningsfördelning i och inom FA-regioner

I Figur 2-1 redovisas samtliga FA-regioner sorterade efter befolkningsstorlek. Figuren visar bl.a. att den befolkningsmässigt största FA-regionen (Stockholm) är över 800 gånger större än den minsta (Sorsele). Figuren visar också att endast tre regioner (Stockholm, Malmö och Göteborg) har ett befolkningstal på över en miljon invånare och att det finns 15 regioner som inte når upp till en folkmängd på 10 000 invånare. Dessa befolkningsmässiga skillnader är viktiga i många avseenden, men de är även viktiga att beakta när regioner jämförs med varandra.

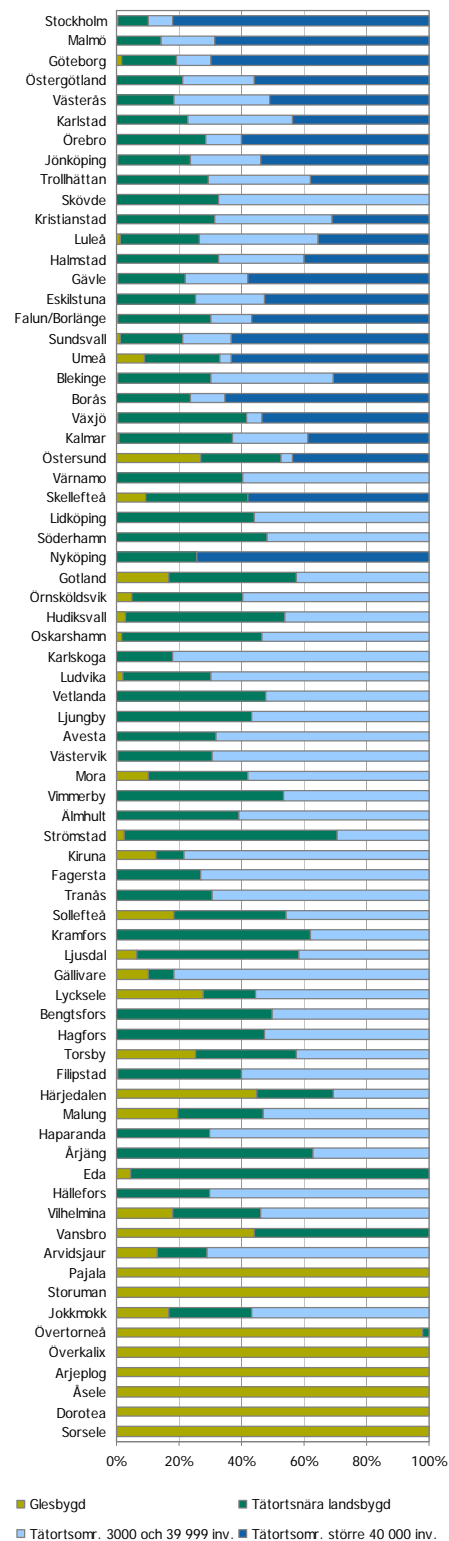
Stora administrativa eller funktionella regioner avspeglar för det mesta inte den stora variation av inomregionala skillnader som uppvisas inom regioner. Vid en internationell jämförelse är till och med Sveriges minsta administrativa enhet, kommunen; i genomsnitt stor till både yta och folkmängd (se [Eurostat](#)). På grund av detta är det inte självklart att FA-regioner utgör en tillräckligt bra bas för att fånga strukturer och utveckling som sker i regionens olika städer, tätorter eller landsbygder. Sveriges tillväxt är förvisso summan av den tillväxt som skapas i landets samtliga regioner,

Figur 2-1 Folkmängd efter FA-regioner, år 2009, FA-regioner



Källa: rAps

Figur 2-2 Befolkningens fördelning på olika områdestyper, år 2009, FA-regioner



Källa: SCB, koordinatsatt statistik

Anm: Glesbygdsverkets indelning (se bilaga)

men på samma sätt är enskilda regioners tillväxt också summan av tillväxten i olika delar av regionen.

Därför är det viktigt och nödvändigt att redovisa skillnader på en geografisk nivå under FA-regionnivå. Det är också viktigt utifrån ett policyperspektiv, särskilt när det gäller pågående och planerade insatser och investeringar riktade mot särskilda typer av territorier, men framför allt när det gäller att se på outnyttjade resurser i en region.

FA-regioner efter olika typer av områden

I Figur 2-2 illustreras inomregionala skillnader för samtliga FA-regioner avseende andel av befolkningen som är bosatta i stora tätorter (större än 40 000 inv.), tätorter (3000 till 39 999 inv.), tätortsnära landsbygder och glesbygder (inkl. öar utan fast landförbindelse) sorterade efter folkmängd år 2009 i FA-regionen. För Sverige i sin helhet innebär det att 172 400 personer (1,8 procent) bor i glesbygder, 1 972 291 personer (21,1 procent) i tätortsnära landsbygder, 1 971 476 personer (21,1 procent) i mindre tätortsområden och 5 224 515 personer (55,9 procent) i större tätorter.

Drygt 80 procent av befolkningen i FA-regionen Stockholm bor i tätortsområden större än 40 000 invånare. Det gör Stockholmsregionen till den region med högst andel i denna kategori. 38 procent av Sveriges befolkning i större tätortsområden bor dessutom i Stockholmsregionen. Malmö- eller också Göteborgsregionen når en befolkningsandel på 14 procent i samma kategori och övriga 21 FA-regioner med större tätortsområden står för resterande 34 procent.

I Sveriges folkrikaste FA-region (Stockholm) bor dessutom tio procent eller 242 000 personer i landsbygder (glesbygder och tätortsnära landsbygder), vilket gör att Stockholmsregionen också har störst landsbygdsbefolkning sett till totalt antal i hela landet.

De minsta FA-regionernas avsaknad av tätortsområden större än 3 000 invånare gör, att det inte är möjligt, att redovisa en inomregional differentiering enligt denna definition. Glesbygdsområdena är därför geografiskt mycket koncentrerade till dessa delar av landet. Av totalt 172 400 glesbygdsbor samlas dock bara 16 procent i de sju FA-regionerna Sorsele, Dorotea, Åsele, Arjeplog, Överkalix, Pajala och Storuman. FA-regionen Östersund har med sina 31 400 glesbygdsboende, den antalsmässigt största glesbygdsbefolkningen, vilket är mer än de sju nämnda FA-regionernas totala antal tillsammans.

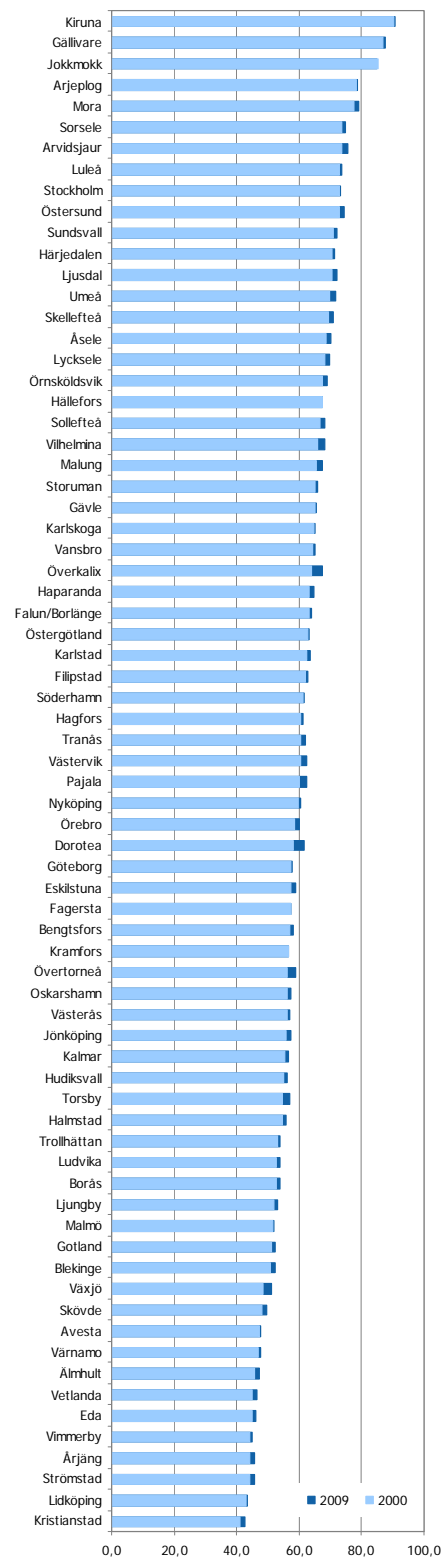
Befolkningskoncentrationen och dess förändring

Befolkningens fördelning efter områdestyper ger i första hand en bild av territoriella olikheter utifrån ett tillgänglighetsperspektiv. Det säger dock relativt litet om befolkningen är förtätad eller utspridd i relation till regionens yta. Genom att tillämpa måttet geografiskt koncentrationsindex (se bilaga) på FA-regioner kan den inomregionala befolkningskoncentrationen fastställas. Ett indexvärde på noll motsvarar en jämn fördelning i en region och ett värde som närmar sig 100 visar på hög koncentration. Ingångsvärdena för beräkningen utgör befolkningsantalet i 10*10 km rutor i respektive FA-region. Beräkningen utgår från hela den geografiska ytan i en FA-region, vilket inkluderar både bebodda och obebodda delar (rutor) av en region, men inkluderar inte större vattenområden. Koncentrationsindexet anger sålunda ett teoretiskt mått på befolkning som behöver omfördelas, för att nå en jämn befolkningsfördelning i en region.

Det visar sig att många så kallade ”glesbygdsregioner” har en hög befolkningskoncentration inom regionen. Den högsta befolkningskoncentrationen har FA-regionerna Kiruna, Gällivare och Jokkmokk. Stockholmsregionen har, trots den stora tätortsbefolkningen, bara ett värde på 72 procent och de båda andra storstadsregionerna Göteborg och Malmö har värden något över 50 procent. Relativt låg befolkningskoncentration föreligger i södra Sveriges FA-regioner, vilket har att göra med jordbrukets historiska betydelse i utformningen av mer utspridda bosättningsstrukturer i dessa landsdelar.

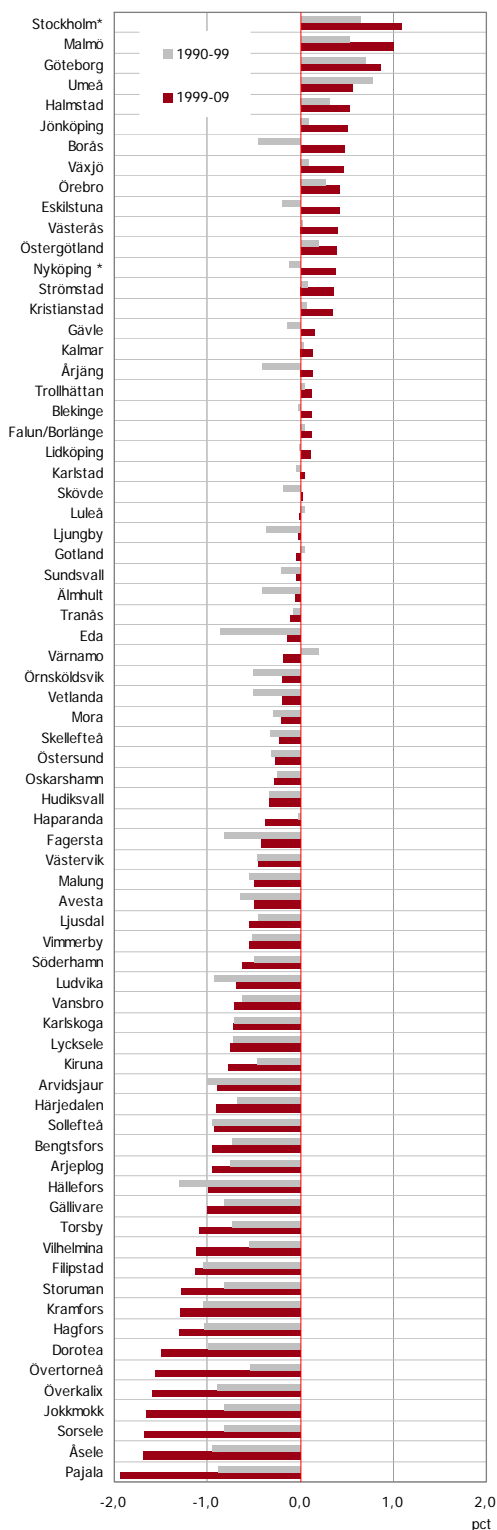
Det är av betydelse hur befolkningskoncentrationen ser ut i olika delar av landet, men det är kanske ännu mer intressant att följa utvecklingen över tid. Det visar sig då att befolkningskoncentrationen ökar i samtliga FA-regioner utom i två (Jokkmokk och Kramfors). Trots den relativt korta mätperioden har befolkningskoncentrationen ökat särskilt mycket i vissa regioner. I FA-regionerna Dorotea, Överkalix och Växjö ökade befolkningskoncentrationen mest med över 2,7 procentenheter. En relativt liten ökning i det avseendet har de största FA-regionerna Stockholm, Malmö och Göteborg och regioner som redan från början hade en hög befolkningskoncentration, som t.ex. Kiruna.

Figur 2-3 Befolkningskoncentration efter FA-regioner (geografiskt koncentrationsindex), år 2000 och 2009



Källa: SCB, koordinatsatt statistik

Figur 2-4 Genomsnittlig årlig befolkningsförändring 1990-1999 och 1999-2009. FA-regioner



Källa: rAps

Anm: På grund av ett tidseriebrott i statistiken för FA-regionerna Stockholm och Nyköping beräknas förändring utifrån perioden 1995-1999.

2.2 FA-regioners befolkningsförändring

FA-regionerna har haft en ojämn befolkningsutveckling, vilken också framgår i Figur 2-4. Av de 72 FA-regionerna uppvisade 45 en negativ befolkningsförändring under 2000-talet, vilket är sju regioner färre än under föregående period. Det är framför allt de minsta regionerna som har upplevt en negativ befolkningsutveckling. FA-regionerna Pajala, Sorsele, Åsele, Dorotea, Jokkmokk, Överkalix, Övertorneå, Storuman, Kramfors, Hagfors och Vilhelmina redovisar samtliga en genomsnittlig årlig befolkningsminskning på minst en procent, vilket motsvarar en tillbakagång på över 10 procent för hela perioden. Det är dessutom ofta i samma regioner som utvecklingen har förvärrats jämfört med perioden 1990-2000. I många andra mindre regioner har den negativa befolkningsutvecklingen förbättrats under 2000-talet. FA-regionerna Eda, Fagersta, Ludvika, Hällefors och Avesta har visserligen upplevt en kraftigt negativ utveckling under 1990-talet, men denna minskning har reducerats rejält under 2000-talet. I regioner som Årjäng, Älmhult och Ljungby har befolkningsutvecklingen vänt till en positiv befolkningstillväxt. Även i större regioner som Eskilstuna, Nyköping* och Borås har befolkningsförändringen mellan de två perioderna vänt och antagit en positiv riktning. Det är i första hand de folkrikaste regionerna som också uppvisar en befolkningstillväxt. Anmärkningsvärt är att Umeås befolkningstillväxt under 2000-talet är lägre än under 1990-talet. Den högsta befolkningstillväxten under 2000-talet finns i FA-regionerna Stockholm och Malmö med en genomsnittlig årlig tillväxt på knappt en procent.

Inomregionala skillnader i befolkningstillväxten

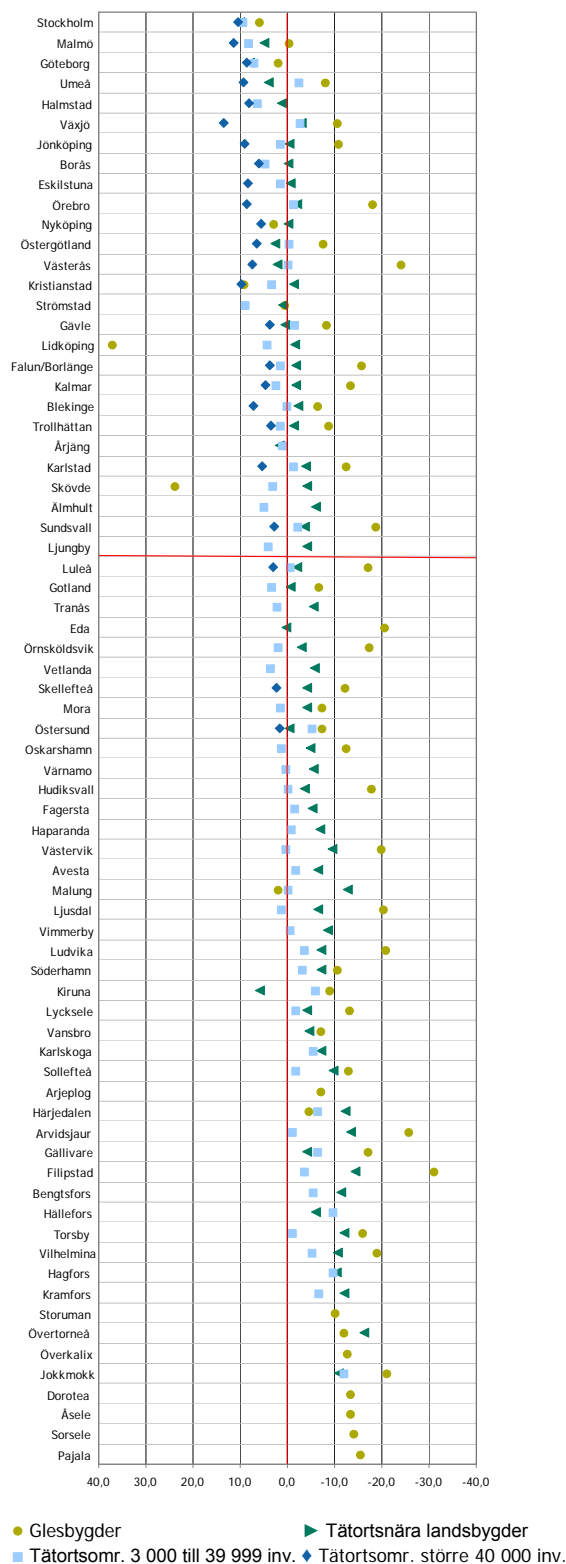
Det går också att illustrera inomregionala befolkningsförändringar efter olika områdestyper⁶⁹. En generell befolkningsminskning skedde i glesbygder (-8,7 procent). De övriga områdestyperna visar däremot på en befolkningstillväxt. Störst är befolkningstillväxten i tätortsområden med en befolkning större än 40 000 invånare som upplever en ökning på 8,9 procent mellan åren 2000 och 2009. Även befolkningsmässigt mindre tätortsområden redovisar en samlat positiv tillväxt under perioden (2,1 procent). Minst, men ändå positiv, är

⁶⁹ Glesbygdsvverkets indelning

befolkningsutvecklingen i tätortsnära landsbygder (0,4 procent).

I Figur 2-5 redovisas befolkningsförändringen i procent för områdestyper efter FA-regioner. Tätortsområden med ett invånarantal större än 40 000 har i samtliga FA-regioner en positiv befolkningsutveckling. Det är också de större tätorterna som växer snabbare än andra områden i de 24 FA-regioner som har en sådan områdestyp. Även i FA-regioner som har en befolkningsminskning totalt sett (under den röda linjen) går större tätortsområden mot strömmen (Luleå, Skellefteå och Östersund). I 60 FA-regioner finns tätortsområden med 3 000 till 39 999 invånare. I 27 regioner är utvecklingen i denna tätortskategori positiv. I FA-regioner som har befolkningsstora tätortsområden är det ofta dessa som har den mest gynnsamma utvecklingen. I folkrika FA-regioner, som t.ex. Umeå, Växjö, Örebro och Gävle har mindre tätortsområden en negativ utveckling i motsats till den generellt positiva utvecklingen i dessa FA-regioner. I regioner med tätortsområden större än 40 000 invånare är ofta också befolkningsutvecklingen i kategori tätortsnära landsbygder mer positiv. Av 65 FA-regioner med tätortsnära landsbygder är det enbart 12 som har en befolkningstillväxt. Enbart Stockholmregionens tillväxt (10 procent) i denna områdestyp svarar för ungefär hälften av tillväxten i tätortsnära landsbygder. Den tätortsnära landsbygden växer också i andra större FA-regioner som t.ex. Göteborg (7,9 procent), Malmö (4,9 procent), Umeå (3,9 procent), Östergötland (2,5 procent), Västerås (2,2 procent), Halmstad (1,0 procent) och Gävle (0,4 procent). Det finns även en ökande tätortsnära landsbygdsbefolkning i ett antal mindre regioner som Kiruna (5,8 procent), Årjäng (1,6 procent) och Strömstad (0,9 procent). Det är dock svårt att dra för långtgående slutsatser utifrån detta, då tätortsnära landsbygder både finns i anslutning till mindre och större tätorter. Glesbygder avviker mest från den generella utvecklingen i respektive FA-region. Det beror på att befolkningstalen ofta är mycket små, vilket kan medföra stora relativa förändringar. Glesbygder har generellt sett den mest negativa befolkningsutvecklingen. Av 56 FA-regioner som har denna områdestyp är det bara i åtta FA-regioner där glesbygdsbefolkningen ökar mellan år 2000 och 2009. I vissa turistbetonade FA-regioner som Malung eller Härjedalen är det dock glesbygder som utvecklas bäst, vilket har gett Malung en positiv befolkningstillväxt i glesbygden.

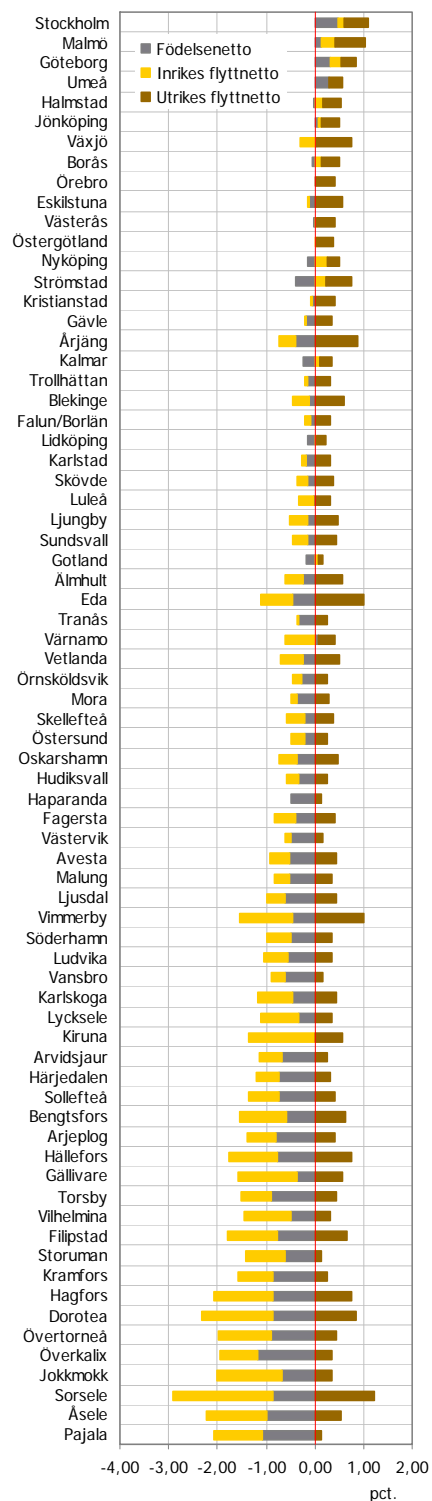
Figur 2-5 Inomregional befolkningsförändring 2000-2009 efter områdestyper och FA-regioner (sorterade efter FA-regionens befolkningstillväxt)



Källa: SCB, koordinatsatt statistik

Obs. negativa värden är på höger sida om nollvärdet

Figur 2-6 Genomsnittligt födelsenetto samt inrikes- och utrikes flyttnetto under perioden 2000-2009, FA-regioner



Källa: rAps

Befolkningsförändringens komponenter

Befolkningens förändringar beror dels på relationen födda och döda (födelsenettet), och dels på flyttnettot. När det gäller flyttningar går de att dela upp i flyttningar inom riket, samt flyttningar över riksgränsen. Flyttningar inom riket får betydelse för de enskilda regionerna, medan utrikes flyttnettot (immigration minus emigration) också påverkar folkmängden i landet som helhet. Relationen mellan flyttnetto och födelsenetto har olika karaktär beroende på region. Figur 2-6 till vänster visar hur stor del födelsenetto, inrikes flyttnetto och utrikes flyttnetto påverkat befolkningen i respektive FA-region i genomsnitt under 2000-talet. Figuren är sorterad så att den FA-region som haft högst befolkningsökning i förhållande till befolkning ligger längst upp och vice versa.

Figuren visar att invandringsnettot har varit positivt i samtliga 72 FA-regioner under 2000-talet. I regioner som Vimmerby, Eda och Sorsesele har invandringen bidragit till de högsta nettosiffrorna relaterade till befolkning. Förhållandevis liten effekt på befolkningsutvecklingen har invandringen däremot haft i Haparanda, Gotland, Västervik, Storuman och Pajala. Bland de större FA-regionerna är det framför allt Växjö, Örebro och Eskilstuna som kunnat dra mest nytta av invandringen i detta avseende.

Utan ett relativt högt invandringsnetto skulle även befolkningsutvecklingen i många större regioner ha varit negativ under perioden 2000-2008. Det är bara storstadsregionerna samt Östergötland, Västerås, Nyköping, Jönköping, Halmstad och Umeå som skulle ha haft en positiv befolkningsutveckling utan invandring.

Flyttnettot inrikes är också negativt i samtliga FA-regioner utom storstadsregionerna och Umeå, Jönköping, Borås, Nyköping, Halmstad, Kristianstad, Kalmar, Östergötland och de något mindre regionerna Gotland och Haparanda. En större del av dessa regioners positiva inflyttning kan kopplas till utbildningsrelaterad inflyttning.

Det är 10 FA-regioner som redovisar ett positivt födelsenetto. Det högsta nettot har Stockholmsregionen (0,49 födda per 100 inv.) följt av Göteborg (0,31), Umeå (0,29) och Malmö (0,14). Ett positivt födelsenetto har också FA-regionerna Värnamo, Jönköping, Växjö, Kiruna, Östergötland och Örebro.

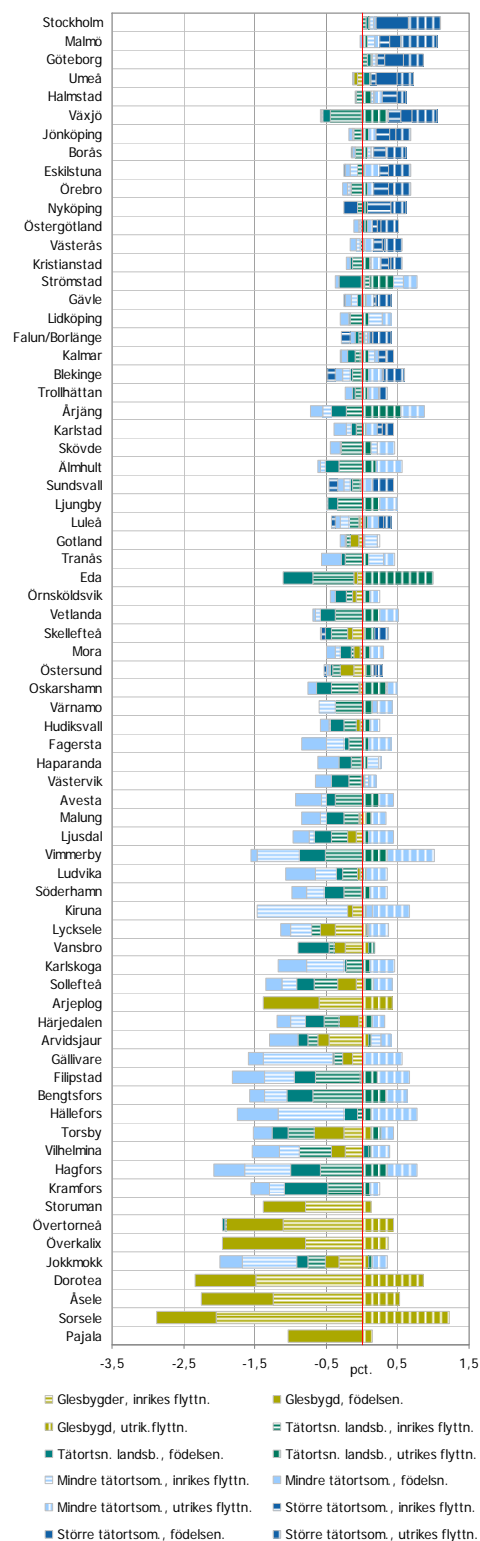
Den demografiska utvecklingen inom FA-regioner

Fördelat per områdestyp är det endast två av FA-regionerna som har positiva netton i samtliga områdestyper; Stockholm och Göteborg.

I 11 FA-regioner har glesbygden visat ett positivt inrikes flyttnetto. Det är då uteslutande folkrika FA-regioner som t.ex. Stockholm, Göteborg (öar utan fast landförbindelse betecknas också som glesbygd), eller större FA-regioner som Eskilstuna eller Karlstad. Vad gäller inrikes flyttnetto i tätortsnära landsbygder är antalet FA-regioner med en positiv utveckling begränsat till sju regioner. Ett betydande överskott finns dock bara i Stockholm, Malmö, Göteborg, Gävle och Strömstad. I 18 av 60 FA-regioner med områdestyp mindre tätortsområden, finns ett positivt inrikes flyttöverskott. Det är framför allt större regioner som har ett positivt inrikes flyttnetto. Ett antal mindre regioner, som Tranås eller Västervik, har också ett positivt inrikes flyttnetto. I områdestypen större tätortsområden är det 75 procent av FA-regionerna med en ort större än 40 000 invånare som har ett inrikes flyttöverskott. FA-regioner med ett negativt värde för denna områdestyp är Luleå, Skellefteå, Östersund, Falun/Borlänge och Blekinge. I relation till tätortsområdenas folkmängd är underskottet dock mycket blygsamt.

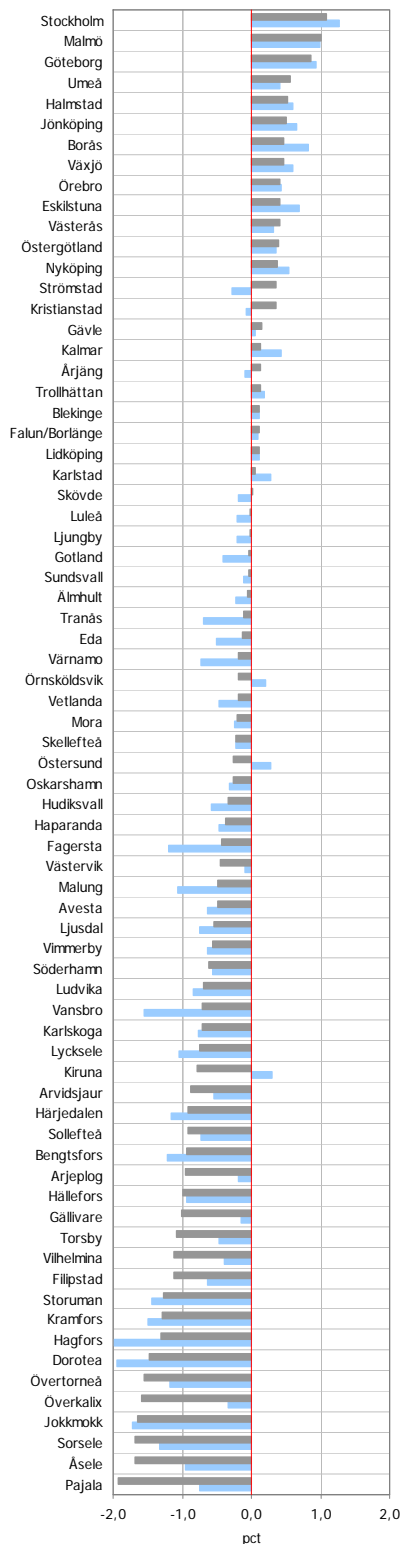
Ett positivt födelseöverskott för glesbygdsområden framkommer i en FA-region (Lidköping). De resterande 65 FA-regionerna har ett negativt netto i denna områdestyp. För tätortsnära landsbygdsområden redovisar 20 procent av FA-regionerna med denna områdestyp ett positivt överskott, och det gäller framför allt större regioner. Ett positivt födelseöverskott för mindre tätortsområden finns i 5 av 60 FA-regioner med denna områdestyp. Den enda områdestyp som i huvudsak har ett positivt födelsenetto är större tätortsområden (70 procent av regionerna med denna områdestyp). Negativt födelsenetto har Skellefteå, Sundsvall, Gävle, Borås, Kalmar.

Figur 2-7 Genomsnittligt födelsenetto samt inrikes- och utrikes flyttnetto under perioden 2000-2009, efter områdestyper och FA-regioner



Källa: SCB, koordinatsatt statistik

Figur 2-9 Prognos befolkningsförändring år 2008-2020, årlig genomsnittlig förändring i procent, FA-regioner



Källa: rAps (prognos), WSP

Framtida befolkningsförändringar

I Figur 2-9 redovisas en prognostiserad befolkningsförändring till år 2020. 23 FA-regioner kommer enligt denna beräkning att ha en positiv befolkningsutveckling under de kommande tio åren. Den största befolkningstillväxten enligt denna prognos tillfaller storstadsregionerna Stockholm, Malmö och Göteborg. Även andra större FA-regioner som Umeå, Halmstad, Jönköping, Borås, Växjö, Örebro Eskilstuna, Västerås, Östergötland, Nyköping, Kalmar, Karlstad och Östersund förväntas öka sitt invånarantal. I gruppen mindre regioner kommer befolkningen att minska. Kiruna är den enda mindre FA-region där befolkningen förväntas öka de kommande tio åren. Även om utvecklingen för de flesta FA-regionerna ser mörk ut, är det viktigt att komma ihåg, att alla slags prognoser tar avstamp i regionens historiska utveckling. Förändringar i regionens förutsättningar kan mycket väl påverka regionens utveckling framöver. Men, mot bakgrund av den rådande befolkningsstrukturen i många FA-regioner är också en kraftig förändring mot en positiv riktning ganska osäker. Den långsammare befolkningsminskningen, som har beräknats för Pajala, Överkalix eller Gällivare är därför ett mer troligt scenario, även under antagande av grundläggande förbättringar i dessa regioners näringsliv och arbetsmarknad.

2.3 Befolkningsstruktur i regioner

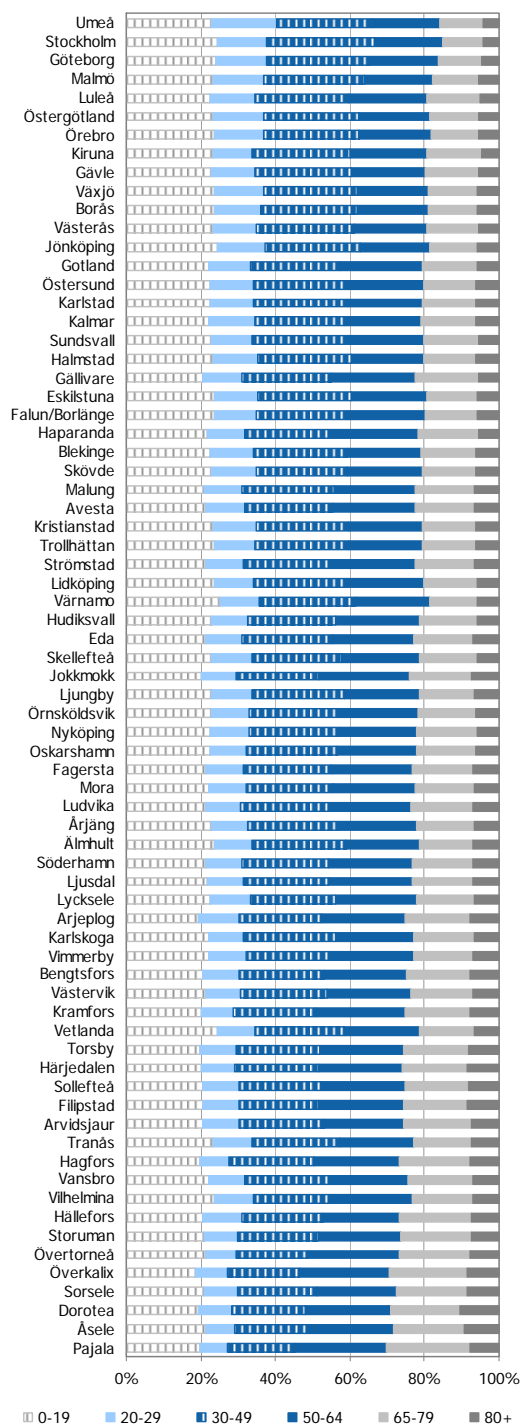
Åldersstruktur

Långvariga negativa demografiska förändringar har resulterat i en mycket skev åldersstruktur i många FA-regioner. Detta yttrar sig framför allt i en relativt hög andel äldre, vilken i många mindre regioner ligger över 25 procent. Det är dock andelen befolkning i arbetsför ålder (20 – 64 år) som är mest relevant utifrån regionernas tillväxtperspektiv. Andelen i åldrarna 20-64 år är enligt figur 3-8 högst i Umeå med 61 procent av befolkningen. Även regionerna Stockholm och Göteborg uppvisar andelar över 60 procent. Både FA-region Gotland och Kiruna finns i den övre delen av figuren. Om man ser närmare på åldersgruppen 20-64 år framkommer, att det är framför allt en högre andel i åldersgruppen 30-49 år för Kiruna och en högre andel 50-65 åringar för Gotland, som medför en relativt hög placering i detta avseende. Andra regioner med en genomsnittlig andel i åldersgruppen 20-64 år uppvisar för det mesta relativt höga andelar i åldersgruppen 20-29 år. Här befinner sig t.ex. regioner med större utbildningsinrättningar som Umeå med 17,4 och Växjö med 13,4 procent.

I Åsele, Pajala, Övertorneå, Hagfors och Kramfors ligger andelen unga vuxna mer än två procentenheter under samtliga FA-regioners genomsnittliga 10,6 procent. Det bör noteras att relativt små regioner som Arjeplog och Lycksele, med i många avseenden liknande generella förutsättningar, når upp till regionernas genomsnitt.

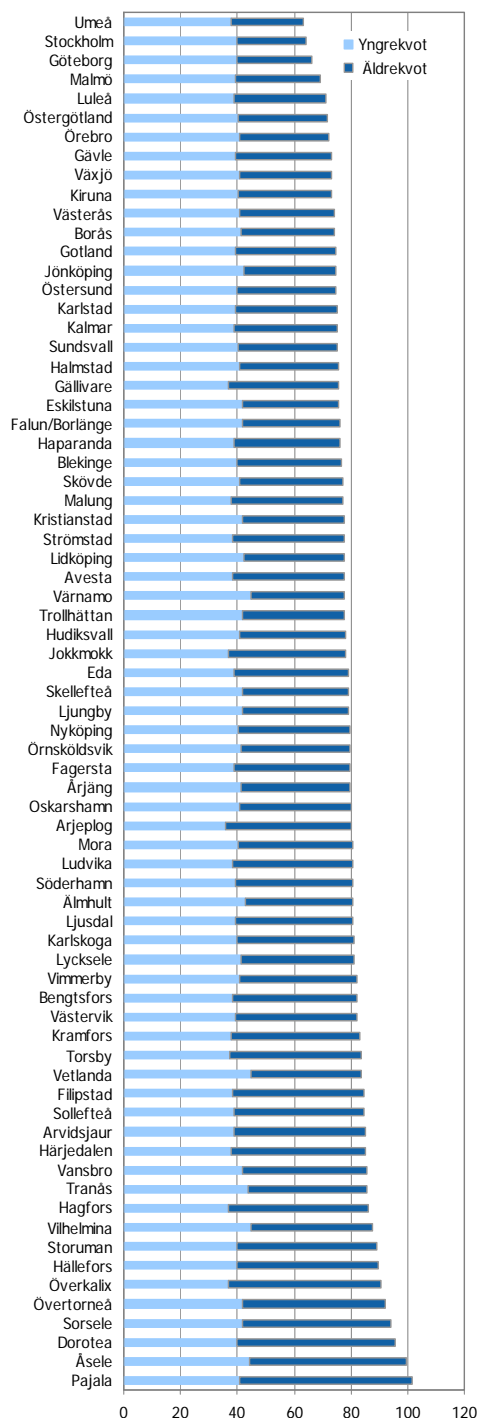
De mellanregionala skillnaderna kulminerar dock i åldersgruppen 30-49 år om det bortses från skillnaderna i åldersgruppen 80 år och äldre. Skillnaden i extremvärdena mellan FA-regionerna Stockholm (29,5 procent) och Pajala (18,0 procent) är inte mindre än 11,5 procentenheter. Det är inte nödvändigtvis de större regionerna som har de högsta andelarna i denna åldersgrupp. Det är snarare regioner präglade av bas- och tillverkningsindustri som har en viss övervikt. Det är därför föga överraskande att man finner regioner som Kiruna, Värnamo, Blekinge, Malung och Älmhult i den övre tredjedelen av listan om det rangordnas efter andelar i denna åldersgrupp.

Figur 2-10 Befolkningens åldersstruktur år 2009, FA-regioner (sorterad efter andel 20-64 år)



Källa: rAps

Figur 2-11 Yngre- äldre och försörjningskvot , år 2009, FA-regioner (procent)



Källa: rAps

Anm.: Äldrekvot och yngrekvot är lika med förvärvskvot

Regionala skillnader i försörjningskvoten

Med utgångspunkt i föregående avsnitt redovisas här regionala variationer i förhållandet mellan den potentiella arbetskraften (20-64 år) och övrig befolkning. Detta uttrycks genom försörjnings-, yngre- och äldrekvoter. Försörjningskvoten anger antalet yngre (0-19 år) och antalet äldre (65 år och äldre) som andel av antalet i åldrarna 20-64 år. För riket är yngrekvoten 40 procent och äldrekvoten 31 procent, vilket tillsammans ger en försörjningskvot på 71 procent. Försörjningskvoten varierar kraftigt mellan enskilda FA-regioner. I regioner som Pajala och Åsele har utvecklingen gått så långt, att det på varje person i förvärvsarbetande ålder, kommer en person som anses vara beroende av denna åldersgrupp. Detta bör ses i kontrast till regioner som Umeå eller Stockholm som har en försörjningskvot på lite över 60 procent. Försörjningskvoten ger visserligen en samlad bild över relationen mellan potentiell arbetskraft (20-64 år) och övriga åldersgrupper, men den döljer också viktiga underliggande åldersstrukturer.

I Figur 2-11 redovisas både yngre- och äldrekvot som tillsammans utgör försörjningskvot. De mellanregionala skillnaderna vad gäller yngrekvoten är generellt sett små, men det är intressant att det ofta finns stora skillnader mellan geografiskt närliggande regioner. Exempelvis placerar sig FA-region Övertorneå med en yngrekvot på 41,9 procent bland regioner med de högsta värdena, medan grannregionen Överkalix, med 36,9 procent, hamnar bland regioner med de lägsta värdena. De högsta värdena har Vetlanda 45,0 procent, Åsele 44,2 procent och Tranås 44,0 procent.

De skillnader som finns förklaras därför framför allt av olikheter vad gäller äldrekvoten. Skillnaden mellan FA-regionerna med den största (Pajala 60,6 procent, Dorotea 55,6 procent, Åsele 55,4 procent) och minsta (Stockholm 24,3 procent, Umeå 25,6 procent, Göteborg 26,6 procent) äldrekvoten, är tre gånger så stor som skillnaden för yngrekvoten.

Försörjningskvoten i ett inomregionalt perspektiv

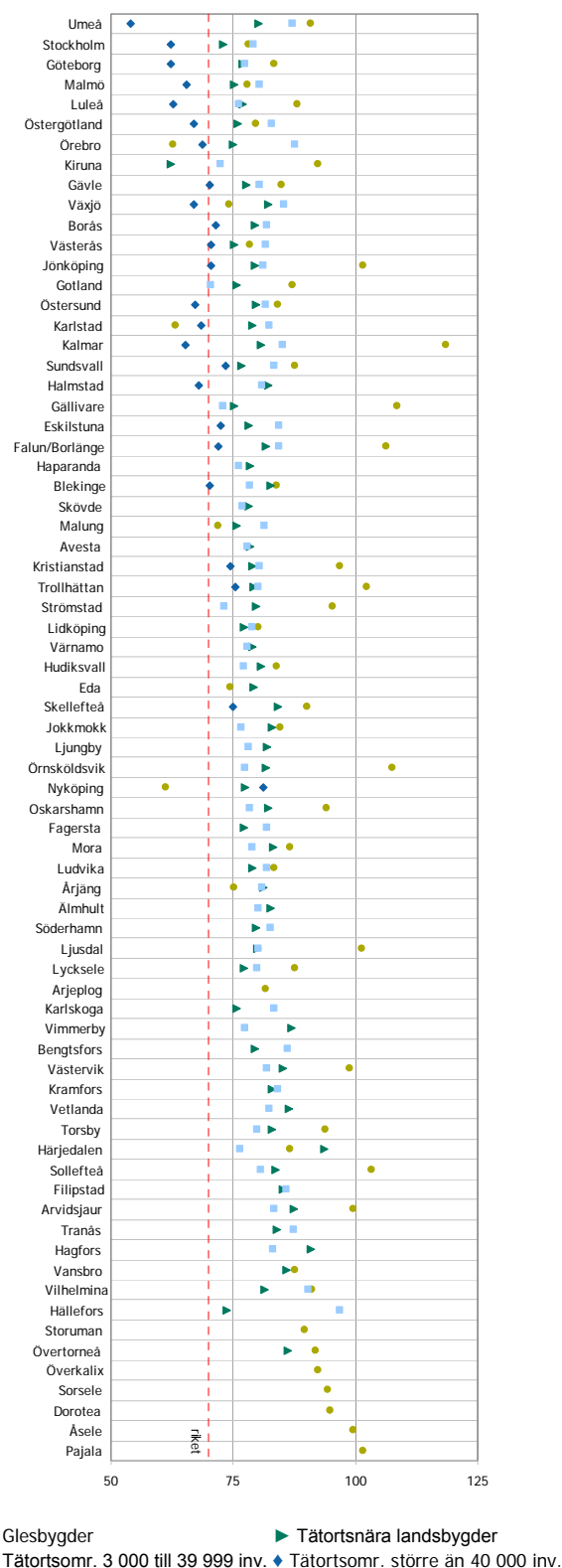
De inomregionala skillnaderna vad gäller försörjningskvoten är stora. För riket är kvoten högre i mindre tätortsområden (79,8 procent) än i stora tätortsområden (65,0 procent). Den är också lägre i tätortsnära landsbygder (78,1 procent) än i glesbygder (88,2 procent). Figur 2-12 visar försörjningskvoten per områdestyp i FA-regionerna år 2009.

Försörjningskvoten för hela riket var 71 procent år 2009 (röda linjen i diagrammen). Främst är det i de större tätortsområdena som andelen ligger i närheten av genomsnittet eller under. De andra områdestyperna har ofta en högre demografisk försörjningskvot än genomsnittet för riket, där glesbygderna ofta har de högsta siffrorna, d.v.s. kvoter med värden långt över 100. Ett fåtal glesbygdsområden har dock gynnsamma kvoter. Endast Kiruna uppvisar en tätortsnära landsbygd som har en försörjningskvot under genomsnittet. Motsvarande situation för de mindre tätortsområdena finns i Gotlands FA-region, d.v.s. Visby, som utgör regionens enda tätortsområde.

Mest avvikande är glesbygdsområdena. Men, det bör noteras att antalet boende i dessa regioner ibland är få (se Figur 2-2). I FA-regioner som har fler områdestyper och samtidigt en betydande folkmängd i områdestyp glesbygd (större än 1000 inv.) utmärker sig FA-regionerna Kalmar, Umeå Gällivare och Örnsköldsvik med differenser på över 30 procentenheter mellan den områdestyp med den lägsta kvoten och kvoten för glesbygdsområdena. Minst skillnader har FA-regionerna Vansbro, Hudiksvall, Mora och Vilhelmina.

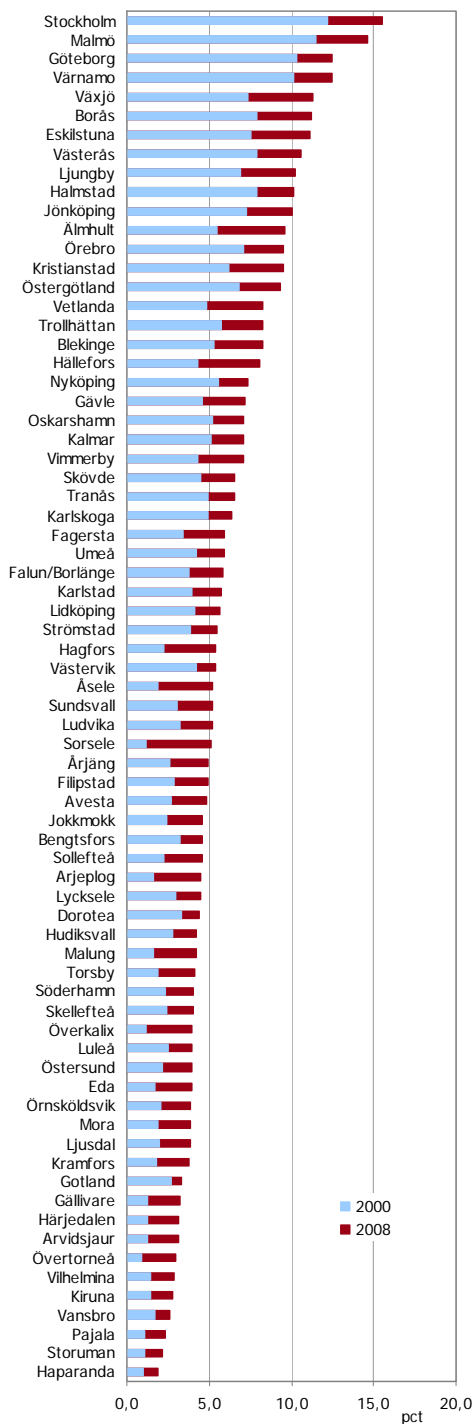
FA-region Umeå har en särskilt låg försörjningskvot i områdestyp större tätortsområden, men samtidigt relativt höga kvoter för de övriga områdestyperna. I FA-regionerna Nyköping, Trollhättan, Skellefteå, Kristianstad, Sundsvall, Eskilstuna och Falun/Borlänge är försörjningskvoten i områdestyp större tätortsområden högre än riksgenomsnittet.

Figur 2-12 Försörjningskvot i procent efter områdestyper, år 2009, FA-regioner



Källa: SCB, koordinatsatt statistik

Figur 2-13 Andel befolkning med utomnordisk bakgrund år 2000 och år 2008



Källa: rAps

Andel befolkning med utländsk bakgrund

Andelen befolkning med utomnordisk bakgrund har ökat från 8,1 procent år 2000 till 10,9 procent år 2008. De högsta andelarna år 2008 fanns i FA-regionerna Stockholm (15,5 procent), Malmö (14,6 procent) och Göteborg (12,5 procent) och de minsta andelarna i FA-regionerna Haparanda (1,9 procent), Storuman (2,2 procent) och Pajala (2,3 procent). Regioner som Haparanda och Pajala uppvisar dock, som många andra gränsregioner, en relativt hög andel befolkning med bakgrund i ett annat nordiskt land.

Några större FA-regioner som Östersund och Luleå har jämfört med andra större regioner få invånare med utländsk bakgrund utanför Norden. Värnamo, Ljungby och Älmhult har däremot andelar som gör att dessa FA-regioner ligger i den övre delen av figuren.

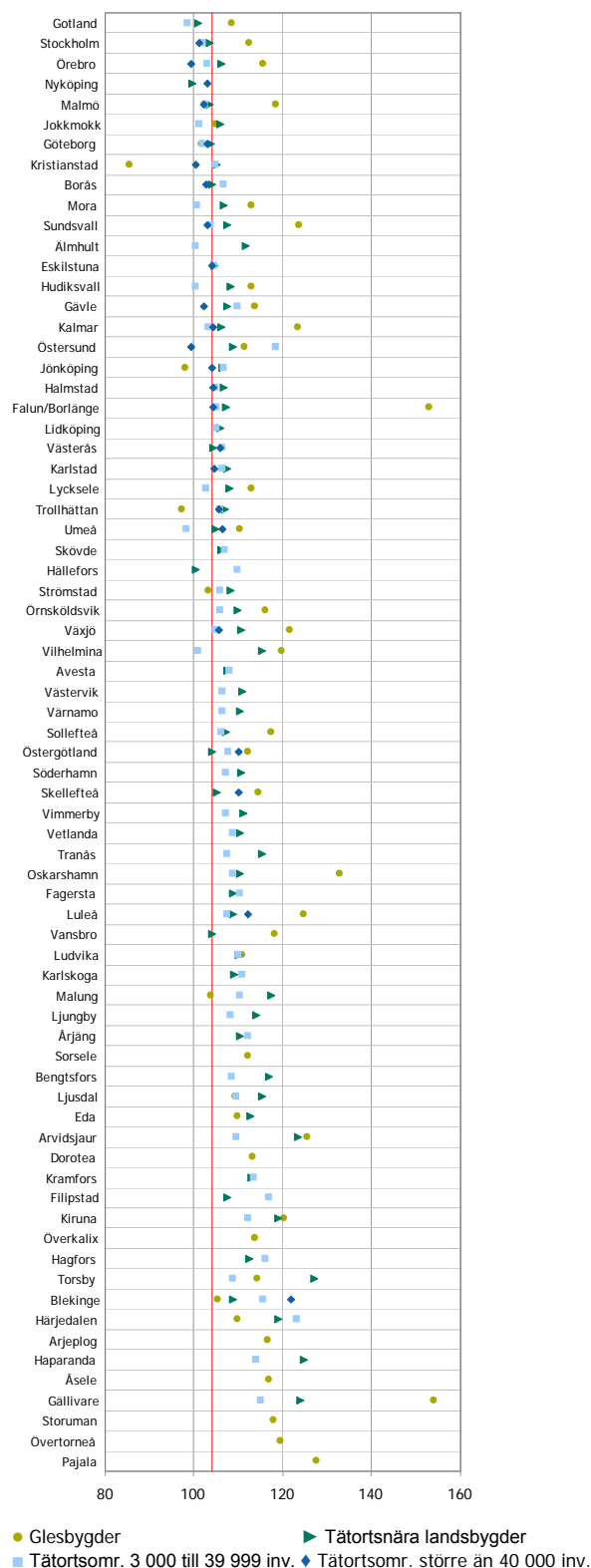
Den genomsnittliga förändringen mellan 2000 och 2008 i landets FA-regioner har varit 2,2 procentenheter. Den största relativa förändringen under samma period hade FA-region Älmhult (4,1 procentenheter), Växjö (3,9 procentenheter) och Sorsele (3,9 procentenheter). Hällefors, Eskilstuna, Vetlanda, Borås, Åsele, Kristianstad, Stockholm, Malmö och Hagfors är andra FA-regioner med en förändring över tre procentenheter. Knappt 60 procent av tillväxten i denna befolkningsgrupp kommer de tre storstadsregionerna till del.

Ojämn fördelning mellan kvinnor och män i och inom landets FA-regioner.

I Sverige finns fler kvinnor än män, sett till totalbefolkningen, trots att det föds fler pojkar än flickor. Detta grundar sig på att kvinnor generellt uppnår en högre ålder än män. Riksgenomsnittet är 99 män per 100 kvinnor. Fördelningen ser olika ut i olika åldersgrupper. Bland 20-49-åringarna finns fler män än kvinnor (51 procent, eller 104 män/100 kvinnor, vilket motsvarar den röda linjen i figuren). Fördelningen per områdestyp visar att de största skillnaderna finns i glesbygderna (kvot 112). Kvoten i de tätortsnära landsbygderna är 106, vilket är något högre än de mindre tätortsområdena, där motsvarande siffra är 105. Endast de större tätortsområdena har en kvot som ligger under riksgenomsnittet; 103. Denna relation är ingen nyhet, utan resultatet av decenniernas flyttmönster, då kvinnor och män i olika åldersgrupper har skilda önskemål gällande platsen för sitt boende.

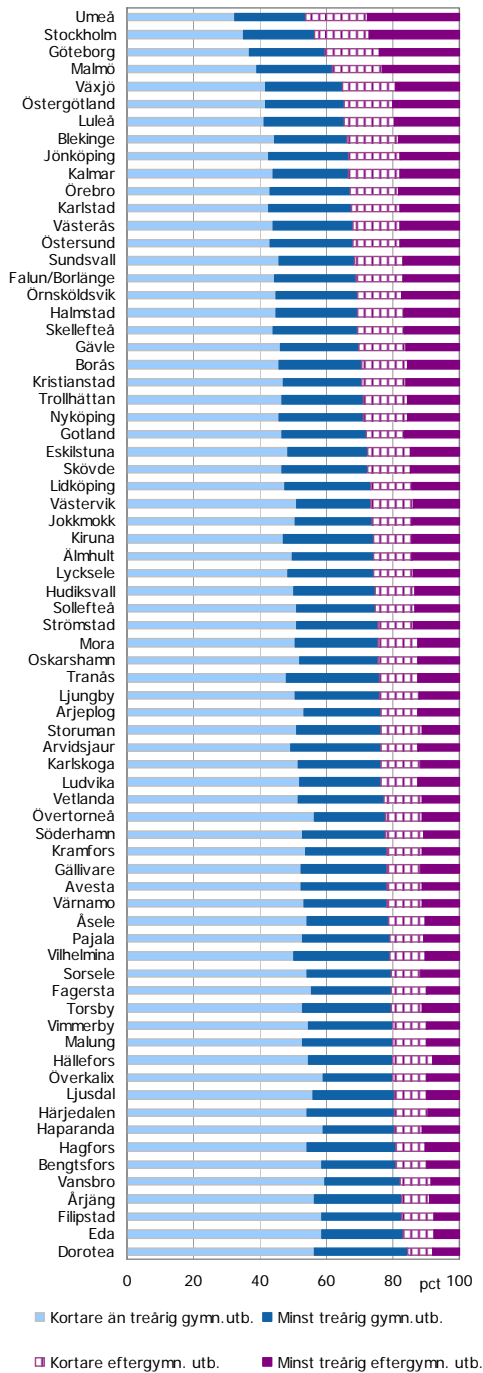
Fördelat per FA-region och områdestyp är det främst mindre regioner i de norra delarna av Sverige som har många män i förhållande till antalet kvinnor. Dessa FA-regioner präglas också ofta av stora befolkningsminskningar och sneda åldersstrukturer. Pajala FA-region utmärker sig med en mycket hög siffra med 127 män per 100 kvinnor. Elva FA-regioner har en lägre kvot än riksgenomsnittet. I den gruppen återfinns samtliga tre storstadsregioner och större tätortsregioner. Tre undantag finns, då Gotlands, Jokkmokks, och Moras FA-region också har ett lägre genomsnitt än riket. I Jokkmokk och Mora är det dock bara i de mindre tätortsområdena som siffran är lägre än genomsnittet, medan Gotlands FA-region även har en låg siffra för den tätortsnära landsbygden.

Figur 2-14 Kvoten mellan män och kvinnor år 2009 efter områdestyper och FA-regioner (sorterad efter FA-regioners kvot)



Källa: SCB, koordinatsatt statistik

Figur 2-15 Befolkning 20-64 år uppdelad efter utbildningsgrupper(procent), 2009, FA-regioner



Källa: rAps

2.4 FA-regioner och utbildningsnivå

I Figur 2-15 redovisas FA-regionerna fördelade efter befolkningens utbildning. Andel av befolkningen med eftergymnasial utbildning är betydligt högre i storstäder och större städer, än i landets mindre regioner. Högst andel av befolkning med eftergymnasial utbildning har Umeå FA-region (46 procent), medan Dorotea, Eda, Filipstad, Årjäng och Vansbro uppnår andelar under 18 procent. Skillnaden vad gäller andel befolkning med eftergymnasial utbildning mellan genomsnittet av de första och sista tio FA-regionerna är nästan 20 procentenheter. Det är i första hand FA-regioner som erbjuder högskoleutbildning, som har en relativt hög andel.

Minst är skillnaderna i gruppen gymnasial utbildning. Skillnaden mellan FA-regionen med den högsta andelen (Vilhelmina 29 procent) och den lägsta (Överkalix 21 procent) är åtta procentenheter. Det är framför allt mindre regioner som Vilhelmina, Tranås, Dorotea, Arvidsjaur, Kiruna, Torsby, Malung eller Hagfors som utmärker sig med relativt höga andelar i denna utbildningsgrupp. Det är 15 FA-regioner som ligger under riksgenomsnittet på 23,1 procent. Denna grupp utgörs inte bara av FA-regioner med högskolor, utan också av regioner som Överkalix, Övertorneå, Haparanda, Bengtsfors, Västervik, Arjeplog och Vansbro, med relativt höga andelar i utbildningsgruppen kortare än treårig gymnasieutbildning.

Mindre skillnader finns även i utbildningsgruppen kortare eftergymnasial bildning. Skillnaden mellan regionen med den lägsta andelen (Dorotea 7,7 procent) och Umeå (18,2 procent) är 10,5 procentenheter. Det är framför allt FA-regioner med högskolor som också har en relativt hög andel av befolkningen i denna utbildningsgrupp.

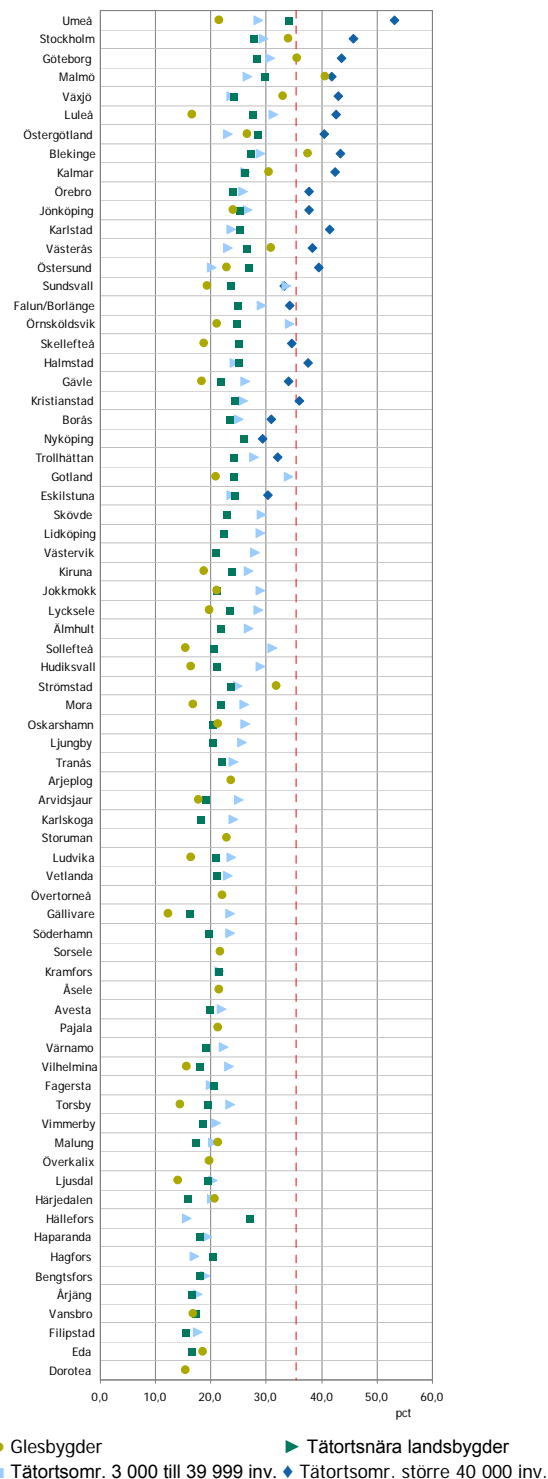
Inomregionala skillnader eftergymnasial utbildning

Andel befolkning med eftergymnasial utbildning år 2008 är avsevärt högre i de större tätortsområdena än i övriga områdestyper. 42,3 procent av befolkningen i de större tätortsområdena har en eftergymnasial utbildning, mot 26,6 i de mindre tätortsområdena, 25,5 i de tätortsnära landsbygderna och 23,1 i glesbygderna. Genomsnittet för riket år 2008 är 35,4 procent (röda linjen i figuren).

Lägsta andelarna med eftergymnasial utbildning finns i mindre FA-regioner, ofta präglade av en industritradition. De högsta andelarna finns i de befolkningsmässigt största regionerna, som samtidigt är FA-regioner som erbjuder högskoleutbildning. Men, i åtta av 24 FA-regioner med större tätortsområden är andelen lägre än riksgenomsnittet (Eskilstuna, Trollhättan, Nyköping, Borås, Gävle, Skellefteå och Sundsvall). Skillnaderna inom FA-regionerna är mycket stora, framför allt i FA-regioner som innehar större tätortsområden och högskolor. Det är dock FA-regionerna Umeå och Luleå som utmärker sig mest i detta avseende. Skillnaden mellan glesbygd- och större tätortsområdena är 31,8 respektive 26,3 procentenheter.

Värt att notera är, att glesbygdsområdena i Stockholms-, Göteborgs-, Malmö- och Växjöregionen, har högre andelar högutbildade än områdestyperna mindre tätorter och tätortsnära landsbygder i samma region. I FA-regioner där det saknas större tätortsområden, har de mindre tätortsområdena ofta de högsta befolkningsandelarna i denna utbildningskategori.

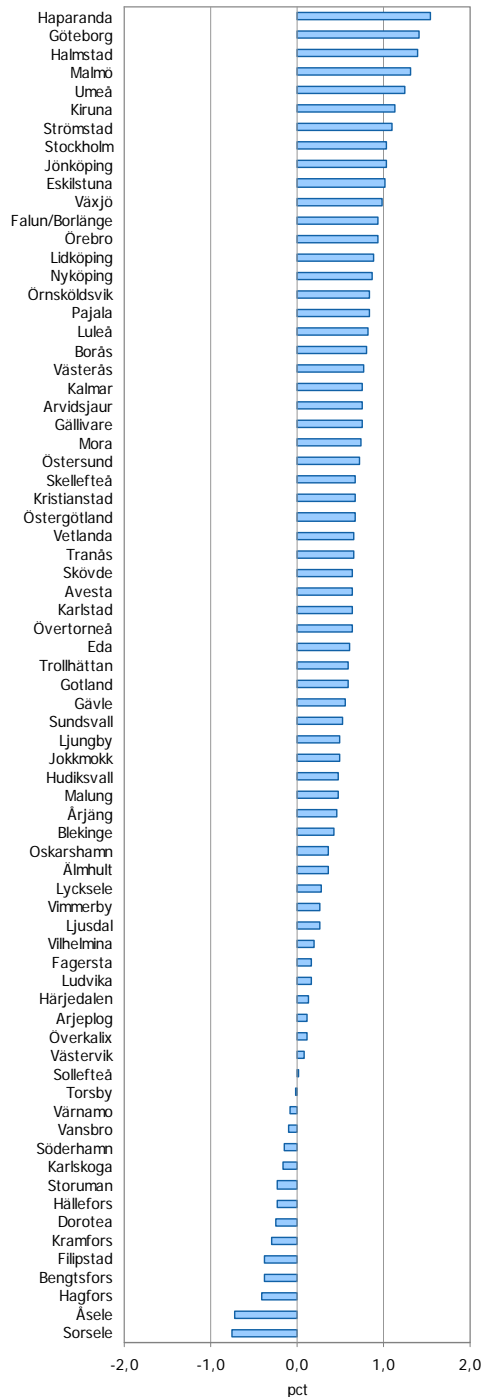
Figur 2-16 Andel av befolkningen 20-64 år med eftergymnasial utbildning efter områdestyper, år 2008, FA-regioner (sorterad efter eftergym. utbildade i FA-regioner)



Källa: SCB, koordinatsatt statistik

Statistik för år 2009 är inte tillgänglig

Figur 2-17 Årlig genomsnittlig sysselsättningsstillväxt i procent, 2000-2008, FA



Källa: rAps

Anm: År 2004 gjordes några förändringar i bearbetningarna avseende sysselsättningsdata. Detta medför att utvecklingen av sysselsättningen över perioden är något överskattad.

2.5 Sysselsättningsförändring

Innan den kraftiga konjunkturedgången under år 2008 var sysselsättningsutvecklingen positiv i 89 procent av FA-regionerna. Konjunkturedgången har drabbat samtliga FA-regioner och analyser som utgår från t.ex. arbetslöshetsstatistik visade, att nedgången var särskilt snabbt och kraftig i regioner beroende av fordonsindustrin. Konjunkturedgången har dock snabbt spridit sig till andra delar av näringslivet och andra delar av landet. Tillgänglig sysselsättningsstatistik kan endast i begränsad omfattning beskriva nedgången i FA-regionerna. Eftersläpningar i statistikproduktionen gör, att den senast tillgängliga statistiken sträcker sig till år 2008, d.v.s. året för den inledande delen av konjunkturedgången. I detta avsnitt återges därför snarare ett långsiktigt perspektiv, d.v.s. ett perspektiv där enskilda regioners långsiktiga förmåga att skapa sysselsättning, står i fokus.

Under perioden 2000 till 2008 ökade andelen sysselsatta i 58 av Sveriges 72 FA-regioner. I absoluta tal hänger sysselsättningsutveckling givetvis samman med befolkningsstorlek. En ökning av antalet sysselsatta observeras dock i såväl små som stora FA-regioner, liksom i regioner med negativ befolkningsutveckling. Sysselsättningsstillväxten är därmed inte begränsad till enbart folkrika regioner.

Bäst utveckling har Haparanda FA-region haft under perioden 2000 till 2008, där det skett en sysselsättningsstillväxt på i genomsnitt 1,5 procent per år. Efter Haparanda följer Göteborg (1,4), Halmstad (1,4), Malmö (1,3) och Umeå (1,2 procent).

Stockholms FA-region har en sysselsättningsökning på en procent under perioden, vilket i relativa tal är lägst av de tre storstadsregionerna. I absoluta tal var dock Stockholms sysselsättningsökning den högsta i landet (104 000 pers.), medan motsvarande siffra i Göteborg och Malmö FA-regioner var 62 000 respektive 52 000 personer. Tillsammans står storstadsregionerna för över 60 procent av den svenska sysselsättningsstillväxten.

Under den studerade perioden 2000-2008 hade nära 20 procent av FA-regionerna en negativ sysselsättningsutveckling. Av dessa 14 regioner hade Sorsele och Åsele den relativt sett kraftigaste genomsnittliga minskningen på 0,7 procent. I absoluta tal var minskningen störst i Örnsköldsviks FA-region där cirka 400 arbetstillfällen försvann.

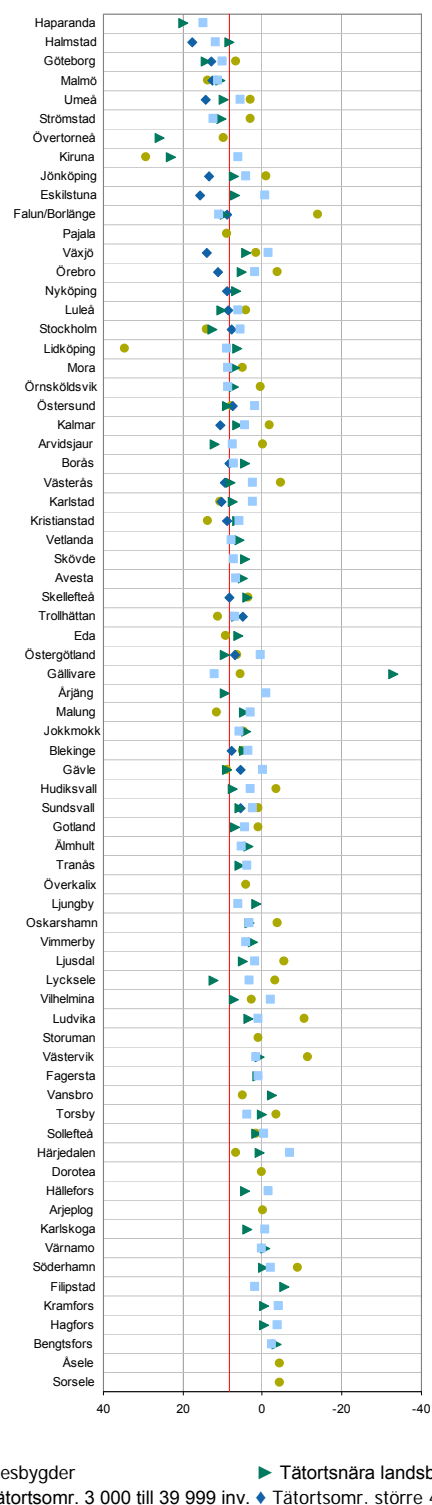
Inomregional sysselsättningsutveckling 2000-2007

Statistiken avser utvecklingen under perioden 2000 och 2007, d.v.s. perioden före konjunkturnedgången 2008. Den relativa sysselsättningsförändringen för riket under perioden var 8,3 procent (röda linjen) och den var positiv i 64 FA-regioner. De större tätortsområdena har med 9,74 procent haft den största ökningen av antalet sysselsatta under perioden. Den tätortsnära landsbygdsens ökning ligger på 7,85 procent, medan de mindre tätortsområdena och glesbygden ökat med 5,42, respektive 5,13 procent.

I 65 FA-regioner finns det minst två områdestyper. De resterande sju FA-regionerna har inga tätorter större än 3 000 invånare och klassificeras som glesbygder. Sysselsättningsutvecklingen var positiv i fem av dessa (Pajala, 9,3 procent, Överkalix 4,3 procent, Storuman 4,3 procent, Dorotea 0,5 procent och Arjeplog 0,3 procent). Åsele och Sorsele hade däremot en kraftig negativ utveckling (- 4,5 procent).

I de 65 FA-regionerna där en inomregional uppdelning är möjlig, uppvisar 38 FA-regioner en positiv utveckling i samtliga områdestyper. Fyra FA-regioner (Bengtstors, Kramfors, Hagfors och Söderhamn) har en negativ utveckling i samtliga områdestyper och 23 FA-regioner har en blandad positiv och negativ utveckling inom regionen. I FA-regionerna Filipstad och Värnamo var den totala utvecklingen negativ, men positiv i mindre tätortsområden och negativ i tätortsnära landsbygdsområden. I de resterande 21 FA-regionerna har sex FA-regioner haft en positiv utveckling i landsbygder, men inte i tätortsområden (Karlskoga, Hällefors, Härjedalen, Sollefteå, Vilhelmina och Årjäng). I 12 FA-regioner är det tätortsområdena som har en positiv utveckling, medan landsbygdsområdena har en negativ utveckling.

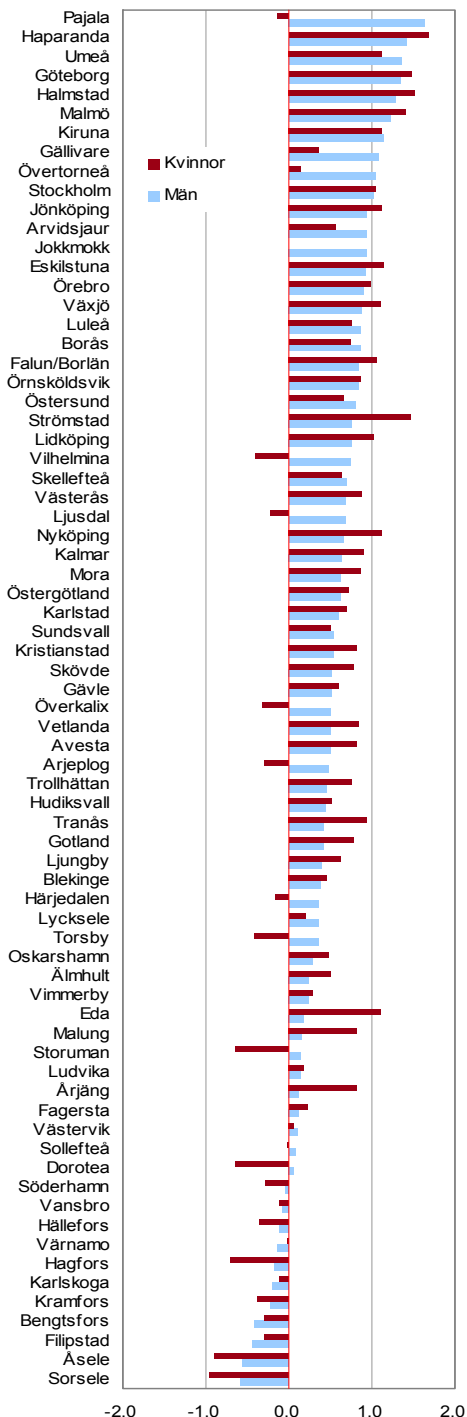
Figur 2-18 Sysselsättningsförändring 2000-2007 i procent efter områdestyper och FA-regioner



Källa: SCB, koordinatsatt statistik

Anm: År 2004 gjordes några förändringar i bearbetningarna avseende sysselsättningsdata. Detta medför att utvecklingen av sysselsättningen över perioden är något överskattad.

Figur 2-19 Årlig genomsnittlig sysselsättningsförändring för kvinnor och män, 2000-2008, FA-regioner



Källa: rAps

Anm: År 2004 gjordes några förändringar i bearbetningarna avseende sysselsättningsdata. Detta medför att utvecklingen av sysselsättningen över perioden är något överskattad.

Sysselsättningstillväxt 2000-2008, kvinnor och män

Figur 2-19 visar sysselsättningstillväxten mellan åren 2000-2008 uppdelad efter kön. Antalet FA-regioner med negativ sysselsättningsutveckling för män är 11, medan antalet sysselsatta kvinnor minskade i 21 FA-regioner. En samtidig minskning för båda könen ses i 11 FA-regioner.

Den största ökningen för kvinnor finns i Haparanda (1,7 procent) och för män i Pajala (1,6 procent). I 15 FA-regioner var den årliga genomsnittliga sysselsättningstillväxten för kvinnor över 1 procent. För män var det 10 FA-regioner som uppvisade en tillväxt på över 1 procent. Den kraftigaste minskningen för båda könen finns i Sorsele och Åsele FA-regioner. Där har sysselsättningen för kvinnor minskat med 1,0, respektive 0,9 procent och för män med 0,6 i båda regionerna. Övriga regioner med en negativ utveckling för både kvinnor och män var Filipstad, Bengtssfors, Kramfors, Karlskoga, Hägfors, Värnamo, Hällefors, Vansbro och Söderhamn.

I 10 FA-regioner gick utvecklingen åt olika håll med en positiv utveckling för män och negativ för kvinnor. Detta var fallet i Pajala, Vilhelmina, Ljusdal, Överkalix, Arjeplog, Härjedalen, Torsby, Storuman, Sollefteå och Dorotea. Det omvända scenariot, med en negativ sysselsättningsutveckling för män samtidigt som kvinnors sysselsättning ökat, ses inte i någon region.

Störst skillnader mellan könen med avseende på sysselsättningens tillväxt ses i Pajala, Vilhelmina, Jokkmokk, Eda och Övertorneå FA-regioner. Differensen mellan kvinnors och mäns sysselsättningsförändring överstiger där nio procentenheter.

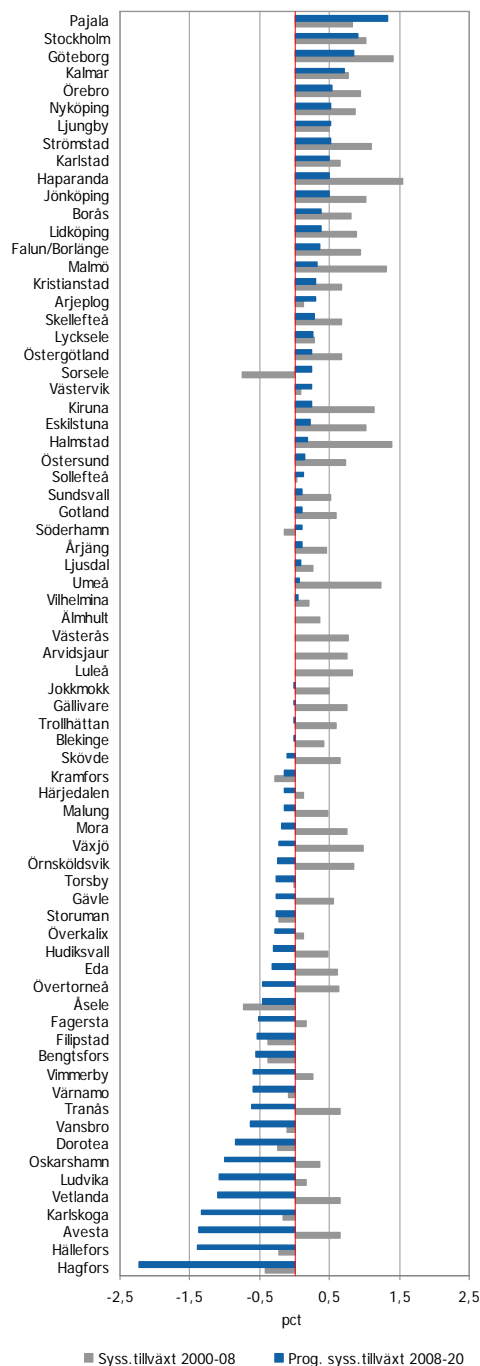
Sysselsättningsprognos 2008-2020

Figur 2-20 visar en prognos över FA-regionernas genomsnittliga årliga sysselsättningstillväxt fram till år 2020, i relation till den utveckling som skett under perioden 2000-2008. Prognosen tyder på en framtida ökad koncentration av sysselsättningstillväxten till ett färre antal FA-regioner. Mellan åren 2000-2008 var sysselsättningen positiv i 58 av 72 FA-regioner, och enligt prognosen minskar denna siffra till 38 fram till år 2020.

Bäst sysselsättningsutveckling väntas i Pajala FA-region med en tillväxt på 1,34 procent. Därefter kommer storstadsregionerna Stockholm (0,91 procent) och Göteborg (0,84 procent) samt de större regionerna Kalmar (0,70 procent) Örebro (0,52 procent) och Nyköping (0,52 procent). Sysselsättningstillväxten tycks därmed inte heller i framtiden begränsas till enbart stora regioner, även om de folkrika regionernas ökning givetvis är betydligt större i absoluta tal.

Prognosen indikerar en sysselsättningsminskning i nära hälften av FA-regionerna fram till år 2020. Bland de 20 FA-regioner vars positiva utveckling under 2000-2008 tros byta riktning fram till 2020 finns Avesta, Vetlanda, Ludvika och Oskarshamn. Samma framtidsbild förutspås även i norrlandsregionerna Jokkmokk, Gällivare, Överkalix och Övertorneå. Det omvända scenariot, där en tidigare negativ utveckling väntas vända och bli positiv, ses endast i två FA-regioner, Sorsele och Söderhamn. Detta får anses som anmärkningsvärt då Sorsele var den FA-region med den kraftigaste sysselsättningsminskningen under perioden 2000-2008.

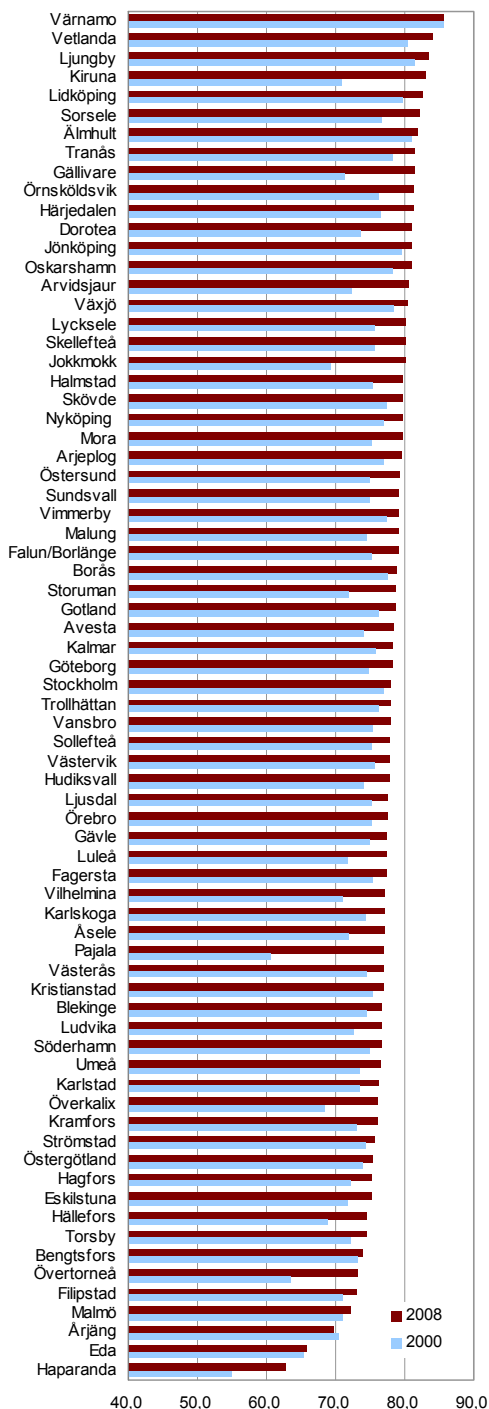
Figur 2-20 Genomsnittlig årlig sysselsättningsutveckling 2008-2020 (procent), FA-regioner



Källa: rAps (prognos), WSP

Anm: År 2004 gjordes några förändringar i bearbetningarna avseende sysselsättningsdata. Detta medför att utvecklingen av sysselsättningen över perioden 2000-08 är något överskattad.

Figur 2-21 Förvärvsintensitet i procent 2000 och 2008, befolkning 20-64 år, FA-regioner.



Källa: rAps

År 2004 gjordes några förändringar i bearbetningarna avseende sysselsättningsdata. Detta medför att utvecklingen av förvärvsintensiteten över perioden 2000-08 är något överskattad.

2.6 Förvärvsintensitet

Förvärvsintensiteten, här definierad som antalet förvärvsarbetande i 20-64 års ålder i förhållande till befolkningen totalt i samma åldersgrupp, kan vara ett mått på hur väl arbetsmarknaden i en region fungerar. En hög andel av t.ex. studerande i vissa regioner gör dock att måttet inte är entydigt i detta avseende.

De tidigare stora regionala skillnaderna vad gäller förvärvsintensitet har minskat mellan åren 2000 och 2008. Skillnaden mellan den region som hade högst, respektive lägst förvärvsintensitet, har sjunkit från 30,7 procentenheter år 2000 till 22,6 procentenheter år 2008. De låga förvärvsintensiteterna i bl.a. Haparanda, Eda och Ärjäng bör dock tas med en nypa salt, på grund av ett omfattande utbyte av förvärvsarbetande över riksgränsen. Om dessa regioner undantas, minskar de regionala skillnaderna betydligt, men trots det kvarstår att gränsregioner hade en mycket positiv utveckling under perioden 2000-2008.

Störst positiv förändring har skett i FA-regionerna Pajala, Kiruna, Jokkmokk, Gällivare och Övertorneå. Från initialt låga intensiteter har förvärvsintensiteten i dessa befolkningsmässigt små regioner stigit med minst 9,8 procentenheter. Detta medförde att flera av dessa FA-regioner har kommit upp till nivåer i paritet med andra mindre regioner i landet

Under samma period steg förvärvsintensiteten i de relativt folkrika regionerna Luleå, Örnsköldsvik, Skellefteå och Östersund med över fem procentenheter. Mer modesta förändringar förekommer i regioner som redan tidigare uppvisat relativt höga nivåer, t.ex. FA-regionerna Jönköping (1,5 procentenheter), Borås och Stockholm (1,1 procentenheter). I Värnamo FA-region var utvecklingen svagt negativ, men ligger kvar på en nivå över 85 procent.

Inomregionala skillnader i förvärvsintensiteten

Figur 2-22 visar förvärvsintensiteten i olika områdestyper år 2007⁷⁰, året innan finanskrisens utbrott. År 2007 uppmättes en förvärvsintensitet på 77 procent för riket i åldersgruppen 20-64 år. Rikets genomsnittliga förvärvsintensitet illustreras av den röda linjen i figuren.

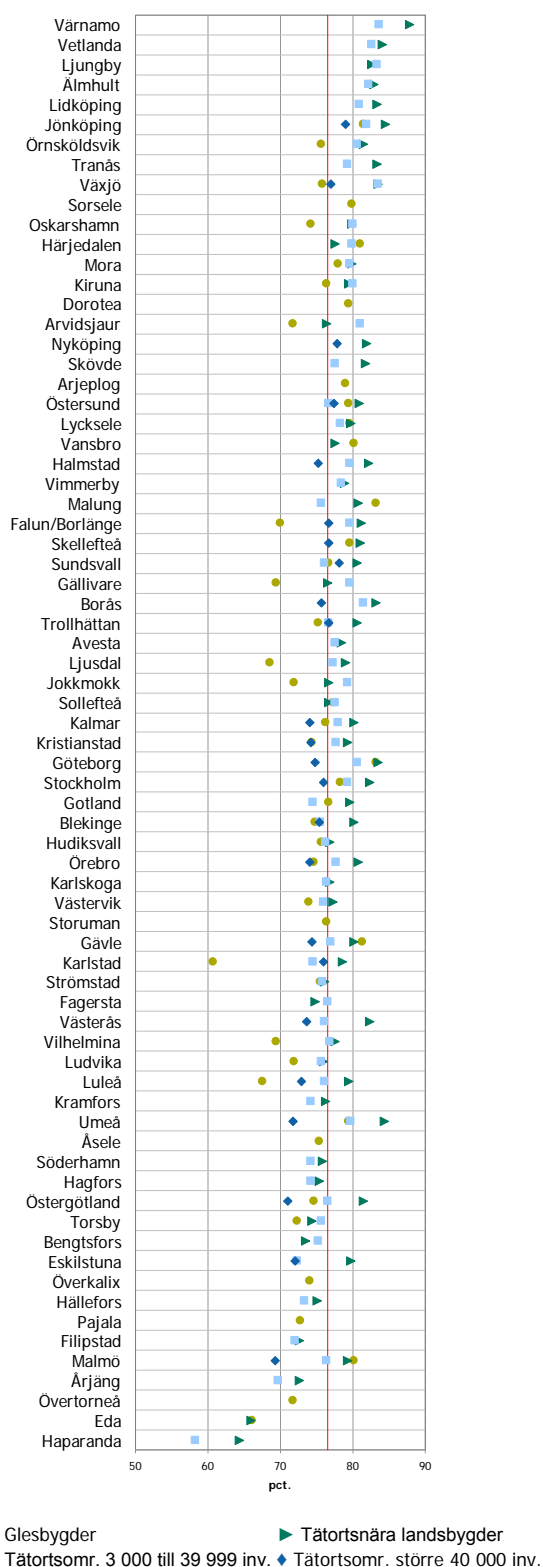
Lägst förvärvsintensitet finns i större tätortsområden med ett genomsnitt på 74,4 procent. Den högsta genomsnittliga förvärvsintensiteten på 81 procent finns i de tätortsnära landsbygderna, medan både mindre tätortsområden och glesbygdsområden har en genomsnittlig förvärvsintensitet på 78 procent. Det är således endast de större tätortsområdena som har en genomsnittlig förvärvsintensitet som i genomsnitt är lägre än riksgenomsnittet.

I sju av 72 FA-regioner finns ingen tätort med över 3 000 invånare. Dessa klassificeras uteslutande som glesbygder. Av dessa har fem en lägre förvärvsintensitet än genomsnittet (Pajala 7,2 procent, Överkalix 73,9 procent, Åsele 75,2 procent samt Storuman 76,2 procent). De tre glesbygdsregionerna med högre förvärvsintensitet än riksgenomsnittet, är Arjeplog (78,8 procent), Dorotea (79,3 procent) samt Sorsele (79,7 procent)

Övriga 65 FA-regioner har fler områdestyper än en. Av dessa har 16 en högre förvärvsintensitet än riksgenomsnittet i samtliga områdestyper. Ytterligare 16 FA-regioner har lägre förvärvsfrekvens än riksgenomsnittet i samtliga områdestyper, medan 33 FA-regioner har både högre och lägre förvärvsfrekvenser än riksgenomsnittet inom regionen.

I ett antal FA-regioner är skillnaderna mellan områdestyper betydande. FA-regionerna Östergötland, Umeå, Luleå, Ljusdal, Gällivare uppvisar en skillnad på över 10 procentenheter mellan områdestyperna. Det minsta antalet sysselsatta i områdestyp glesbygder är 100 personer i denna jämförelse.

Figur 2-22 Förvärvsintensitet för befolkningen 20-64 år i procent efter områdestyper, år 2007, FA-regioner

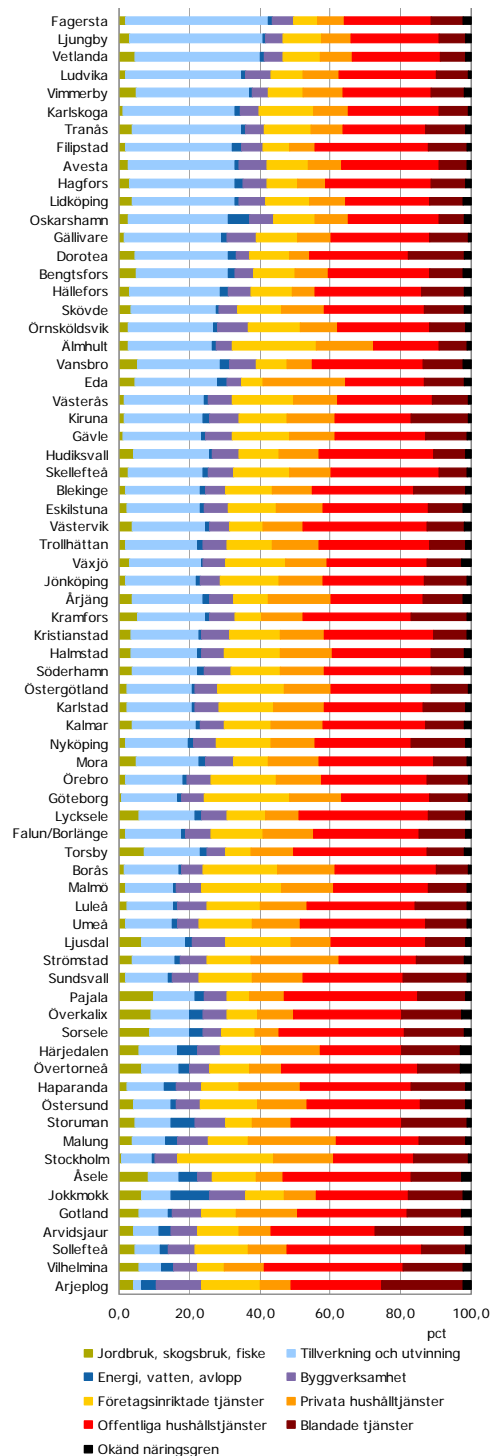


⁷⁰ Under år 2010 har Tillväxtanalys inlett arbetet med att harmonisera geodata enligt [Inspire-direktivet \(2007/2/EC\)](#). Detta innebär att viss data inte är tillgänglig för denna rapport.

Källa: SCB, koordinatsatt statistik

Anm: År 2004 gjordes några förändringar i bearbetningarna avseende sysselsättningsdata. Detta medför att utvecklingen av sysselsättningen över perioden är något överskattad.

Figur 2-23 Sysselsättningsstruktur fördelat på nio övergripande näringssektorer, år 2008, FA-regioner (rangordnade efter andel sysselsatta i tillverkningsindustrin)



2.7 Näringslivets struktur

Figur 2-23 visar en sammanfattning av skillnader i den regionala näringslivsstrukturen, rangordnat efter andelen sysselsatta inom tillverknings- och utvinningssektorn. Näringslivets struktur har stor betydelse för en regions utveckling, vilket framgått inte minst under den konjunkturedgång som följt efter krisen, som i första hand drabbade tillverkningsindustrin. Följaktligen har regioner med en hög andel sysselsatta i denna sektor varit särskilt utsatta. Den rangordning som finns i figuren återger i stor utsträckning också en rangordning över regioner som drabbades hårt av den krisartade utvecklingen under år 2008 och år 2009.

Längst upp finns FA-regionerna Värnamo, Ljungby, Fagersta och Vetlanda, där över en tredjedel av de förvärvsarbetande är sysselsatta inom tillverknings- och utvinningssektorn. Längst ner i figuren finns FA-regioner som Arjeplog, Vilhelmina, Sollefteå, Arvidsjaur och Gotland med en relativt liten andel förvärvsarbetande i tillverkningssektorn. Dessa regioner har större andelar av offentliga hushållstjänster och blandade tjänster. Även FA-regionen Stockholm har en relativt hög andel tjänstenäringsar, som till skillnad mot de förstnämnda regionerna i högre utsträckning tillfaller den privata sektorn.

Källa: rAps

Branschdiversifiering och arbetsställekoncentration per FA-region, år 2008.

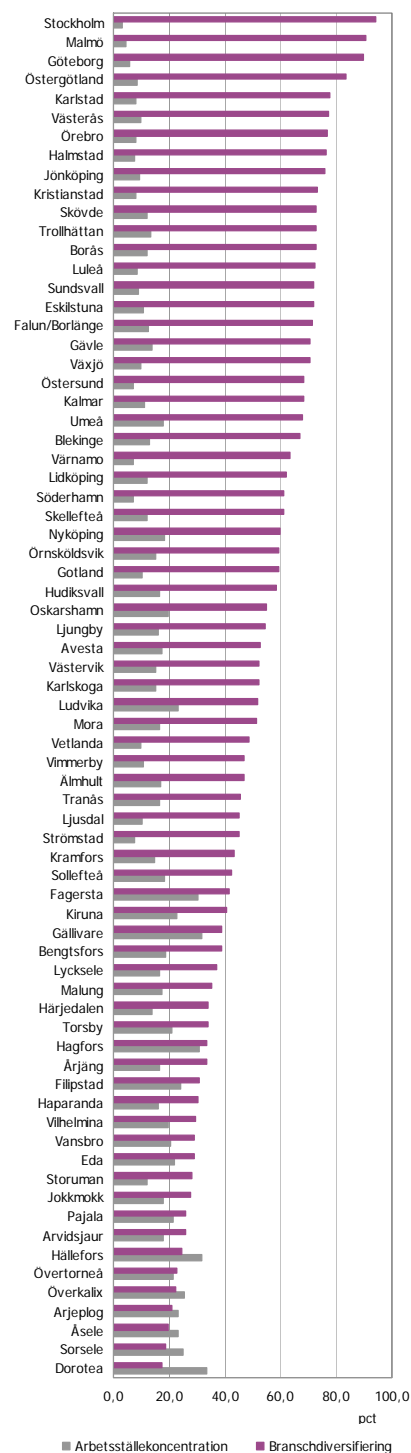
En region där få branscher är representerade, samt där de sysselsatta är koncentrerade till ett fåtal arbetsställen, är mer sårbar för externa chocker än regioner som har en mångfald av olika branscher samt en låg koncentration till få stora arbetsställen.

Regioners sårbarhet för externa chocker kan således illustreras genom att beräkna branschdiversifiering samt arbetsställekoncentration. Regionernas branschdiversifiering är beräknat som antalet branscher representerade i regionen delat med det totala antalet möjliga branscher⁷¹. Arbetsställekoncentration är beräknat som antalet sysselsatta vid de fem största arbetsställena inom tillverkning och utvinning, dividerat med total sysselsättning i regionen. En region med en låg sårbarhet har en hög branschdiversifiering och en låg arbetsställekoncentration.

Figur 2-24 redovisar branschdiversifiering och arbetsställekoncentration för samtliga 72 FA-regioner. Figuren är sorterad efter storleken av branschdiversifiering. Som synes har regioner med en hög branschdiversifiering oftast en låg arbetsställekoncentration, även om relationen inte är helt entydig.

Stockholm, Malmö, Göteborg och Östergötland är de FA-regioner som har den högsta branschdiversifieringen, samtidigt som de även har bland de lägsta graderna av arbetsställekoncentration. Dessa fyra regioner toppar även listan över regioner som har störst befolkning. FA-regionerna Dorotea, Sorsele och Arjeplog är de regioner som har störst arbetsställekoncentration och minst branschdiversifiering. Gruvindustriregionerna Kiruna och Gällivare har en jämförelsevis hög branschdiversifiering.

Figur 2-24 Branschdiversifiering och arbetsställekoncentration, år 2008, FA-regioner

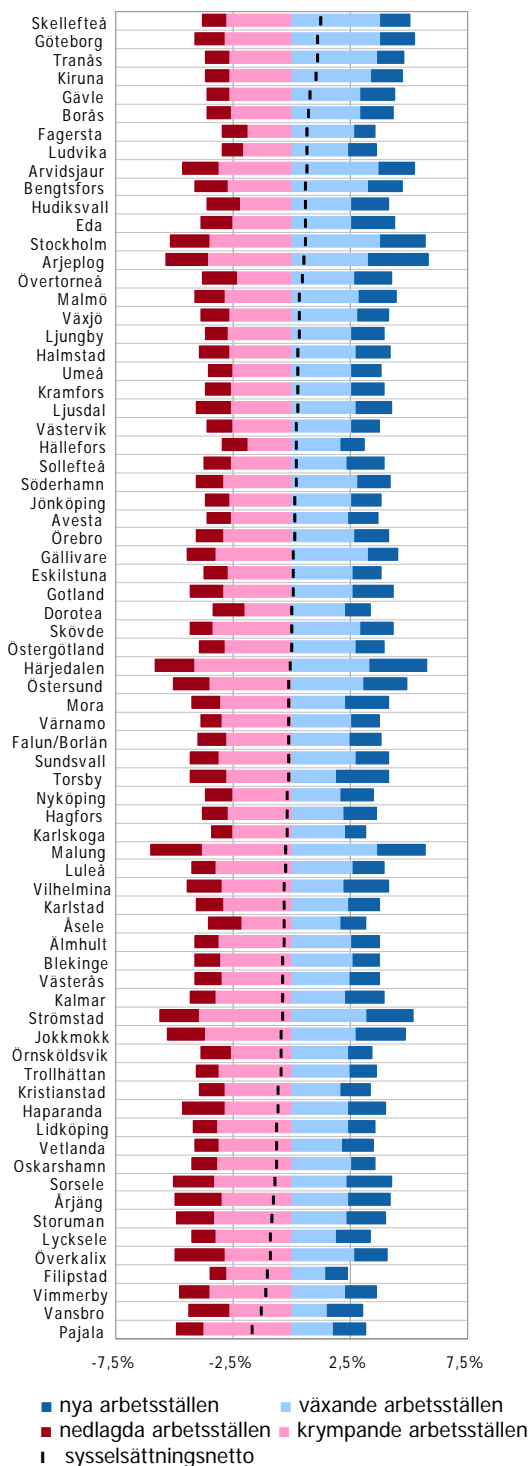


SCB; RAMS

⁷¹ En bransch räknas som en distinkt SNI-kod på fyrsiffernivå.

2.8 Näringslivets regionala dynamik

Figur 2-25 Skapade och försvunna arbetstillfällen som andel av befolkningen år 2008, vid nya, växande, krympande och nedlagda arbetsställen



Näringslivets omvandling är en oundviklig process. Det måste ständigt uppdateras och anpassas till såväl teknologiska förändringar, som nya marknadsförhållanden. Att nya och mer konkurrenskraftiga företag ersätter gamla är en central förutsättning för tillväxt, men innebär också en omställning för individen. Strukturomvandlingen ger således upphov till både intäkter och kostnader för samhällsekonomin.

Ett sätt att illustrera omvandlingstrycket är att beräkna sysselsättningsförändringen vid nya, växande, krympande och nedlagda arbetsställen, vilket är gjort i Figur 2-25. Det råder en viss variation i näringslivsdynamik mellan FA-regionerna. Hur stor näringslivsdynamiken bör vara är dock svårt att säga, då den endast ger en indikation på omvandlingstrycket på marknaden, vilket i sin tur ger upphov till både samhällsekonomiska intäkter och kostnader. En högre dynamik ska teoretiskt sett mer finnas vid tjänsteproducerande näringar, än vid varuproducerande. Det beror på att kapitalintensiteten är lägre i tjänstesektorn, vilket gör att skapandet av ett nytt arbetstillfälle kräver en relativt lägre kapitalinsats. Däremot råder det inget tydligt samband mellan dynamikens storlek och sysselsättningsförändringen. Storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö har en relativt hög dynamik, även om dessa regioner inte är bland de FA-regioner (Malung, Härjedalen, Arjeplog, Strömstad) som har allra störst dynamik. Genom att dela upp skapade arbetstillfällen i nya och växande arbetsställen, går det att härleda, att den största andelen skapade arbetstillfällen har tillkommit vid redan existerande och växande företag. För riket som helhet var ungefär 32 procent av de skapade arbetstillfällena, skapade vid nya arbetsställen 2008. Andelen försvunna arbetstillfällen vid nedlagda arbetsställen 2008 var drygt 29 procent.

Källa: SCB; RAMS, FAD; NEDLA, RTB

2.9 Ekonomisk tillväxt i regionerna

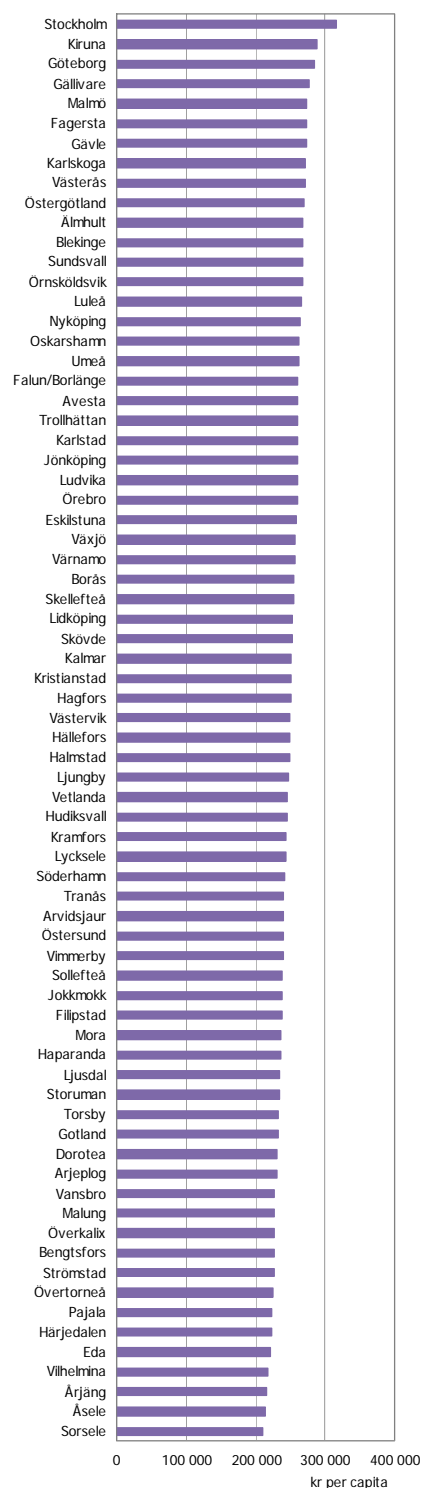
Arbetsproduktiviteten

Arbetsproduktiviteten är ett mått på det produktionsvärde som genereras vid arbetsställen lokaliserade i regionen. Arbetsproduktiviteten är beräknad som daglönesumma per sysselsatt i regionen.

I Figur 2-26 redovisas arbetsproduktiviteten för år 2008 för alla 72 FA-regioner. Figuren visar att det finns stora skillnader i arbetsproduktivitet mellan regioner i stort. Mellan specifika regioner kan dock skillnaderna vara i det närmaste obetydliga och små förändringar kan göra att enskilda regioner flyttar flera positioner. Av figuren framgår att det i praktiken endast är Stockholms FA-region som utmärker sig särskilt från övriga regioner.

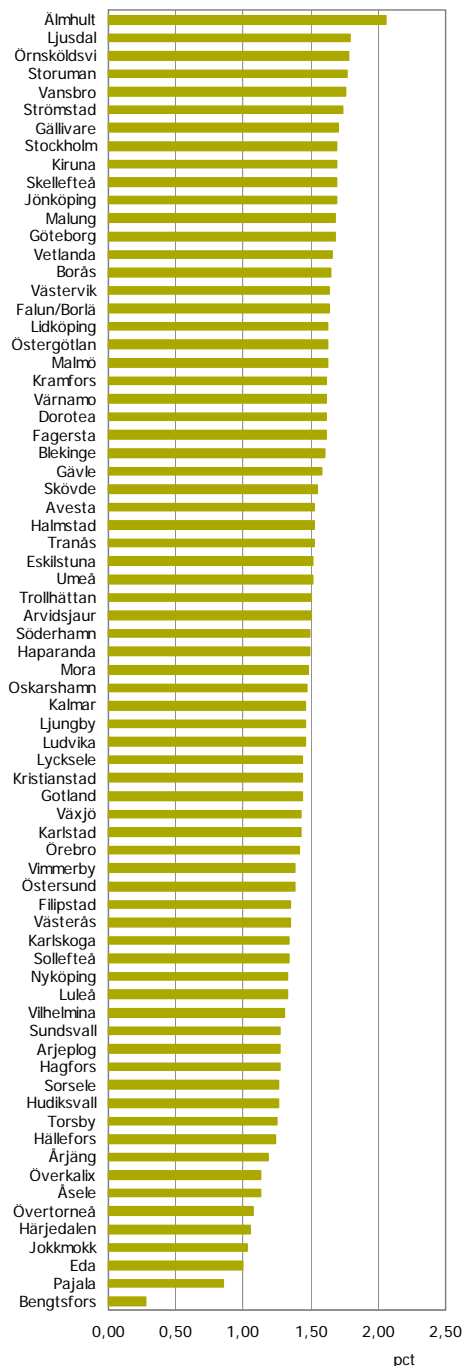
Stockholm, Göteborg och Malmö befinner sig bland de FA-regioner som har högst arbetsproduktivitet. En hög arbetsproduktivitet finns även i Kirunas och Gällivares FA-regioner, vilka har en betydande gruvindustri. Även mindre industribetonade regioner, som t.ex. Fagersta och Karlskoga, har en relativt hög arbetsproduktivitet. På grund av att en stor del av produktionen är belägen i någon av storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö, är värdet för riket totalt högt (280 000 kr). De FA-regioner som har lägst arbetsproduktivitet är Sorsele, Åsele, Årjäng, och Vilhelmina. Skillnaden i arbetsproduktivitet mellan Sorsele FA-region och FA-regioner med högst arbetsproduktivitet (FA Stockholm) är 107 000, vilket betyder att Sorsele har 34 procent lägre arbetsproduktivitet än FA-region Stockholm. Det bör noteras att samtliga gränsregioner (Haparanda, Torsby, Pajala, Eda och Årjäng) påverkas av pendlingen över riksgränsen och återfinns därför lägre ner i figuren.

Figur 2-26 Arbetsproduktivitet 2008, FA-regioner



Källa: SCB; LISA

Figur 2-27 Årlig genomsnittlig tillväxt i arbetsproduktiviteten 1999-2008, FA-regioner



Källa: SCB; LISA

Tillväxt i arbetsproduktiviteten

I Figur 2-27 visas den årliga genomsnittliga tillväxten för arbetsproduktiviteten under åren 1999-2008. För riket som helhet har tillväxten legat på 1,45 procent per år. Älmhults FA-region har haft en tillväxt på 2,05 procent, vilket är högst. Bengtsfors har haft lägst genomsnittlig tillväxt med 0,27 procent. Intressant i sammanhanget är att norrländska inlandsregioner uppvisar stora skillnader i arbetsproduktivitetsstillväxt. FA-regionerna Storuman, Gällivare, Kiruna och Dorotea har en relativt god tillväxt i arbetsproduktiviteten, medan tillväxten är relativt låg i bland andra Jokkmokk, Åseles, Överkalix och Sorseles FA-regioner.

Storstadsregionerna Malmö, Stockholm och Göteborg återfinns i den övre delen av figuren, men är inte med bland FA-regioner med högst genomsnittlig tillväxt.

En förändring av arbetsproduktiviteten kan antingen bero på en förändring i sysselsättning eller i daglönesumma. En stigande arbetsproduktiviteten kan således bero på att sysselsättningen minskar, eller inte ökar, i samma takt som produktionen. Därmed behöver en ökning i arbetsproduktiviteten inte vara positiv för en region, som givetvis inte gynnas av att sysselsättningen minskar.

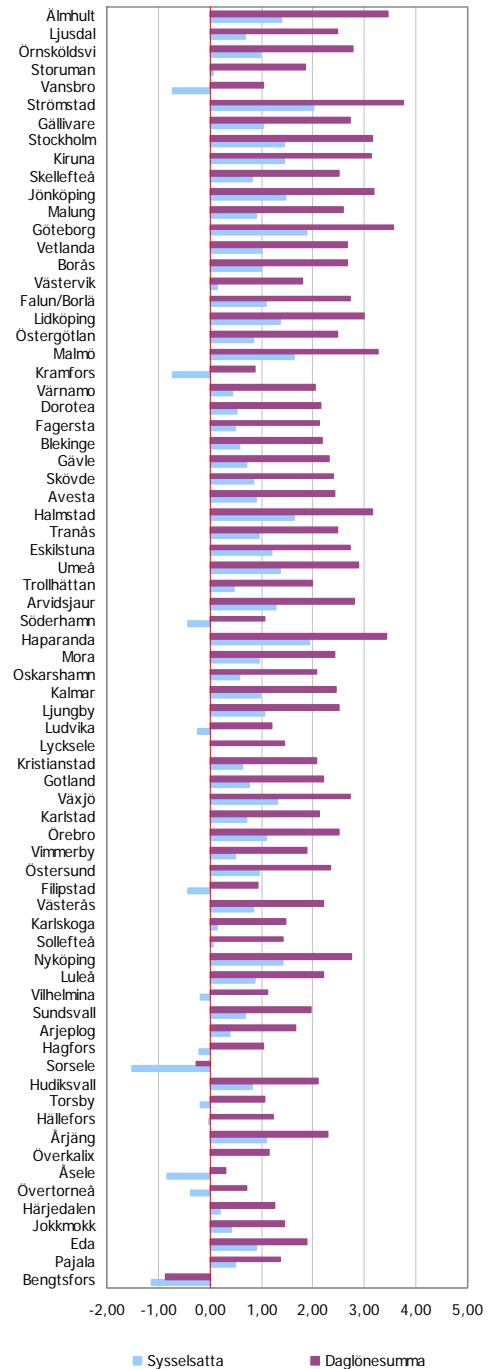
För att utvecklingen ska vara entydigt positiv krävs att såväl produktion, sysselsättning som befolkning utvecklas i en positiv riktning!

Tillväxt i daglönesumma och sysselsättning

I Figur 2-28 redovisas tillväxt i daglönesumma och tillväxt i sysselsättning för alla 72 FA-regioner. Regionerna i figuren är sorterade i samma ordning som i Figur 2-27, dvs. i storleksordning efter tillväxt i arbetsproduktivitet. Som synes har de flesta regioner haft en positiv utveckling av både daglönesumma och sysselsättning. Elva regioner har haft en positiv utveckling av daglönesumman, men en negativ utveckling av sysselsättningen. Dessa regioner är Åsele, Kramfors, Söderhamn, Filipstad, Torsby, Hagfors, Hällefors, Övertorneå, Vilhelmina, Vansbro och Ludvika. Av dessa återfinns Vansbro i topp i Figur 2-27, som visar tillväxten i arbetsproduktivitet. En hög arbetsproduktivitet kan således bero på en negativ tillväxt i sysselsättningen. De flesta FA-regionerna med en negativ sysselsättningstillväxt återfinns dock i den nedre delen av Figur 2-27. Bengtfors och Sorsele är de enda regioner som har haft en negativ tillväxt, både vad gäller daglönesumma och sysselsättning. Att Sorsele ändå kommer en bit upp från botten, då regionerna ordnats efter förändring av arbetsproduktivitet, beror på att antalet sysselsatta minskat i betydligt större omfattning än vad som är fallet med regionens daglönesumma.

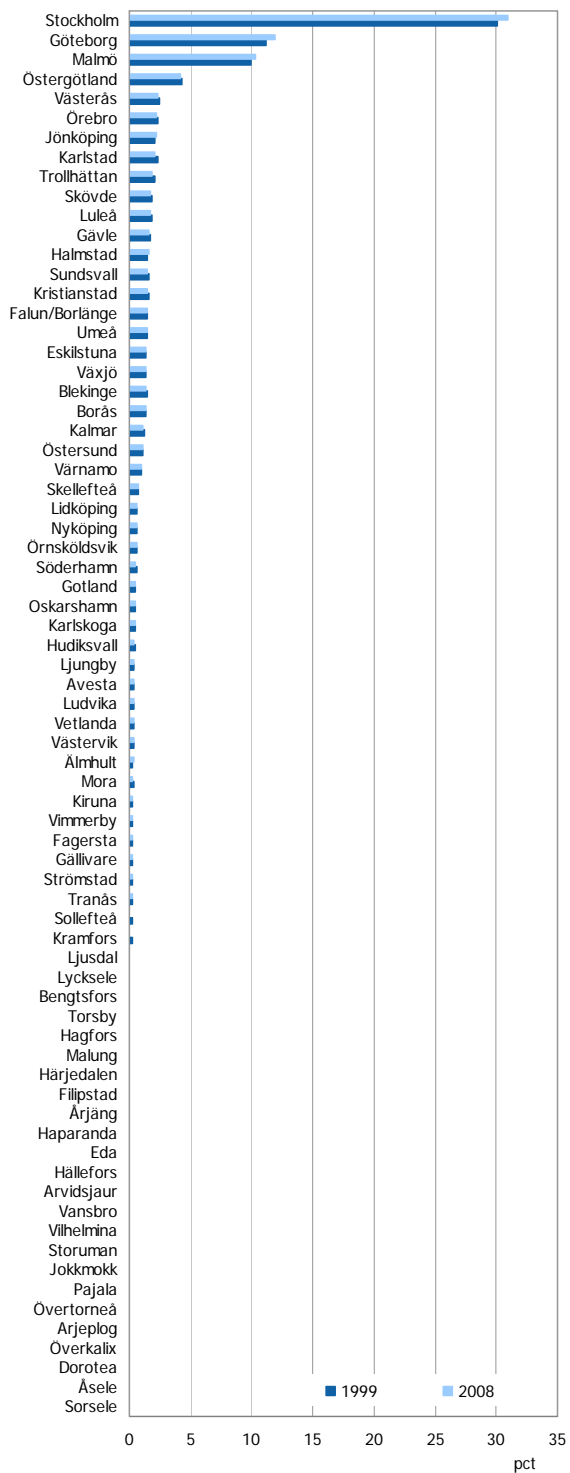
Om det sker en betydande arbetspendling till regionen, kan det också få betydelse för hur nivån och tillväxten i arbetsproduktivitet ser ut. Daglönesumman är beräknad efter kontrolluppgiftsbaserad statistik och är därför inte nämnvärt påverkad av någon pendlingsproblematik. Pendling över riksgården kan däremot påverka statistik över sysselsättningen.

Figur 2-28 Årlig genomsnittlig tillväxt i daglönesumma och sysselsättning, 1999-2008, FA-regioner



Källa: SCB; LISA

Figur 2-29 Regional fördelning av rikets totala daglönesumma, 1999-2008, FA-regioner



Källa: SCB; LISA

Ojämn fördelning av produktionsvärden

Genom att räkna ut FA-regionernas respektive andel av rikets totala daglönesumma, vilket är gjort i Figur 2-29, illustreras till vilken grad produktionen är koncentrerad till olika regioner. Figuren visar därför på ett mycket tydligt sätt den dominans som innehas av storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö.

Storstadsregionerna har även ökat sin andel av den totala daglönesumman under perioden 1999 - 2008. År 2008 var storstädernas andel av rikets totala daglönesumma hela 53 procent. De tjugo minsta FA-regionerna står för 1,1 procent av den totala daglönesumman år 2008.

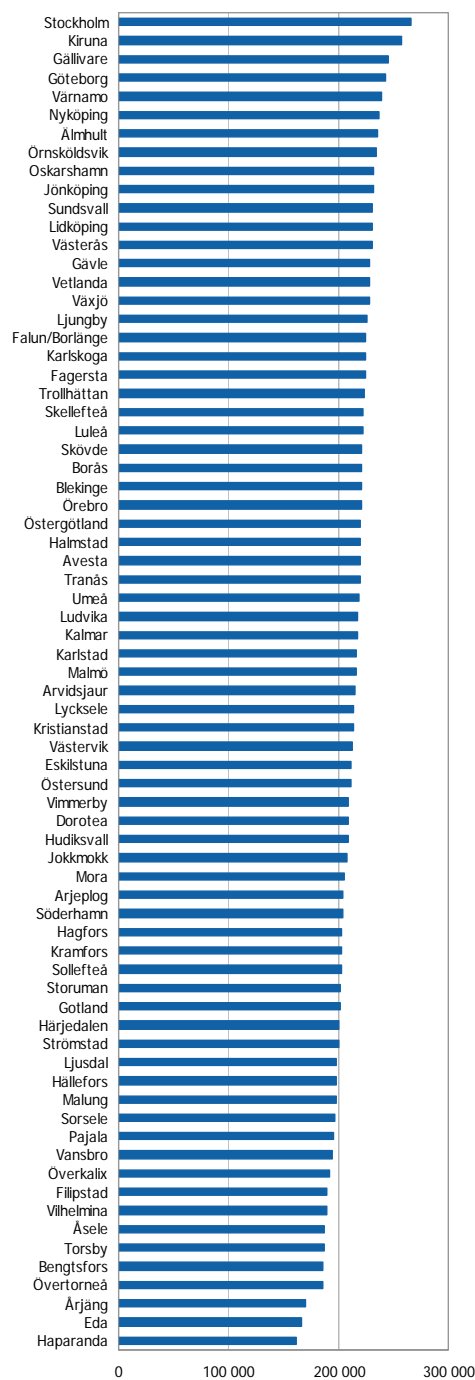
På fjärde plats kommer Östergötland, ”den fjärde storstadsregionen” med en andel på 4,15 procent. Högt upp på listan återfinns även Västerås, Eskilstuna, Trollhättan och Borås, alltså FA-regioner som ligger i grannskap med de största FA-regionerna Stockholm och Göteborg.

Inkomst per invånare

Inkomst per invånare är beräknad som nattlönesumma per invånare i åldersgruppen 20-64 år och speglar regioninvånarnas inkomster och konsumtionsmöjligheter. Tillväxt i inkomst per invånare återger på motsvarande sätt inkomstutvecklingen i regionen. Figur 2-30 visar inkomst per invånare för de 72 FA-regionerna år 2008. Det finns stora skillnader mellan olika regioner. Stockholm har den högsta inkomsten per invånare, motsvarande cirka 266 500 kr följt av Kiruna med 256 000 kr, medan Haparanda har den lägsta inkomsten per invånare på cirka 162 000 kr. Mellan enskilda regioner kan dock skillnaderna vara mycket små. En tydlig skillnad kan endast fastställas mellan FA-regionerna Kiruna och Gällivare, respektive Övertorneå och Årjäng. Pendlingen över riksgårnsen kan dock vara en förklaring till de relativt låga värdena för de tre FA-regionerna längst ner i figuren.

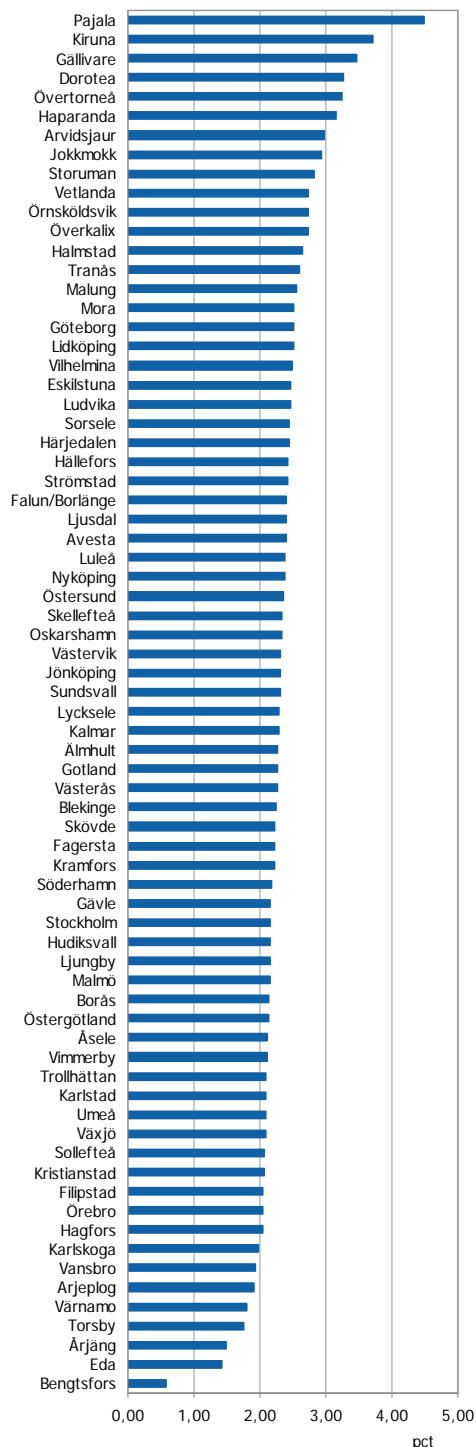
Eftersom inkomst per invånare är beräknad som nattlönesumma delat med befolkning, speglar skillnader mellan regioner inte bara inkomstskillnader, utan även skillnader i andel mellan de som förvärvsarbetar. Regioner med en låg inkomst per invånare kan därför vara regioner med en låg försörjningsintensitet, dvs. att det är relativt få av befolkningen i regionen som står för försörjningen.

Figur 2-30 Genomsnittlig inkomst per invånare (kr) 20-64 år, år 2008, FA-regioner



Källa: SCB; LISA

Figur 2-31 Årlig genomsnittlig tillväxt i inkomst per invånare, 20-64 år, 1999-2008, FA-regioner



Källa: SCB; LISA

Tillväxt i inkomst per invånare 1999-2008

I Figur 2-31 redovisas den årliga genomsnittliga tillväxten i inkomst per invånare 1999-2008. De regioner som har haft högst tillväxt i inkomst per invånare är Pajala (4,5 procent), Kiruna (3,7 procent), Gällivare (3,5 procent), Dorotea (3,3 procent), Övertorneå (3,3 procent) och Haparanda (3,2 procent). Detta kan jämföras med de regioner som har haft lägst tillväxt: Bengtsfors (0,5 procent), Eda (1,4 procent) Ärjäng (1,5 procent), och Torsby (1,8 procent).

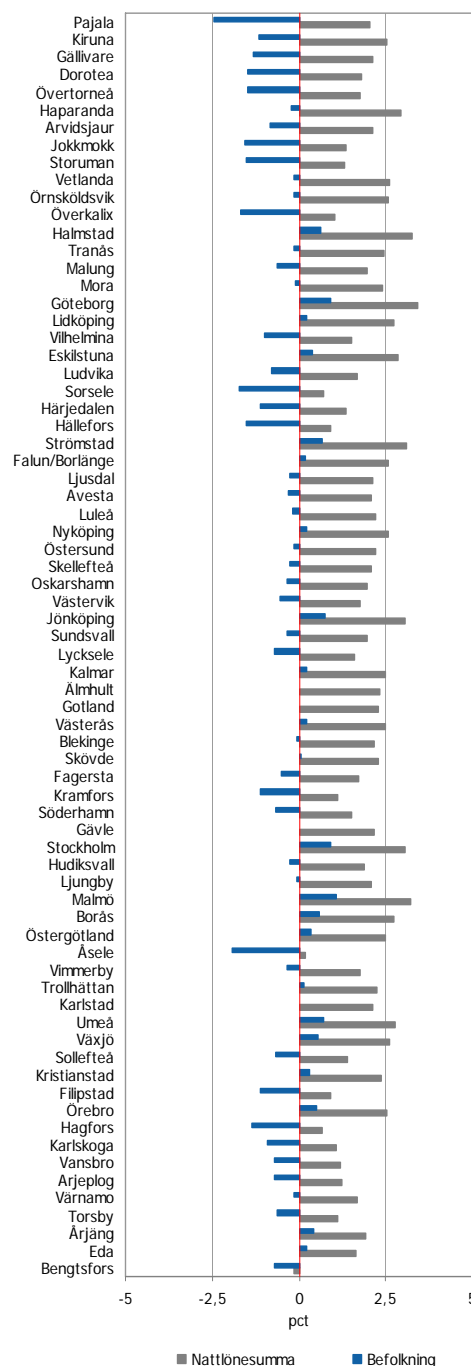
Tillväxten i de tre storstadsregionerna har varit mindre omfattande under perioden år 1999 – år 2008. Högst var den genomsnittliga tillväxten i FA-region Göteborg (2,51 procent). FA-regionerna Stockholm och Malmö hade en tillväxt på 2,2 procent. Även Umeås, Växjös, Karlstads och Örebros FA-regioner har haft en relativt svag tillväxt. Dels förklaras dessa regioners låga värden med en relativt hög andel icke förvärvsarbetande (studerande), dels kan det också förklaras med att lågkonjunkturen sammanfaller med slutet av mätperioden, som i många regioner hade stora omedelbara effekter på sysselsättning och inkomster.

Inkomsttillväxt och befolkningsförändring

Den årliga genomsnittliga tillväxten för inkomst per invånare (20-64 år) för riket som helhet har varit 2,3 procent. Detta kan jämföras med tillväxten i arbetsproduktiviteten i riket, vilken har varit i genomsnitt 1,6 procent för samma tidsperiod. Eftersom dag- och nattlönesumma på nationell nivå i stort sett varit densamma, förklaras denna skillnad av skillnader i tillväxt av befolkning och sysselsättning. Befolkningen i arbetsför ålder har under perioden ökat med i genomsnitt 0,51 procent per år, medan sysselsättningen har ökat med 1,22 procent.

Figur 2-32 redovisar genomsnittlig tillväxt i nattlönesumma och befolkning under perioden 1998-2008 per region. Alla regioner har haft en i genomsnitt positiv tillväxt av nattlönesumman per invånare. Flertalet regioner har dock haft en negativ befolkningsstillväxt. Figur 2-32 är sorterad i storleksordning efter inkomst per invånare, såsom i Figur 2-31. Pajalas FA-region har högst tillväxt i inkomst per invånare. Det har dels att göra med en kraftigt negativ befolkningsstillväxt och en ganska genomsnittlig tillväxt i nattlönesumma. Bengtsfors, som har lägst tillväxt i inkomst per invånare, har både en negativ tillväxt i nattlönesumma och en relativt kraftig befolkningsminskning.

Figur 2-32 Genomsnittlig tillväxt i nattlönesumma och befolkning 20-64 år, 1999-2008, FA-regioner



Källa: SCB; LISA

Bilaga

Funktionella analysregioner (FA-regioner)

I rapporten används i huvudsak Nuteks indelning av landet i 72 funktionella analysregioner, så kallade FA-regioner (Nutek 2005b). I denna bilaga presenteras grunderna för FA-regionerna.

Indelningen i FA-regioner utgår från 2002 års statistik över pendlingsströmmar mellan kommuner och SCB:s statistiska kriterier för avgränsning av så kallade lokala arbetsmarknader. Avgränsningen görs i två steg. Först avgörs vilka kommuner som kan betraktas som oberoende eller självförsörjande vad gäller tillgången på arbetstillfällen för den egna befolkningen. Detta görs med utgångspunkt från två självständighetskriterier – ett generellt och ett specifikt:

$$\sum_{i \neq j} E_{ij} / E_i < 0,20$$

$$\max E_{ij} / E_i < 0,075$$

där E_{ij} är flödet av arbetspendlare från kommun i till kommun j och E_i är antalet förvärvsarbetande som bor i kommun i . För att klassas som oberoende kommun måste båda kriterierna vara uppfyllda – alltså den totala andelen utpendlare måste vara mindre än 20 procent av kommunens förvärvsarbetande befolkning och andelen utpendlare till någon enskild kommun måste understiga 7,5 procent. Därefter förs de kommuner som inte klassats som oberoende till den kommun till vilken den största pendlingsströmmen är riktad och ingår därmed i den kommunens lokala arbetsmarknad. I de fall den största pendlingsströmmen går till en kommun som inte definierats som oberoende, uppstår en pendlingskedja. Kedjan upphör först när den största pendlingsströmmens destination utgörs av en oberoende kommun. Om en pendlingskedja innehåller tre länkar eller fler, bryts dock kedjan vid den svagaste länken (där andelen utpendlare i förhållande till den förvärvsarbetande befolkningen är som lägst).

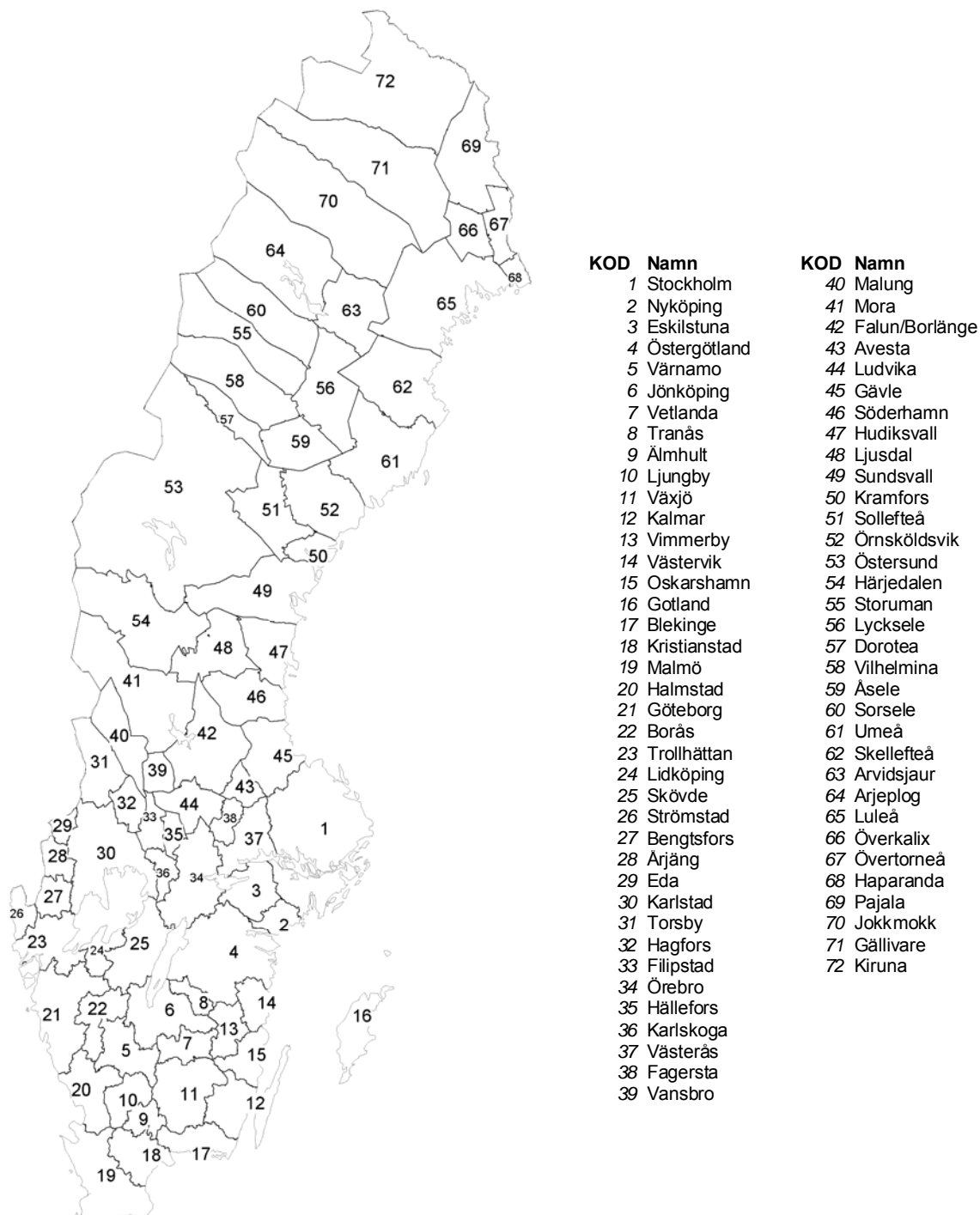
I samband med den nya indelningen i FA-regioner har hänsyn också tagits till statistik över pendling till grannländerna. Detta har framför allt påverkat pendlingsregionernas utseende i västra Värmland.

Förutom den faktiska pendlingen och SCB:s statistiska kriterier för avgränsning av lokala arbetsmarknader, har hänsyn också tagits till tydliga utvecklingstendenser när det gäller pendlingen mellan landets kommuner. Den nya indelningen i FA-regioner är i den meningen framåtblickande. Ambitionen är att den föreslagna indelningen ska kunna ligga fast under en tioårsperiod.

Referens:

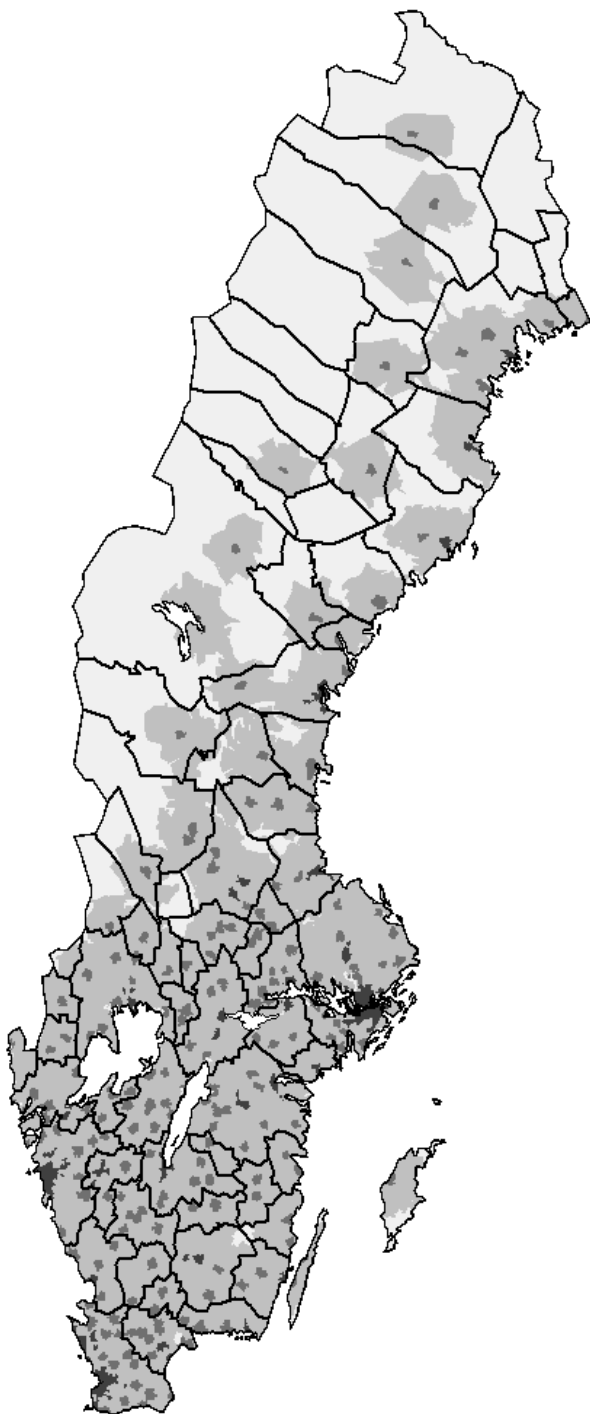
Nutek (2005). Ny normativ indelning i arbetsmarknadsregioner – Funktionella analysregioner samt Funktionella planeringsregioner för män respektive kvinnor, uppdrag till Näringsdepartementet, Nutek, Stockholm.

Figur 0-1 FA-regioner



Definition av områdestyper

Figur 0-2 Glesbygder, tätortsnära landsbygder, mindre- och större tätortsområden (FA-regioner)



Glesbygdsverket utvecklade en metod för att differentiera mellan områden med olika förutsättningar inom regionen. Det huvudsakliga syftet var att bättre kunna analysera utvecklingen i Sveriges gles- och landsbygder genom att skilja dessa områdestyper åt i relation till tätbefolkade områden. Utgångspunkten är tätorter med mer än 3 000 invånare, vilka bedöms ha ett grundläggande utbud av service och en viss arbetsmarknad. Tillgängligheten till dessa tätorter bestämmer sedan om ett område definieras som tätortsnära landsbygd eller glesbygd, oberoende av administrativa gränser. När denna avgränsning används i kombination med koordinatsatt statistik, kan förhållanden i gles- och landsbygder särskiljas från dem i tätorterna.

Områdestyper

Glesbygder är områden med mer än 45 minuters bilresa till närmaste tätort med fler än 3 000 invånare, samt är utan fast landförbindelse.

Tätortsnära landsbygder är områden som finns inom 5-45 minuters bilresa till närmaste tätort med fler än 3 000 invånare.

Tätorter är i denna definition orter som har fler än 3 000 invånare. Hit räknas även området inom 5 minuters bilresa från tätorten.

I denna rapport tillämpas en uppdelning av områdestyp tätorter för att kunna skilja större tätorter från mindre tätorter.

Mindre tätortsområden definieras som orter med en folkmängd mellan 3 000 och 39 999 personer.

Större tätortsområden definieras som orter med fler än 40 000 invånare.

Branschgruppering

I rapporten används en branschgruppering i tre olika nivåer. Tabellerna nedan visar vilka branscher som ingår i respektive grupp och hur grupperna aggregerats från finaste till grövsta nivå. Branschgrupperingen är gjord både med utgångspunkt från Standard för svensk näringsgrensindelning 1992 (SNI92) och 2002 (SNI 2002).⁷²

	Benämning	SNI 2002	SNI 92
1	Jordbruk, skogsbruk, fiske	01-05	01-05
2	Tillverkning och utvinning	10-37	10-37
3	Energi, vatten, avlopp	40, 41, 90	40, 41, 90
4	Byggverksamhet	45	45
5	Företagsinriktade tjänster	51, 72-74, 555, 603, 631, 634, 713, 911, 6024, 55102, 61102, 62300, 65210, 65231, 67110, 70110, 70120, 70202, 70203, 70329, 71210- 71230, 80425, 93011	51, 72-74, 555, 603, 631, 634, 713, 911, 6024, 55112, 61102, 62300, 65210, 65231, 67110, 70110, 70120, 70202, 70203, 70329, 71210-71230, 80425, 93011
6	Privata hushållstjänster	52, 92, 95, 552-554, 633, 714, 912, 913, 6021-6023, 70201, 70204, 70209, 70321, 93012-93050	52, 92, 95, 552-554, 633, 714, 912, 913, 6021-6023, 70201, 70204, 70209, 70321, 93012- 93050
7	Offentliga hushållstjänster	8532, 75300, 80100-80424, 80426- 80429, 85111-85316	8532, 75300, 80100-80424, 80426-80429, 85110- 85316
8	Blandade tjänster	50, 64-67 (utom 65210, 65231, 67110), 99, 601, 612, 622, 632, 751, 752, 55101, 55103, 61101, 62100, 70310, 71100	50, 64-67 (utom 65210, 65231, 67110), 99, 601, 612, 622, 632, 751, 752, 55111, 55120, 61101, 62100, 70310, 71100
9	Okänd näringsgren	00000	00000

⁷² Grupperingen utgår från ett förslag som utarbetats av Jan Andersson på SCB AM/FRS.

Arbetsproduktivitet och inkomst per invånare

Arbetsproduktivitet

Arbetsproduktiviteten definieras som:

$$ArbP_{rt} = \frac{\sum_{i=1}^n (LI + IAN)_i}{FB_{rt}}$$

där

n = regionbefolkning i åldern 20 – 64 år för år t

r = region

t = år

i = individ

$ArbP$ = Arbetsproduktivitet

LI = Löneinkomst

IAN = Inkomst av aktiv näringsverksamhet

FB = Förvärsarbetande befolkning

Löneinkomst är summan av kontant bruttolön m.m. under året, enligt kontrolluppgift till Skatteverket från arbetsgivare.⁷³

Inkomst av aktiv näringsverksamhet är summan av deklarerad inkomst av aktiv näringsverksamhet under året.⁷⁴ Dessa data är vidare bearbetade så att minsta möjliga värde är 0, således finns inga negativa värden med i beskrivningarna här.

Förvärsarbetande befolkning utgörs av personer som är folkbokförda i Sverige den 31 december undersökningsåret och som har klassats som förvärsarbetande i november i samband med SCB:s avgränsning av förvärsarbete. Även personer som är folkbokförda i Sverige som - arbetare i svenska företag utomlands eller på havet på svenskregistrerade båtar ingår i populationen.⁷⁵

Inkomst per invånare

Inkomst per invånare definieras som:

$$Inkl_{rt} = \frac{\sum_{i=1}^n (LI + IAN + SP + HSP + SBP + SLG + ASE + FP + VAB + NP + RUC)_i}{n}$$

där

n = invånare i åldern 20 – 64 år för år t

r = region

t = år

⁷³ SCB, (2009) Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA) 1990-2007, *Arbetsmarknads- och utbildningsstatistik 2009:1*.

⁷⁴ SCB, (2009) Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA) 1990-2007, *Arbetsmarknads- och utbildningsstatistik 2009:1*.

⁷⁵ *Tillväxtanalys*, (2010) Introduktion av rAps – September 2010.

Inkl = Inkomst per invånare
LI = Löneinkomst
IAN = Inkomst av aktiv näringsverksamhet
SP = Sjukpenning
HSP = Havandeskapspenning
SEP = Smittbärrpenning
SLG = Sjuklönegaranti
ASE = Skattepliktig arbetsskadeersättning
FP = Föräldrapenning vid barns födelse eller adoption
VAB = Tillfällig föräldrapenning för vård av barn
NP = Närståendepenning
RUC = Dagpenning vid repetitionsutbildning och civilförsvar

Löneinkomst och *inkomst av aktiv näringsverksamhet* är samma som i beräkningen för arbetsproduktiviteten.

För rätt till sjukpenning skall man vara försäkrad för arbetsbaserade förmåner och ha en arbetsinkomst på minst 24 procent av prisbasbeloppet. Sjukpenningens storlek beror på den sjukpenninggrundande inkomst (SGI) som har fastställts för den försäkrade (max 7,5 prisbasbelopp). Variabeln *sjukpenning* summerar bruttobeloppen under ett år för förmånen sjukpenning. Sjukpenning betalas ut vid sjukdom, som orsakar nedsättning av arbetsförmågan med minst en fjärdedel. Sjukpenningen avser inkomståret oavsett år för händelse.⁷⁶

Smittbärrpenning och *havandeskapspenning* är lika stor som sjukpenningen och ingår i denna (dock utan karensdag). Havandeskapspenningen betalas ut i högst 50 dagar (fr.o.m. 60:e t.o.m. 11:e dagen före beräknad förlossningstidpunkt – för personer med ett fysiskt ansträngande arbete). Smittbärrpenningen betalas ut när person inte får arbeta efter ingripande av myndighet eller efter ingripande i samband med läkarundersökning/hälsokontroll.⁷⁷

Sjuklön kan endast ges till anställda. Är man egen företagare, uppdragstagare eller arbetslös och arbetsökande hos arbetsförmedlingen får man sjukpenning från försäkringskassan. Detsamma gäller om man inte har rätt till sjuklön från arbetsgivaren, vilket är fallet vid korta anställningar. Vid tvist mellan arbetsgivare och arbetstagare om rätt till sjuklön kan försäkringskassa betala ersättningen *sjuklönegaranti*.⁷⁸

Den som beviljas ersättning för inkomstförlust till följd av arbetsskada har också rätt till särskild arbetsskadeersättning (*skattepliktig arbetsskadeersättning*). Denna ersättning består av en schablonersättning som motsvarar kompensation för inkomstförlust för två sjukdagar (karensdagar). Den skattepliktiga arbetsskadeersättningen beräknas per dag med 80 procent av livränteunderlaget eller 80 procent av den faktiska inkomstförlusten.⁷⁹

Föräldrapenning i samband med barn födelse eller adoption betalas i sammanlagt 480 dagar per barn och kan tas ut till dess att barnet fyllt åtta år eller vid den senare tidpunkt då det avslutat första klass. Föräldrapenningen ges huvudsakligen till den förälder som vårdar barnet.

⁷⁶ SCB, (2009) Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA) 1990-2007, *Arbetsmarknads- och utbildningsstatistik 2009:1*.

⁷⁷ SCB, (2009) Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA) 1990-2007, *Arbetsmarknads- och utbildningsstatistik 2009:1*.

⁷⁸ SCB, (2009) Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA) 1990-2007, *Arbetsmarknads- och utbildningsstatistik 2009:1*.

⁷⁹ Försäkringskassan (2010-12-09). (Till referenslistan: Försäkringskassan (2010-12-09). <http://www.forsakringskassan.se/nav/569a44101b2e84500d00c0571d93f434>.

Vid flerbarnsfödelse lämnas föräldrapenning för ytterligare 180 dagar för varje barn utöver det första. Föräldrapenningen avser inkomståret oavsett år för händelse.⁸⁰

En förälder kan få *tillfällig föräldrapenning för vård av barn* som är under 12 år om föräldern måste stanna hemma från arbetet för att ta hand om barnet när barnet är sjukt eller smittat, barnets ordinarie vårdare är sjuk eller smittad, föräldern måste följa med barnet till exempelvis barnhälsovården, folktandvården eller barn- och ungdomspsykiatri (BUP) eller den förälder som normalt vårdar barnet besöker läkare med ett annat barn i familjen. Den tillfälliga föräldrapenningen kan även ges till en annan försäkrad person då föräldrarna är sjuka eller på grund av någon av ovanstående anledningar varken kan arbeta eller vårda sitt barn. Den tillfälliga föräldrapenningen avser inkomståret oavsett år för händelse.⁸¹

En närstående som vårdar en sjuk person har rätt till ersättning (närståendepenning) från sjukförsäkringen och rätt till ledighet från sin anställning under högst 60 dagar. Både den sjuke och vårdaren måste vara inskriven hos försäkringskassan och vården måste ges i Sverige. Vården av den sjuke kan ske både i hemmet och på sjukhus eller annan institution.⁸²

Dagpenning vid repetitionsutbildning och civilförsvaret är den ersättning som betalas ut för de dagar en person genomgår en repetitionsutbildning eller deltar i civilförsvaret.

⁸⁰ SCB, (2009) Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA) 1990-2007, *Arbetsmarknads- och utbildningsstatistik 2009:1*.

⁸¹ SCB, (2009) Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA) 1990-2007, *Arbetsmarknads- och utbildningsstatistik 2009:1*.

⁸² SCB, (2009) Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA) 1990-2007, *Arbetsmarknads- och utbildningsstatistik 2009:1*.

Metoder

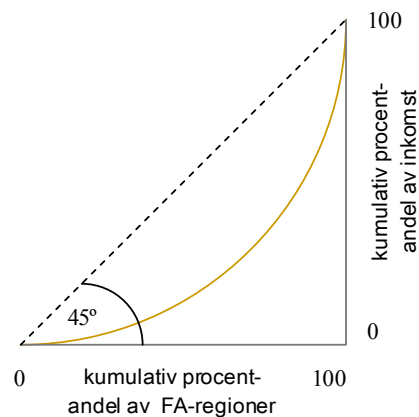
Geografisk koncentrationsindex

Det i rapporten tillämpade geografiska koncentrationsindexet beräknas i relation till antal regioner N . Y_i är antalet t.ex. befolkning i region i . Indexet mäter hur mycket en viss andel befolkning Y är koncentrerad på en viss andel regioner N . Ett värde på 0 anger att ingen koncentration föreligger, ett värde som närmar sig 100 visar på hög koncentration. Den på så sätt fastställda koncentrationen är beroende på antalet regioner och beräkningar på läns-, FA-regions- eller kommunnivå resulterar i olika indexvärden.

$$IK = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^N \left| \frac{Y_i}{\sum_{i=1}^N Y_i} - \frac{1}{N} \right|$$

Gini-index

Gini-indexet (eller Gini-koefficient) är ett mått som används för att mäta ojämlikheter i t.ex. inkomstfördelning inom befolkningen i ett land eller region. Gini-indexet tillämpas här för att visa på ojämlikheter mellan regionerna. Indexet kan härledas från en Lorenzkurva där regionernas kumulativa inkomst visas i relation till den kumulativa andelen av regionerna. Är inkomster jämnt fördelat över regionerna visas detta med en 45-graderslinje i diagrammen och Gini-indexet antar värdet 0. Ju mer inkomsterna är koncentrerad till ett fåtal regioner, desto längre från 45-graderslinje ligger Lorenzkurvan och desto högre är värdet för Gini-indexet.



$$GINI = \frac{2}{N-1} * \sum_{i=1}^{N-1} (R_i - Q_i),$$

$$R_i = \frac{i}{N} \text{ och } Q_i = \frac{\sum_{j=1}^i y_j}{\sum_{j=1}^N Y_j},$$

N är antalet regioner och y_j är variabelvärdet av y i region j rangordnad efter storlek.

Tillväxtanalys, myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, är en gränsöverskridande organisation med 60 anställda. Huvudkontoret ligger i Östersund och vi har verksamhet i Stockholm, Bryssel, New Delhi, Peking, Tokyo och Washington D.C.

Tillväxtanalys ansvarar för tillväxtpolitiska utvärderingar, analyser och internationellt kontaktskapande och därigenom medverkar vi till:

- stärkt svensk konkurrenskraft och skapande av förutsättningar för fler jobb i fler och växande företag
- utvecklingskraft i alla delar av landet med stärkt lokal och regional konkurrenskraft, hållbar tillväxt och hållbar regional utveckling

Utgångspunkten är att forma en politik där tillväxt och hållbar utveckling går hand i hand. Huvuduppdraget preciseras i instruktionen och i regleringsbrevet. Där framgår bland annat att myndigheten ska:

- arbeta med omvärldsbevakning och policyspaning och sprida kunskap om trender och tillväxtpolitik
- genomföra analyser och utvärderingar som bidrar till att riva tillväxthinder
- göra systemutvärderingar som underlättar prioritering och effektivisering av tillväxtpolitikens inriktning och utformning
- svara för produktion, utveckling och spridning av officiell statistik, fakta från databaser och tillgänglighetsanalyser
- tillhandahålla globala mötesplatser och främja internationellt kontaktskapande inom tillväxtpolitiken

Om rapportserien:

Rapportserien är Tillväxtanalys huvudsakliga kanal för publikationer. I rapportserien ingår även myndighetens faktasammanställningar.

Övriga serier:

Statistikserien – löpande statistikproduktion.

Svar direkt – uppdrag som ska redovisas med kort varsel.

Working paper/PM – metodresonemang, delrapporter och underlagsrapporter är exempel på publikationer i serien.

Omslagsfoto: Maria Modigh